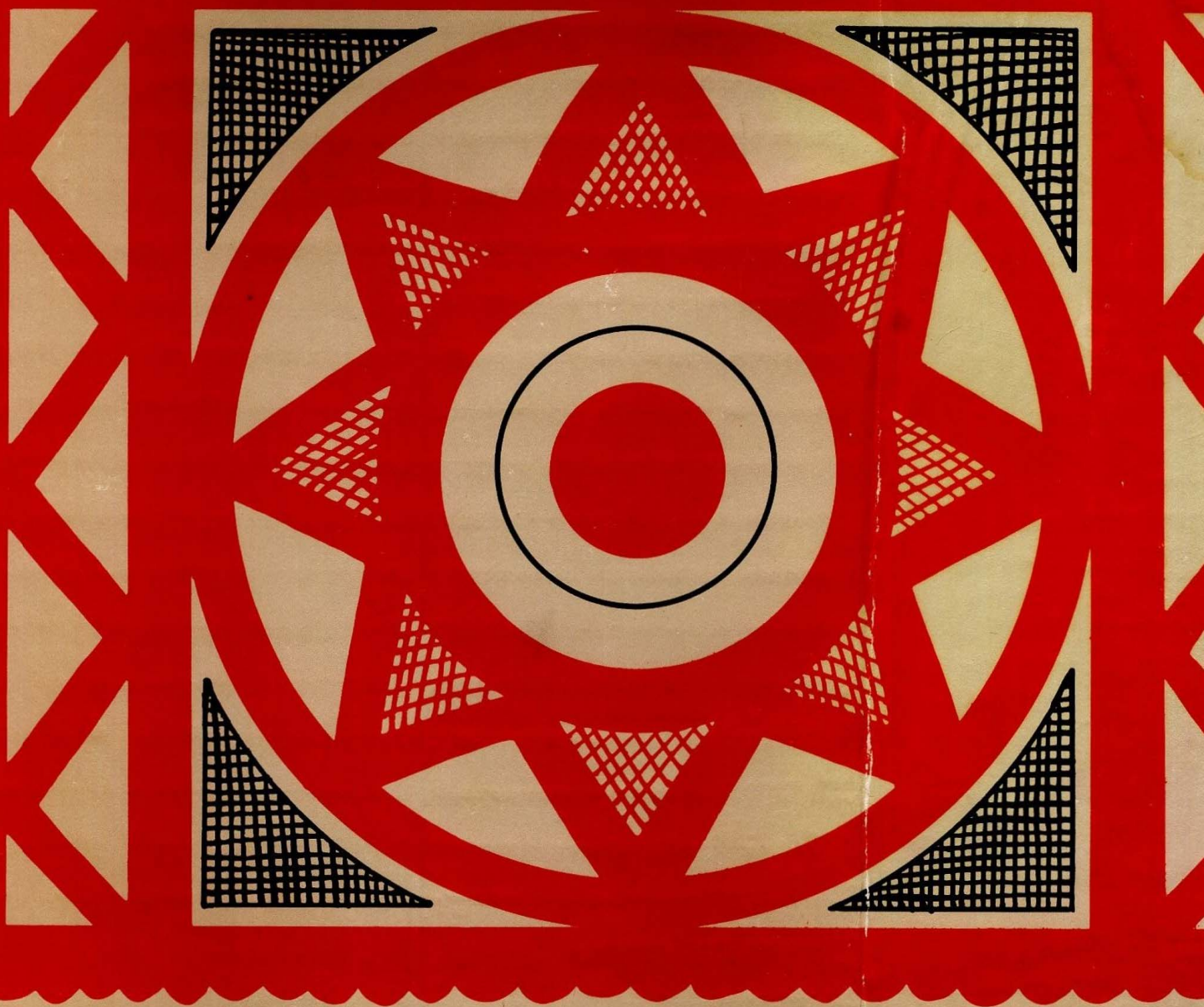

UKRAINIAN DUMY

UKRAINIAN DUMY

Editio Minor

Original Texts

Translations

by

George Tarnawsky and Patricia Kilina

Introduction

by

Natalie K. Moyle

CANADIAN INSTITUTE OF UKRAINIAN STUDIES
and
HARVARD UKRAINIAN RESEARCH INSTITUTE

1979

Toronto — Cambridge

THE CANADIAN LIBRARY IN UKRAINIAN STUDIES

A series of original works, collections of primary source materials, and reprints relating to Ukraine, issued under the editorial supervision of the Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta, Edmonton.

Editorial Board:

George S. N. Luckyj, University of Toronto (Humanities)

Manoly R. Lupul, University of Alberta (Ukrainians in Canada)

Ivan L. Rudnytsky, University of Alberta (History, Social Sciences)

CANADIAN CATALOGUING IN PUBLICATION DATA

Main entry under title:

Ukrainian dummy

Text in Ukrainian and English.

ISBN 0-920862-00-4 bd. ISBN 0-920862-02-0 pa.

1. Folk literature, Ukrainian. I. Tarnawsky, George, 1934-
II. Warren, Patricia Nell, 1936- III. Canadian Institute of
Ukrainian Studies. IV. Harvard Ukrainian Research Institute.

PG3926.U37

398.2'094771

C79-094350-6

Cover design by Ihor Kordiuk

©1979 by the Harvard Ukrainian Research Institute

All rights reserved

Printed by

HARMONY PRINTING LIMITED

70 Coronet Road, Toronto, Ontario, Canada M8Z 2M1

CONTENTS

EDITORIAL NOTE	3
TRANSLATORS' FORWARD	5
UKRAINIAN <i>DUMY</i> —INTRODUCTION (N. K. MOYLE)	8
Дума про плач невільників	22
Duma about the Lament of the Captives	23
Дума про плач невільника	26
Duma about the Lament of a Captive	27
Дума про Івана Богуславця	30
Duma about Ivan Bohuslavets	31
Дума про Марусю Богуславку	36
Duma about Marusia from Bohuslav	37
Дума про сокіл і соколя	42
Duma about the Falcon and the Falcon-Child	43
Дума про Самійла Кішку	46
Duma about Samiilo Kishka	47
Дума про пирятинського Олексія Поповича	64
Duma about Oleksii Popovych from Pyriatyn	65
Дума про бурю на Чорному морі	70
Duma about the Storm on the Black Sea	71
Дума про розмову Дніпра з Дунаєм	76
Duma about a Conversation between the Dnieper and the Danube	77
Дума про втечу трьох братів з Азова	78
Duma about the Flight of Three Brothers from the City of Azov	79
Дума про трьох братів самарських	92
Duma about the Three Brothers of Samarka	93
Дума про смерть козака на долині Кодимі	96
Duma about the Death of a Cossack in the Kodyma Valley	97
Дума про смерть козака бандуриста	100
Duma about the Death of a Cossack Bandurist	101
Дума про плач зозулі	104
Duma about the Lament of the Cuckoo	105
Дума про козака Голоту	106
Duma about Cossack Holota	107
Дума про Івана Коновченка	112
Duma about Ivan Kopovchenko	113
Дума про Хведора безридного	122
Duma about Khvedir, the One without Kin	123

Дума про вдову Сірка Івана	128
Duma about the Widow of Ivan Sirko	129
Дума про отамана Матяша старого	134
Duma about Old Otaman Matiash	135
Дума про Хвеська Ганжу Андибера	138
Duma about Khvesko Hanzha Andyber	139
Дума про Хмельницького і Барабаша	148
Duma about Khmelnytsky and Barabash	149
Дума про перемогу під Корсунем	156
Duma about the Battle of Korsun	157
Дума про утиски орендарів	162
Duma about the Oppression of Ukraine by Jewish Merchants	163
Дума про Хмельницького та Василя Молдавського	170
Duma about Khmelnytsky and VasylII of Moldavia	171
Дума про польське поневолення України після Угоди білоцерківської	176
Duma about the Polish Oppression of Ukraine after the Treaty of Bila Tserkva	177
Дума про Івана Богуна	180
Duma about Ivan Bohun	181
Дума про Хмельницького Богдана смерть, про Єврася Хмельницького та Павла Тетеренка	184
Duma about the Death of Bohdan Khmelnytsky, about Young Ievras Khmelnytsky and Pavlo Teterenko	185
Дума про козацьке життя	190
Duma about Cossack Life	191
Дума про від'їзд козака	196
Duma about a Cossack Saying Farewell to His Family	197
Дума про повернення удовиченка до матері (Поворот сина з чужини)	200
Duma about a Stepfather and a Widow's Son	201
Дума про сон	202
Duma about a Dream	203
Дума про вдову і трьох синів	204
Duma about a Poor Widow and Her Three Sons	205
Дума про сестру та брата	214
Duma about a Brother and a Sister	215

EDITORIAL NOTE

This is an editio minor of the dumy. The complete edition, with textual variants, scholarly introductions, and full annotations, will be published by the Harvard Ukrainian Research Institute. The editio minor, intended as a college text, contains a brief introduction, the Ukrainian texts of the thirty-two dumy, and very brief bibliographical references, which appear as footnotes to the introduction. For those interested in hearing a duma we recommend the record of Zinoviy Shtokalko issued by Surma Music Co., 11 East 7th Street, New York City. Thanks are due to Roman Senkus and Sophia Yurkevich for their assistance in preparing the volume for publication, and to Nicolae Pavliuc for proofreading the Ukrainian text. We gratefully acknowledge a subsidy from the Ontario Ministry of Culture and Recreation.

TRANSLATORS' FOREWORD

This volume contains translations of most of the known *dumy* (not counting the modern imitations). With two exceptions, all of the originals of the translated *dumy* appear in Kateryna Hrushevska's *Korpus*. The exceptions are "Duma About the Death of a Cossack Banduryst" and "Duma About Ivan Bohun," which have been taken from the book *Dumy*, published in Kiev in 1959. The first of these, although one of its versions dates back to 1853, was apparently not included by Hrushevska in her work because it is suspected of being of literary origin (nonetheless, we felt that its quality warranted our including it in the present volume); the second one was recorded only in 1928, and apparently Hrushevska did not know about the existence of this version, for the one she includes in the *Korpus* is only a brief fragment.

Most of the *dumy* exist in the original in multiple versions. In this volume, however, only one version of each *duma* has been translated. In all cases, our choice of the particular version was based on the literary merit of the work rather than on such scholarly (folkloric) criteria as age or completeness (number of motifs). But, since judgments of literary merit are largely subjective, it is possible that our choices may be criticized not only from the academic point of view but even from the poetic one. Yet, we feel that in many cases the versions we chose so obviously outshone the remaining ones that another choice could hardly have been made; and it was interesting to note that in many of these cases the poetic and scholarly criteria seemed to coincide.

The translations are presented in the book in the order in which they occur in the *Korpus*. In each case, the *duma* and version number, volume and page number are given in parentheses at the end of the translation. "Duma about the Death of a Cossack Banduryst" is placed right after "Duma about the Death of a Cossack in the Kodyma Valley," where it belongs topically.

Now a few words about the approach we have followed in our translations. First of all, we have tried to stay away from any persistent attempts at rendering the prosodic characteristics of the originals—as is invariably the case in practice, this could have been achieved only at the expense of the semantics, and we felt that, in the *dumy*, the latter (images) plays a much greater role (is much more interesting from the literary standpoint) than the former. There are a few exceptions to this rule, as for instance the "Duma about the Battle of Korsun," which is quite interesting prosodically, but usually the meter in a *duma* does not exhibit any regular discernible pattern, and rhyming, when it occurs, is quite primitive (usually verb- or feminine rhymes).

As far as rendering semantics, our approach was a poetic one rather than scholarly, that is, we have tried above all to produce results that sounded valid (were poetry) in English. So, in theory, we chose beauty above fidelity. But, on the other hand, in many cases we took the liberty of being quite literal in our translations, feeling that, although some of the expressions we produced may sound unusual to someone not acquainted with the *dumy*, the reader could, and would, eventually get used to them, so much so that, in the end, he could even appreciate and grow fond of them, considering them to be stylistic peculiarities of the *dumy*. In other words, we tried to introduce poetic and linguistic customs and expressions into English which, although they have not existed there until now, could have arisen just as well as they had in Ukrainian. The primary reason why we did this was because we felt that much of the poetic quality of the *dumy* lies in these customs and expressions, and to leave them out (for in most cases they would have had to be left out, since they have no English counterpart) would have made the translations flat and ineffective. We felt especially justified in doing this since most of these expressions do not appear in modern everyday Ukrainian, and are typical either only of the *dumy* or, less frequently, of Ukrainian folk poetry in general. These are expressions, such as "begin to..., speak with words..., see with eyes..., curse with curses..., take great care," etc. Occasionally this attitude has led us to be literal with expressions that did find their way into everyday Ukrainian, but whose original image, we felt, played an important part in the *duma*. Instances of this are "piatamy nakyvaty" which we translated as "show one's heels" rather than "to flee," which the expression means; and "hrechkosii," translated as "buckwheat sower" rather than its simpler, everyday meaning, "peasant." Occasionally, of course, there were times when it was impossible to be literal and still produce the desired effect. In such cases, we permitted ourselves some freedom, such as translating "vovky siromantsi" as "gray-maned wolves" instead of simply "gray wolves," which would have been more correct. But these instances should be few in number. One of the more apparent instances where we were not literal was in the rendering of the tenses of verbs, which in the *dumy* jump freely from the past to the present. After considerable hesitation, we standardized these, using one tense only in the narrative part of the *duma*—usually the past tense. Likewise we omitted most exclamations, such as "hey!," that could be considered part of the singer's interpretation instead of the text, or requirements of the musical structure.

In general, we tended to be quite modern and colloquial in the selection of our vocabulary, first, because we feel that the style of the *dumy* is not "high epic" in the sense that it is in most of the known epos, but tends to be quite colloquial; and secondly because we did not want to make our translation sound archaic and stilted, but as modern as possible.

In translating proper and geographical names, we have usually adhered to the original, rendering the phonetic equivalent in English. In the case of geographical names, however, we tried to use the English form wherever it existed, e.g., “Dnieper” instead of “Dnipro,” “Kiev” instead of “Kyiv,” “Ukraine” instead of “Ukraina,” and so on.

In the case of titles, we did not always use those that occurred in the original, which frequently are different for different versions, but, rather, gave the translations the broader name under which all versions are usually known. Also, in every case we prefixed that name by the expression “Duma about” to stress the membership of all the works in this genre.

We wish to express our thanks to Professors Omeljan Pritsak and Albert Lord of Harvard University for their encouragement and suggestions, many of which we accepted; but we wish likewise to absolve them of any guilt in the shortcomings of our approach—in this we are the sole stubborn culprits.

Patricia Kilina
George Tarnawsky
White Plains, New York
May 3, 1970.

UKRAINIAN *DUMY*—INTRODUCTION

Content

Ukrainian *dumy*, the folk heroic epics of Cossack Ukraine, speak of glorious deeds in battle. They tell of heroes who conquer three hundred, six hundred, and even nine hundred of the Tatar enemy single-handedly. They describe loyalty to comrades and self-sacrifice for the good of others and for the prosperity of Ukraine. They tell of men who endure enormous pain and still keep fighting for the sake of their homeland. They convey a simple, down-to-earth ethic of recognizing a person for what he is, rather than for the money, fine clothes, or social status he possesses. They extol the virtues of freedom and eloquently proclaim that it is the most desirable thing on earth. Yet, through the majority of these narratives, there runs a current of pessimism and tragedy. Ivan Konovchenko, the brave youth who volunteers for the Cossack army, is killed even though he has proven his ability to overcome hundreds of the enemy with no assistance. Marusia Bohuslavka frees all of the Cossacks being held in Turkish captivity. But she stays behind and, although the *duma* does not actually recount this, there is no doubt that what she has done will be discovered and that she will be punished for her valor by a cruel and painful death. The three brothers escaping from Azov all die. The two elder brothers, who are on horseback, leave behind their youngest sibling, who is on foot, so that they themselves will be able to ride faster. But they do not escape and, just as they are about to cross the river into Christian territory, they are ambushed and killed. Many of the *dumy* are actually called laments. They mourn the oppression of Tatar bondage, the pain of a mother, wife, or sister separated from her man, and, of course, they lament death, as in the *duma* of the three brothers who call out to each other across the field asking for water, only to discover that each is mortally wounded. Even the few *dumy* that have a happy ending often manage to introduce a pessimistic note. Instead of concluding with the positive outcome of the sequence of events narrated, they add a closing refrain which reminds the audience that the hero of the *duma* did die, but his memory will live forever. Even though the mention of the living memory offers some consolation, the mention of the hero's death is a touch of gloom not motivated by the plot.

The element of tragedy and death in the Ukrainian *dumy* has occasioned much comment. Some have attempted a historical periodization of the narratives on the basis of this trait, separating the few that have a happy ending from the many that do not, and assigning either the happy ones or the tragic ones to an earlier period.¹ Some have claimed that the tragic quality of the Ukrainian epic is a feature unique to that tradition. Some have even blamed the *dumy* for fostering a defeatist attitude and contributing to the sad situation of the Ukrainian nation itself.

If we examine other epic traditions, it soon becomes clear that the element of tragedy is not uniquely Ukrainian, but characteristic of the genre of epic as a whole. *Dumy* should not be criticized for talking of defeat and death. The only difference between *dumy* and other epic traditions is the poignancy with which the tragedy is expressed, the lyric effectiveness of the *duma* poetry. In the great medieval classics, for example, we find that Roland does not survive to the end of the song bearing his name. It is true that he is not slain by the enemy, but kills himself by literally blowing his brains out, blowing on his horn Oliphant so hard that his temples burst. It is also true that his death is amply avenged by his liege Charlemagne. Nevertheless, Roland does die. Furthermore, his entire retinue is ambushed and slaughtered, twenty thousand stout Frenchmen, including the twelve peers of Charlemagne. Siegfried, the hero of the *Nibelungenlied*, lives through barely one-third of this great German epic before he is treacherously murdered by Hagen. Siegfried's wife Kriemhild does avenge his death, but her revenge can hardly be called sweet. She herself dies; she is forced to sacrifice her son; her actions destroy the Nibelungs to a man. Beowulf is killed by a fire-breathing dragon. His death could have been portrayed as the noble end of a glorious dragon-fighting career, because, after all, Beowulf is very old when he undertakes this final conquest, and he does destroy the dragon before he himself perishes. Instead, the epic concentrates on telling how Beowulf's death presages the downfall of all his people, the Geats.² Amidst the modern traditions, we find that the brave and wise Turkish bandit-hero Köroglu dies and that his death, too, has wide-ranging implications, spelling the end of the Heroic Age. The modern Armenian cycle of the Daredevils of Sassoun ends with Meherr, the final hero in the line, imprisoned forever in a cave and the Armenians left leaderless and championless. In the few epics that have survived from the ancient period, we see the same element of pessimism and tragedy. The battle of Troy is a victorious one for the Greeks, but it is a victory hardly worth savoring. Achilles dies, as do Hector, Ajax, and innumerable other champions. Of those who survive the battle, Agamemnon returns home only to meet death there. Odysseus arrives in Ithaca and is successfully reunited with his family, but his journey home is one of torture and agony, and he is the only one of all his men to survive it. The examples could be multiplied manyfold, but the point is clear: wherever we look, whether to ancient epic traditions, or medieval, or modern ones, the element of tragedy and death is glaringly present.

The negative element of death in epic, however, is always counter-balanced by the positive element of heroism. It is no coincidence that the adjective "heroic" is so consistently applied to epic.³ The only quirk of fate is that most scholars studying Western epics have emphasized the heroic, while most scholars studying *dumy* have emphasized the tragic, whereas, in reality, both elements are present in all epic traditions.⁴ Going

back to the examples already used: in spite of all of the havoc Roland's stand at Roncesvalles may cause, Roland is very much a hero. His insistence on standing his ground with only the relatively small rear-guard contingent assigned to him and his refusal to summon help, even when Oliver informs him of the number of Paynims gathering for the attack on the French, is much more appealing and admirable than Oliver's prudence. Oliver, of course, is no coward, but Roland's determination to follow the rules of chivalry, even when he is very unchivalrously ambushed, is true heroism. Beowulf offers an excellent example of heroism. The king of the Geats, as he contemplates his forthcoming battle with the dragon, realizes that he is old and that, if he sets forth on this quest, "Body and soul/Might part here: his blood might be spilled,/His spirit torn from his flesh." Yet, aware of the danger to which he will be exposing himself, Beowulf does not hesitate for a moment and goes bravely to the horrible death he meets, singed, and poisoned by the bite of the dragon on his neck. The modern Turkish hero Köroglu had been shown how destructive firearms can be. Nevertheless, because he believes that a "piece of iron with a hole through it" cannot kill a man, that only a man can take a fellow human being's life, he exposes his own magnificent chest to prove his point and is felled with one bullet.

The same is true of the Ukrainian material. Although mortally wounded, Ivan Konovchenko still expresses concern for his mother's feelings and, with his dying breath, instructs his comrades to tell her that he is not dead, but married to a foreign princess. He is noble enough to voice no bitterness at the curse she uttered, which contributed to his demise. Marusia Bohuslavka certainly knows how her Turkish masters will react to her freeing the Cossacks. In some versions she tells the men she liberates to instruct her father not to amass money for her ransom because she has converted to the infidel faith. Many scholars have taken this statement of hers literally, but this is incorrect. If she were so thoroughly converted to Islam, there would be no reason for her to free the Cossacks on the eve of Easter. Like Ivan Konovchenko's message to his mother, this is a kind way of telling her parents that she will die. In Slavic folklore, and in many other traditions, accepting anything foreign is a symbolic expression of accepting death. Although Marusia realizes that death will be the consequence of her actions, she, like Beowulf, does not hesitate for a moment. Khvedir, although his heart is pierced and his body drained of its life blood, still summons the strength to pass on his clothing, horse, and armor to his servant so that someone might continue the fight for the cause. Oleksii Popovych offers to sacrifice his life so that the seas might be calmed and his comrades carry on their mission. Here, too, the list of examples could be expanded considerably.

Ukrainian *dumy*, then, and the epic genre in general, are characterized by a combination of heroism and tragedy. In other words, they speak of

heroism in the face of defeat. This is the supreme form of heroism. It is not all that difficult to be courageous when things are going well, when there is every chance that one's own side will win, that one will remain alive and able to bask in glory. It is a very different thing to continue fighting, to exert all one's strength with the knowledge that death waits close at hand. To give a somewhat distorted quotation from the World War II general, Omar Bradley, real courage is not to be oblivious to fear, but to know fear and act in spite of it. The element of tragedy and death in the Ukrainian material, to the extent that it is more apparent than in other epic traditions, serves to emphasize the high degree of courage of the *duma's* Cossack heroes.

There is another very interesting side to the tragic component of the *dumy*. A great many of the narratives speak of the pathos of the impossible choice. Whichever choice one makes, the result will be intolerable loss, and therein lies the tragedy. As in other epic traditions, the decision is often between loyalty and duty to kin and allegiance and service to country. If one chooses to serve the country, one must neglect one's family, and it is ostensibly for the sake of the family that one defends the homeland. If one decides to stay at home, then one is a do-nothing buckwheat sower, and the loss is one's social standing and honor. Many of the *dumy* about women speak of the sad plight of the Cossack's family.

Oh, it is easy to recognize a Cossack's house,
Even among ten houses—
It is not thatched with straw,
It does not have a clay stoop around it,
There is not a stick of wood in the shed.
And in this house there sits a Cossack's wife,
Oh, it is easy to recognize a Cossack's wife—
She walks around barefoot even in winter,
She has to carry water in a pot,
And ladle it out to the children instead of soup.

Dumy like this express the dilemma of the entire society. The Cossacks, its heroes, champions, defenders, the epitome of Ukrainian manhood, instead of prospering, are the members of society who fare worst.

The *dumy* about Ivan Konovchenko and the three brothers who escape from Azov form an interesting pair. One seems to advocate service to the country, the other, loyalty to kin; but both present death and destruction as the result. Ivan Konovchenko wants to volunteer for the Cossack army. His mother does not wish him to do so because he is the only man left in the family and she wants to keep him at home, for both practical and emotional reasons. She hides his father's armor to prevent him from joining the Cossack ranks. However, depending on the version, the youth either leaves unequipped, or finds the weapons while his mother is in church, and

hurries off to join Colonel Hnyda and his troops. The mother returns home from the church service, finds her son gone, and curses him, an action that she almost immediately regrets. But a mother's curse is very powerful, and although there are a number of factors contributing to Ivan's death, the curse is certainly one of them. Like all oral literature, the *duma* about Ivan Konovchenko is a complex narrative with a variety of subtle meanings. But one of the messages is that the mother should have understood Ivan's desire to fight for his country and that she should have blessed, rather than cursed, him to protect him in battle. She should have accepted the precedence of service to homeland over family ties.

In the *duma* about the three brothers who escape from Azov, the message seems to be just the opposite. The two older brothers are on horseback, the youngest is on foot. As they flee from Turkish captivity, the youngest begs his older siblings to give him a ride because his feet are bloody, his clothes are torn, and he simply cannot run fast enough to keep up with the horses. The two elder brothers refuse, explaining that, should they do so, all three would perish, whereas this way at least two of them will have a chance to survive and live to serve their country in the future. The two elder brothers choose what is, from the point of view of military tactics, the more prudent option. But they are not rewarded for this choice. In fact, the *duma* has the wrath of God punish them, and they are ambushed and killed just as they are about to cross into Christian territory. The narrative's message is, then, that the brothers should have chosen loyalty to kin over the option that is militarily more desirable. Even in the version where the two elder brothers do reach home safely, they are punished and become useless members of the social group. They are either cursed by their parents and exiled or, unable to bear their guilt, they sentence themselves to a life of wandering and begging for alms.

In expressing the dilemma of choosing between family ties and social obligations, the *dumy* are again very much like the other great epics of the Europe-Middle East-Central Asia cultural continuum. All of the events in the *Chanson de Roland* are precipitated by Roland's being oblivious to his family obligations to his stepfather Ganelon. He proposes Ganelon as the envoy to Marsile's camp because this is best for the French, but, in doing so, he ignores what is best for Ganelon, a person for whom he should have special concern because Ganelon is a relative. Kriemhild chooses the option of avenging Siegfried's death and thus gives preference to family loyalty. But by the end of the *Nibelungenlied*, it is difficult to say whether the sympathy of the audience is with her or with Hagen because of the havoc her decision causes the social group. Even Hagen's murder of Siegfried can be explained by loyalty to his sovereign, Gunther, and his desire to protect Gunther's honor. The Irish epic, *The Tain*, is a particularly striking example of the conflict between personal and social demands. In a poignant and

tragic scene, Cuchulainn is forced to kill his best friend Ferdia because political ties place them on opposite sides in a military conflict.

In this introduction we have examined the tragic component of the *dumy*, demonstrated how this is a feature shared with other great epic traditions, and shown how this element makes the actions of *duma* characters all the more heroic. Certainly there is a great deal more to be said about *duma* content. Each text has a depth and subtlety suitable for very complex interpretation. Since this is out of the question in a short introduction, the reader is asked to check the footnotes for some additional sources.

Performers and Performance

Dumy are oral literature. Oral literature as a special form was described by Lord and Parry only around the middle of the current century.⁵ Because the concepts of the oral theory are so new and not widely known and because we most often encounter *dumy* in the form of printed texts, the phenomenon of orality is difficult to conceive. As oral literature, *dumy* are performed orally, they are learned orally, and they are transmitted to other singers orally. Writing does not enter the process at any stage. It was long believed that *dumy*, and other epic traditions, originated as written texts that were memorized and then transmitted from mouth to mouth. Scholars postulated that an apprentice learning from a master might sometimes memorize from a master's performance, but they held writing, the way we now create literature, to be the origin of epic. The work of Lord and Parry in Yugoslavia proved that this is not the case. They demonstrated further that memorization is not part of the oral process. Instead of memorizing the performances of masters verbatim, singers learn a poetic language suitable to their genre and use this language to compose, to tell the story in verse as they perform it. For singers, lines and half-lines of poetry function much like the words of ordinary speech, with the parts of the line, the nouns, verbs, adjectives, adverbs, acting much like the morphemes of the type of language most people employ. A *duma*, like other epics, is created in verse at the moment of performance, and every singing is a unique text.

Mastering such a language of poetry requires a special talent and special training. As a result, the performers of most epic traditions form a special professional or semi-professional group. This is true of the *kobzari*, the performers of Ukrainian *dumy*. Before becoming a *kobzar*, a novice would be apprenticed to a recognized master, usually someone he himself selected, although sometimes parents would turn a boy over to a *kobzar* of their choosing. The apprentice would work as the master minstrel's servant and be paid for his labors by being taught the minstrel's art. The process of training, as far as we know, would consist of several stages: first, simply listening to the master perform, then singing tirades, a compositional unit

of the *duma* that will be explained in the next section, then performing entire epics. The period of apprenticeship would last anywhere from three or four to ten or fifteen years, and certain masters are attested to have had "schools" of several apprentices in different stages of training. When the master and the apprentice both judged the novice to be ready, he would be subjected to an initiatory test. He would appear before a group of minstrels and other elders knowledgeable in *duma* art and be allowed to perform. The *dumy* he sang would not be of the novice's own choosing, but requested of him by his audience. If his repertory and artistry were sufficient to satisfy this "examining board," the novice would be proclaimed a *kobzar* and often rewarded with his own *bandura*, the musical instrument used to accompany *duma* singing. Because of this system of apprenticeship and initiation into the profession, the *kobzarstvo* was a kind of guild system that restricted its ranks to those recognized by people already in the profession.

The question of talent is a very interesting one in connection with both the *kobzari* and the performers of other epic traditions. Although the *kobzari* were obviously talented, it seems that talent, or a literary inclination, was not the primary reason for choosing this profession. As with other professional epic traditions, minstrelsy was neither a glamorous nor a desirable occupation and was often accepted as a matter of necessity rather than selected as a matter of choice. From the available data, it seems that *kobzari* were often physically disabled, old, or injured and unable to support themselves in the usual manner, farming. As early as the nineteenth century, scholars noticed the connection between the *kobzari* and church "hospitals," which were a kind of welfare agency for the poor and disabled.⁶ Men who entered the profession at an early age were often the youngest sons of poor families whose parents turned them over to a master minstrel because they were unable to support the children themselves. Although the old belief that a physical disability fosters talent is a myth, it is true that a great many singers, from the days of the blind Homer to the present, have been marked by a physical impairment. Part of the reason for this connection is that the disability was often interpreted as a brand of God, a visible sign that the divine forces had chosen that particular person to be the chalice for poetic inspiration. As an interesting corollary, some less than talented, but disabled, people were permitted to perform and were paid because they were considered divinely marked and because they had no other means of livelihood.

Not much is known about the circumstances in which the *kobzari* performed. They were certainly mendicants, travelling from town to town over a fairly large region. This wandering lifestyle, which pretty well precluded having a family and tending a farm, was one of the reasons that the profession was not desirable and was avoided if possible. In his travels, when a *kobzar* would enter a village, he would be housed at the home of one of its

wealthier inhabitants, who would give him food and lodging and often supplies for the journey to his next stop. In addition, *kobzari* would be paid during performance. They would receive payment in a general collection among the audience, and anyone who requested a particular *duma*, or one of the psalms or songs also characteristic of a *kobzar* repertory, would offer additional payment. *Kobzari* are known to have performed at fairs and marketplaces where there was a ready-made large audience with money from their business transactions. It should be noted that *kobzari* were often paid not with money, but in kind, that is, by being given gifts of food, clothing, or other necessities. Most *kobzari* had a fairly well established circuit of marketplaces and villages where they knew they would be welcome. As they would travel this circuit from year to year, they would recruit young men to become their apprentices.

Verse Structure

Dumy are composed of irregular lines of verse, the number of syllables per line ranging from as few as three to as many as sixteen, although the average line length, as with other Slavic epic traditions, tends to be eight to eleven syllables. The lines are arranged in groups called tirades or periods, very similar to the *laisse* structure of French epic. Within a tirade, all the lines rhyme, making the tirades appear to be an intermediate form between the stychic, line-by-line arrangement of most Slavic epics and the stanza arrangement of ballads and songs. The tirades, however, are not stanzas and, like *duma* lines, they are of irregular length, consisting of anywhere from two to ten or fifteen lines. The *dumy* are performed in what is called a recitative style, with musical interludes often marking the breaks between tirades.⁷

The tirade structure of *duma* verse and the relatively short length of each narrative are traits that make *dumy* appear to be a kind of transitional form between the genres of epic and ballad. Ballads are distinguished from epics by their shorter length, by the stanzaic rather than stychic structure of their verse, and by rhyme, among other features. If scholars like MacEdward Leach are correct and ballads are a genre that developed out of epic by a process of condensation to the most emotionally effective scenes, then the existence of a transitional form between these two genres would be a logical corollary.⁸ *Dumy* might be seen as such a transitional form on the basis of their verse structure and length, on the basis of their heightened emotional power, and on the basis of their tragic content, already discussed. There are a great many ballads that are tragic and elegiac: "Lord Randall," "Barbara Allen," "Sir Patrick Spens," "John Henry," "Frankie and Johnny," to name but a few of the best known English and American ones.

The musical accompaniment of the *dumy* and its effect on *duma* verse is an interesting problem that has yet to be solved. Traditionally, *dumy* should be performed to the accompaniment of the bandura. However, field-work data indicates that by the late nineteenth or early twentieth century this was not always the case. There are many possible reasons for this, one being that, after Russian edicts banning the Ukrainian language were issued in the 1870s, *kobzari* refused to carry a *bandura*, such an obvious trademark of their profession, and learned to sing without it. It seems that the *bandura* itself underwent a transformation right around this time and switched from being a plucked instrument to one with a different string arrangement that was both strummed and plucked. Musical accompaniment, or lack of it, has the potential for influencing verse structure. Whether this occurred with *dumy* will be difficult to ascertain because the collecting done in the early part of the nineteenth century was less than reliable. Still, this is a problem very much worth tackling.

Duma Scholarship

The history of *duma* scholarship pretty much parallels epic scholarship in other Slavic countries and in Europe. The very first collections were made in the early nineteenth century under the impetus of the Romantic movement. The next significant period came in the late nineteenth century with the populists. Finally there was an upsurge of important work in the early twentieth century after the 1917 Revolution.

The first published collection of *dumy* was Mykola Tsertelev's *Opyt sobraniia malorossiiskikh pesnei*, which appeared in 1819.⁹ It has been claimed that the motivation for this work came from *Sbornik Kirshy Danilova*, the first published collection of Russian epic, but this need not necessarily be the case.¹⁰ As mentioned above, the Romantic movement inspired a great deal of interest in folk art, not only in the Slavic areas, but throughout Europe. The general atmosphere could have prompted Tsertelev to undertake his collection as much as any specific event, such as the publication of the *Sbornik*. Furthermore, there is some evidence that *dumy* collecting had been done before the *Sbornik* even appeared in print. Vasyl Lomykovsky's manuscript, *Povesti malorossiiskiiia*, is dated 1805.¹¹ Whether the date is correct is difficult to ascertain because the manuscript passed through several hands before it was finally published in the late nineteenth century, and the date could have been supplied by one of the manuscript's later owners, rather than its collector.

Besides Tsertelev and Lomykovsky, who vie for the honor of being the first to collect *dumy*, important early scholars include Mykhailo Maksymovych, who published *duma* texts and was the first to attempt a definition of the term "*duma*,"¹² and Izmail Sreznevsky, who also published texts and

offered some influential theories on the *dumy*, their nature, and their origin. Like many scholars of the nineteenth century, Sreznevsky believed that contemporary folklore material was a corruption of earlier, more perfect texts. He further advocated the restoration of these ideal *dumy* and offered his own attempts at such corrected texts in *Zaporozhskaia Starina* (1833–38).¹³ Sreznevsky's theories influenced Maksymovych, who reprinted Sreznevsky's work and attempted some restored texts of his own.¹⁴ It should be pointed out that, while Sreznevsky and, later, Maksymovych altered their material for theoretical reasons, the *dumy* in Tsertelev's and Lomykovsky's collections were probably also "cleaned up," only with no explicit statement to this effect. Early nineteenth-century scholars, including the Brothers Grimm, simply did not publish their material as they found it, considering it inappropriate to sophisticated literary tastes.

The middle of the nineteenth century can best be characterized as a period of collecting. A number of scholars enriched the fund of known *duma* texts. Unfortunately, all of them cannot be given credit in an introduction of this length. Three who do deserve special mention because they affected the development of the field of *duma* scholarship are Hryhorii Bazylevych, Mykola Bilozersky, and Mykola Kostomarov. Bazylevych is noteworthy because he was the first to break from the old notion of the mass folk mind and study an individual *kobzar* as artist. His contribution is biographical data on, as well as a recording from, the singer Andrii Shut.¹⁵ Bilozersky is important as the first man to write about collecting methodology.¹⁶ As for Kostomarov, he was the first to demonstrate that some of the *dumy* appearing in the, by that time, old and established collections were total fabrications.¹⁷

The next giant in *duma* scholarship was Panteleimon Kulish. His first work, *Ukraina* (1843), was pretty much in the Sreznevsky mold of reworked texts, but his second, *Zapiski o iuzhnoi Rusi* (1856-57) was a major new effort containing the results of Kulish's own field work: texts and background information on the *kobzari*.¹⁸ Kulish's notes on his field-work speak of instances where he helped singers "recall" *dumy* they did not know. This is the first documented instance of scholars influencing the living folk tradition. Kulish affected the living tradition in another way as well. Some of the reworked texts published in his *Istoriia vozsoedineniia Rusi* (1874-77) are known to have been very popular among the *kobzari* and to have entered their repertoires.¹⁹

The year 1874 saw a major event in the publication of *dumy*. In that year, two monumental works sponsored by the Southwestern Division of the Imperial Geographical Society appeared. The first was volume five of the collected works of Pavlo Chubynsky,²⁰ which presented *dumy* with a moralistic content; the second was Antonovych and Drahomanov's *Istoriicheskiia pesni maloruskago naroda*, which was to present all known *dumy*

with historical subject matter.²¹ These two works together were the first attempt at a full scholarly edition of the *dumy*. This was to be the first edition with variants: not just a single text for each *duma*, but all the versions ever recorded. The purpose of these volumes was to serve as a source work where all of this material could be readily found. Although the works have many shortcomings, including a system for saving space that partially defeated the purpose of presenting all known variants, the intent to compile an exhaustive scholarly edition itself demonstrates that *duma* scholarship had become established as a serious discipline.

The closing several decades of the nineteenth century were another lull in *duma* scholarship. Work continued to be done, but there was nothing that significantly affected the course of the field's development. Most of the studies that appeared were either collections of several texts or data on the performers. One scholar of this period who should be mentioned singly is Porfyrii Martynovych. He had been an apprentice to a master *kobzar* and was thus able to provide the kind of information inaccessible to most scholars.²² Unfortunately for our purposes, Martynovych's interests later shifted from *dumy* to folktales. We should also draw attention to Volodymyr Naumenko and Mytrofan Andriievsky, who were the first to study a single *duma* text rather than making general pronouncements about the genre as a whole.²³

Almost at the turn of the century (1893) Pavlo Zhytetsky's *Mysli o malorusskikh narodnykh dumakh* appeared.²⁴ Two basic theses were presented in this work: that *dumy* are dedicated to matriarchal authority and that *dumy* are strongly influenced by written church literature. The first was soon discounted, but the second finds a number of supporters even today and is one of the two basic alternate explanations for the origin of *dumy*. Since Zhytetsky's theory was a complex one that stressed the combination of literary and folk elements in *dumy*, and since he did not resort to explaining everything with written texts and the errors of faulty memory, a simplistic interpretation that has plagued even as old a field as Homeric scholarship, this theory does deserve the consideration it has received.

With the start of the twentieth century, we find the beginnings of modern folklore scholarship, in terms of both the technology being used and the questions being asked. As part of the Twelfth Archeological Convention (1902), we get Mykola Sumtsov's article on the methodology of investigating individual *kobzari*²⁵ and Opanas Slastion's work with the singer Mykhailo Kravchenko, including the description of Kravchenko's creation of a new *duma* based on traditional *duma* structure.²⁶ Of approximately the same date, though not connected to the Convention, is Mykhailo Speransky's work investigating the entire repertoires of singers, the psalms and satirical songs as well as the *dumy*.²⁷ This period also saw an upsurge in publishing activity and the appearance of the first two studies of the history

of *duma* scholarship: Tkachenko-Petrenko's bibliography of scholarly articles on *dumy* and Ivan Ierofeiv's history of the publishing of *duma* texts.²⁸

The next big organized effort was the work of the Musico-Ethnographic Commission, which yielded phonograph recordings of *dumy*, and the monumental work of Filiaret Kolessa, *Melodii ukrainskikh narodnikh dum* (1910–13).²⁹ This study is very important not only as a collection of musical and verbal texts, but also as a major theoretical contribution. Kolessa's definition of *dumy*, based primarily on form rather than content, is still the one most widely recognized today. Kolessa's hypothesis on the origin of *dumy* in folk lament is, along with Zhytetsky's, the major theory on this subject. In all the work done since Kolessa, scholars have sided with either him or Zhytetsky and offered little beyond refinements of their two approaches.

The productivity of the early twentieth century culminated in the work of Kateryna Hrushevska.³⁰ Her goal, like Antonovych's and Drahomanov's, was to present the definitive scholarly edition of all *duma* texts. She intended to draw on all possible sources—earlier publications, manuscripts buried in archives, and the living tradition—to compile a source work that would indeed make available every known variant of each *duma*. To make this a compendium that would meet virtually all of the needs of a scholar who chose to work on *dumy*, she planned to include musical texts, a general introduction giving the history of *duma* scholarship, and introductions to each set of variants, giving information on the source and authenticity of each text, on the geographical distribution of each *duma*, on earlier studies of that narrative, and much more. Had this work been completed, it would indeed have been the definitive source for further *duma* study. Unfortunately, Hrushevska had some legal trouble, and only volumes one and two were published (1927 and 1931). In these two books we find the survey of the history of *duma* scholarship and the majority of the verbal texts intended to appear in the completed work. The rest of the items that Hrushevska had planned to make available are lost. What makes the whole situation doubly unfortunate is that the number of extant copies of volumes one and two is so small that even the material in them is virtually inaccessible.

In the most recent period of *duma* scholarship, there have been a number of editions of *duma* texts, but none of the dimensions of Hrushevska's work. Most of these include only one variant for each *duma*, and even the editions that give multiple versions, like the *Dumy* volume of the *Biblioteka poeta*, edited by H. A. Nudha (1969), do not approach the scope of Hrushevska's project.³¹ In this most recent period there has been a proliferation of general survey articles, many as the introductions to the collections of *duma* texts just mentioned and many as encyclopedia entries. But the major event of the second half of the twentieth century has so far been the publication of Boris P. Kirdan's two-volume study of *dumy*: *Ukrainskie narodnye*

dumy (1962) and *Ukrainkii narodnyi epos* (1965).³² Although Kirdan's work can be criticized on a number of points, it is the most extensive study available, dealing with virtually all of the questions ever raised by *duma* scholarship: structure, content, relationship to historical events, performers, and so on. It is currently the definitive study of Ukrainian *dumy*.

Even with the publication of Kirdan's study, much remains to be done. Folklore as a discipline has made enormous strides in the West in the last several decades. It is high time that some of the theoretical achievements made in this period of rapid growth be applied to *dumy*. We need a formulaic analysis in the manner of the oral theory.³³ We need an analysis of psychological function. We need to compare *dumy* not just to other Slavic epics, the Russian *byliny* and the Serbo-Croatian *junacke pesme*, but to all epic traditions.³⁴ We need a structuralist analysis of the plots of *dumy*. The list could be expanded considerably. Furthermore, the scholarly work begun on *dumy* in the past remains to be completed. The definitive edition of all *duma* texts, envisioned by Hrushevska, has not been published. Some of the old questions, such as the relationship of *duma* subject matter to historical events, have not been answered satisfactorily.³⁵ It is hoped that the present edition will inspire some of this much needed further investigation. The reader is again referred to the footnotes for a start in this endeavor.

Natalie Kononenko Moyle
University of Virginia

1. See, for example: Філарет Колесса, *Мелодії українських народних дум*, Серія I, *Матеріяли до української етнології*, видає етнографічна комісія Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, т. XIII (Львів, 1910); Серія II, т. XIV (1913).
2. See William Paton Ker, *Epic and Romance: Essays on Medieval Literature* (New York: Dover Publications, 1957), reprint of the 1928 Macmillan edition, for one of the best known studies of epic in the Middle Ages.
3. See, for example: Sir Cecil Maurice Bowra, *Heroic Poetry* (London: Macmillan, 1952), reprint of the 1945 edition, a classic in the field of epic scholarship. The first chapter is an especially eloquent discussion of the meaning of the heroic.
4. For two typical and widely known studies in the Western tradition, see Hector Monroe Chadwick, *The Heroic Age* (London: Macmillan, 1928; reprint ed., Westport, Conn.: Greenwood Press, 1973); and Jan de Vries, *Heroic Song and Heroic Legend*, trans. B. J. Timmer (London-New York: Oxford University Press, 1963).
5. Albert B. Lord, *Singer of Tales* (Cambridge: Harvard University Press, 1960).
6. Петро Єфименко, „Шпитали въ Малороссіи”, *Кіевская старина*, IX, X (1883); П. Г. Житецький, *Мысли о народных малорусских думах* (Київ, 1893).
7. For the most widely recognized study of verse structure, see Roman Jakobson, “Slavic Epic Verse,” *Selected Writings* (The Hague: Mouton, 1962), vol. 4.
8. MacEdward Leach, “Ballad,” *Standard Dictionary of Folklore* (New York: Funk and Wagnalls, 1972), pp. 106-11.
9. Микола Цертелєв, *Опытъ собранія малороссійскиѣхъ пѣсней* (С-Пб., 1819).
10. See the argument of Катерина Грушевська, *Українські народні думи* (Харків - Київ: Державне Видавництво України, 1927), I:17-77.
11. „Повѣсти малороссійскія”, first published in full in Павло Житецький, *Мысли о народных малорусскихъ думахъ* (Київ, 1893).
12. Михайло Максимович, *Малороссійскія пѣсни* (Москва, 1827); Михайло Максимович, *Украинскія народныя пѣсни* (Москва, 1834).

13. Ізмаїл Срезневський, *Запорожская старина*, I-III (Харків, 1833-34).
14. Михайло Максимович, *Сборникъ украинскихъ пѣсень* (Київ, 1849).
15. Григорій Вазилевич, „Мѣстечко Александровка черниговской губ. сосницкаго уѣзда”, *Этнографический сборникъ* (С-Пб., 1853).
16. Bilogersky in А. Метлинский, *Народныя южнорусскія пѣсни* (Київ, 1854).
17. Микола Костомаров, „Историческое значеніе южнорусскаго пѣсеннаго творчества”, *Собрание сочинений, Исторические монографіи и исследования*, кн. 8, т. XXI (С-Пб., 1905).
18. Пантелеймон Куліш, *Украина одъ початку Вкраины до батька Хмельницького* (Київ, 1843); Пантелеймон Куліш, *Записки о Южной Руси*, I-II (С-Пб., 1856-57).
19. Пантелеймон Куліш, *Исторія возсоединенія Руси* (С-Пб., 1874-77).
20. Павло Чубинський, *Труды этнографическо-статистической экспедиции въ западно-русскій край*, V (С-Пб., 1874).
21. Володимир Антонович і Михайло Драгоманов, *Историческія пѣсни малорусскаго народа*, I-II (Київ, 1874-75).
22. Порфирій Мартинович, *Українські записи Порфирія Мартиновича* (Київ, 1906). Most of Martynovych's work on the *dumy*, however, along with the work of his friend, Vasyl Horlenko, remained in Martynovych's archives and was not published until the big collections, like that by Kateryna Hrushevskya. There are two exceptions: В. Горленко, „Бандурист Иван Крюковскій (текст девяти дум с биографической заметкой)”, *Кіевская старина*, IV (1882); В. Горленко, „Кобзари и лирники”, *Кіевская старина*, VIII, X (1884).
23. Володимир Науменко, „Происхождение малорусской думы о Самуилѣ Кошкѣ”, *Чтенія в О-вѣ Нестора Лѣтописца* (1888); Митрофан О. Андріевскій, *Козацкая дума о трехъ азовскихъ братьяхъ въ пересказѣ с объясненіями и разбором ея* (Одеса, 1884).
24. Павло Житецький, *Мысли о народныхъ малорусскихъ думахъ* (Київ, 1893).
25. Микола Сумцов, *Программа для собранія свѣдѣній о кобзаряхъ и лирникахъ* (Харків, 1900).
26. Опанас Сластіон, „Кобзарь Михайло Кравченко и его думы”, *Кіевская старина*, LXXVII (1902); Опанас Сластіон, „Мелодіи українскихъ дум і їх записування”, *Рідний край*, № 35-38, 41-46 (1908).
27. М. Сперанскій, „Южно-русская пѣсня и современныя ея носители”, *Сборник истор.-филолог. общества при Институтѣ кн. Безбородко въ Нѣжинѣ*, V (Київ, 1904).
28. Є. Ткаченко-Петренко, „Думы въ изданіяхъ и исследованіяхъ”, *Україна*, VII-VIII (1907); Иван Єрофеев, „Українські думи і їх редакції”, *Записки Українського Наукового Товариства в Києві*, VI-VII (1909-10).
29. Філярет Колесса, *Мелодіи українскихъ народныхъ дум*, reprinted: Філарет М. Колесса, *Мелодіи українскихъ народныхъ дум* (Київ: Наукова думка, 1969).
30. Катерина Грушевська, *Українські народні думи* (Харків-Київ: Державне Видавництво України, т. I — 1927, т. II — 1931).
31. Григорій А. Нудьга, *Поетичний епос України* (Київ: Радянський письменник, 1969).
32. Борис П. Кирдан, *Украинские народные думы (XV — начало XVII в.)* (Москва: Издательство Академии Наук СССР, 1962); Борис П. Кирдан, *Украинский народный эпос* (Москва: Издательство „Наука”, 1965).
33. For an introduction to the oral theory, see n. 5 and Edward Haymes, *A Bibliography of Studies Relating to Parry's and Lord's Oral Theory* (Cambridge: Harvard University Press, 1973); and also Benjamin A. Stolz and Richard S. Shannon, *Oral Literature and the Formula* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1976).
34. For a comparison of the Slavic and Turkic epic traditions of the Soviet Union, see: Виктор М. Жирмунскій, *Народный героический эпос. Сравнительно-исторические очерки* (Ленинград: Государственное издательство художественной литературы, 1962).
35. For the best discussion of how historical fact is transformed by oral literature and how it may be recovered from the oral literary medium, see Jan Vansina, *Oral Tradition: A Study in Historical Methodology*, trans. H. M. Wright (Harmondsworth, England: Penguin Books, 1965).

ДУМА ПРО ПЛАЧ НЕВІЛЬНИКІВ

У святу неділю не сизі орли заклекотали,
Як то бідні невольники у тяжкій неволі заплакали,
Угору руки підоймали, кайданами забряжчали,
Господа милосердного прохали та благали:
“Подай нам, Господи, з неба дрібен дощик,
А з низу буйний вітер!
Хочай би чи не встала на Чорному морю бистрая хвиля,
Хочай би не повиривала якорів з турецької каторги!
Та уже ся нам турецька-бусурменська каторга надоїла,
Кайдани-залізо ноги повривало,
Біле тіло козацьке молодецьке коло жовтої кости пошмугляло!”
Баша турецький бусурменський,
Недовірок християнський,
По ринку походжає,
Він сам добре теє зачуває,
На слуги свої, на Турки-яничари зо-зла гукає:
“Кажу я вам Турки-яничари, добре ви дбайте,
Із ряду до ряду заходжайте,
По три пучки тернини і червоної таволги набирайте.
Бідного невольника по-тричі в однім місці затинайте!”
То ті слуги Турки-яничари добре дбали,
Із ряду до ряду заходжали,
По три пучки тернини і червоної таволги у руки набирали,
По-тричі в однім місці бідного невольника затинали,
Тіло біле козацьке молодецьке коло жовтої кости обвивали,
Кров християнську неповинно проливали.
Стали бідні невольники на собі кров християнську зобачати,
Стали землю турецьку, віру бусурменську клясти проклинати:
“Ти земле турецька, віро бусурменська,
Ти розлуко християнська!
Не одного ти розлучила з отцем, з матір’ю,
Або брата з сестрою,
Або мужа з вірною жоною!
Визволь, Господи, всіх бідних невільників
З тяжкої неволі турецької,
З каторги бусурменської!
На тихі води,
На ясні зорі,
У край веселий,
У мир хрещений,
В города християнські!”

DUMA ABOUT THE LAMENT OF THE CAPTIVES

On the holy day of Sunday, it wasn't the grey eagles screaming,
But the poor captives weeping in bitter slavery,
Raising their arms, shaking their chains,
Begging and imploring the merciful Lord:
"Send us, O Lord, a fine rain from the sky
And wild wind from the Dnieper steppe!
Maybe a swift wave will rise on the Black Sea,
Maybe it will break the Turkish galley loose from its anchor!
Oh, we have had enough of this accursed Turkish slavery;
The iron chains have dug into our legs,
They have cut our white young Cossack flesh to the yellow bone."
The infidel Turkish pasha,
The renegade Christian,
Walked through the marketplace,
Heard this well,
And shouted angrily at his servants, at his Turkish Janissaries:
"I order you, Turkish Janissaries, to take great care,
To go from row to row,
To take three bunches of thorns and red osier,
To slash the poor captives three times in the same place!"
So the servants, the Turkish Janissaries, took great care,
They went from row to row,
They took three bunches of thorns and red osier in their hands,
And slashed the poor captives three times in the same place,
They cut the white young Cossack flesh to the yellow bone,
They spilled innocent Christian blood.
The poor captives began to see Christian blood on their bodies,
They began to curse the Turkish land, and the infidel faith:
"O Turkish land, O infidel faith,
O separation from fellow Christians,
You have parted many from their fathers and mothers,
Brothers from their sisters,
Husbands from their faithful wives!
Liberate, O Lord, all the poor captives
From bitter Turkish slavery,
From infidel captivity!
Let them reach the quiet waters,
The bright stars,
The merry homeland,
The Christian people,
The Christian cities!"

Дай Боже, миру царському,
Народу християнському,
Славу на многії літа!

Give, O God, to the Tsar's men,
And to the Christian people,
Glory from this day on forever.

(1A; I, p. 5)

ДУМА ПРО ПЛАЧ НЕВІЛЬНИКА

Поклоняється бідний невільник
Із землі турецької, із віри бусурменської
У городá християнській, до отця, до матусі,
Що не може він їм поклонитися,
Тільки поклоняється голубоньком сивеньким:
“Ой ти, голубоньку сивенькій,
Ти далеко літаєш, ти далеко буваєш,
Полени ти в города християнській,
До отця мого, до матусі,
Сядь-пади на подвір'ї отцівським,
Жалібненько загуди,
Об моїй пригоді козацькій припом'яни,
Нехай отець і матуся
Мою пригоду козацькою знають,
Статки, мастки збувають,
Великі скарби собирають,
Головоньку козацькою із тяжкої неволі визволяють.
Бо як стане Чорне море согравати,
То не знатиме отець, либонь мати
У которій каторзі шукати:
Чи у пристані Козловській,
Чи у городі Цар-граді на базарі.
Будуть ушкали, Турки-яничари набігати
За Червоне море у арабську землю запродади,
Будуть за них сrebro, злато, не лічачи,
Сукна дорогі, поставами не мірячи,
За них брати”.

Тоді далася бідному невільнику
Тяжкая неволя добре знати:
Кайдани руки і ноги поз'їдали,
Сирая сириця до жовтої кості
Тіло козацькеє проїдала.
То біднії невільники на кров, на тіло поглядали,
Об вірі християнській гадали,
Землю турецьку, віру бусурменську проклинали:
“Ти земле турецькая, віро бусурменська,
Ти єсть наповнена сребром, златом
І дорогими налитками:
Тільки бідному невільнику на світі не вільно,
Що бідний невільник у тебе пробуває,
Празника Різдва чи то Воскресіння не знає”.

DUMA ABOUT THE LAMENT OF A CAPTIVE

A poor captive sent his greetings
From the Turkish land, from the infidel faith,
To the Christian cities, to his father and mother.
He could not greet them himself,
But sent his greetings by grey dove:
“O grey dove!
You fly far, you see distant lands—
Fly to the Christian cities,
Alight in my parents’ yard,
Coo mournfully,
Tell them about my Cossack misfortune.
May my father and mother
Know about my Cossack misfortune.
May they gather goods and riches,
May they amass a great fortune,
And liberate my Cossack head from bitter slavery,
For when the Black Sea will begin to play,
Then neither my father nor my mother
Will know where to look for me:
Whether in the port of Kozlov,
Or in the marketplace in Constantinople.
The bandits, the Turks and the Janissaries, will raid them,
They will take them beyond the Red Sea, to the Arab land,
They will sell them
For countless silver and gold coins,
For endless rolls of fine cloth.”
Then the poor captive
Began to feel his terrible slavery:
The chains chafed his arms and legs,
The raw leather thongs cut the Cossack flesh
To the yellow bone,
The poor captives looked at the blood and the flesh,
They thought about the Christian faith,
They cursed the Turkish land and the infidel faith:
“O Turkish land, O infidel faith!
You are rich with silver and gold
And with fine liquors,
But poor captives do not have their freedom.
When a poor captive lives in this land
He celebrates neither Christmas nor Easter.”

Все у неволі проклятій, на каторзі турецькій,
На Чорнім морі пробувають,
Землю турецькою, віру бусурменською проклинають:
“Ти земле турецька, віро бусурменська,
Ти розлуко християнська!
Уже бо ти розлучила не одного за сім літ війною,
Мужа з жоною, брата з сестрою,
Діток маленьких з отцем і маткою.
Визволь, Боже, бідних невільників
На святооруський берег,
На край веселий, між народ хрещений!”

They spent all their time in accursed captivity, on a Turkish galley,
On the Black Sea,
They cursed the Turkish land, the infidel faith.
“O Turkish land, O infidel faith,
O separation from fellow Christians!
You have separated many in the seven years of war:
Husbands from their wives, brothers from their sisters,
Little children from their fathers and mothers.
Liberate the poor captives, O Lord,
Permit them to reach the holy Ruthenian shores,
The happy land, the Christian people!”

(2A; I, p. 11)

ДУМА ПРО ІВАНА БОГУСЛАВЦЯ

В городі Козлові стояла темниця камінная,
Сім сажень в землю вмурована;
У тій темниці пробувало сімсот козаків,
Бідних невольників.
Меж ними без старшини козацької не бувало —
Був один старший старшиною Іван Богуславець,
Гетьман запорозький.
Вони десять літ пробували в неволі.
То Іван Богуславець, сидя собі, думає та гадає,
До козаків словами промовляє:
“Козаки, панове-молодці!
Що у нас сьогодні за день — Великая Субота,
Завтра буде святий день — Великдень,
Будуть наші отці рано вставати,
До Божого дому приступати,
Божеє слово вислухати,
Нас, бідних невольників, поминати”.
То всі невольники теє зачували,
Дробними сльозами обливали,
Івана Богуславця лаяли-проклинали:
“Бодай ти собі, Іванець Богуславець, щастя і долі не мав,
Що ти нам сей празник одказав”.
Іван Богуславець теє зачуває,
Словами промовляє:
“Не лайте мене, братці, не проклиняйте,
Може, нам, братці, Бог милосердний буде помагати,
Чи не будем ми з неволі виступати?”
То в неділю рано-пораненько
Алкан-пашева турецькая од мужа зоставала,
Свого мужа поховала,
До темниці приходжала.
Темницю одмикала,
Помеж невольниками походжала,
Іванця Богуславця за білу руку брала,
Ще словами промовляла:
“Іванче Богуславче!
Коли б ти свою віру християнську поламав,
А нашу бусурменську на себе брав,
Уже б ти в городі Козлові панував.
Я б твоїх невольників всіх із темниці випускала,
В землю християнськую хорошенько проводжала”.

DUMA ABOUT IVAN BOHUSLAVETS

In the city of Kozlov there stood a prison of stone
Dug fifty feet deep in the ground,
And in that prison there languished seven hundred Cossacks,
Seven hundred poor captives.
They were not without leaders,
And the highest among them was Ivan Bohuslavets,
A Zaporozhian hetman.
For ten years they languished in the prison,
And Ivan Bohuslavets sat and pondered,
Then he spoke to the Cossacks with words:
“Cossacks, my brave lords,
Do you know what day it is today in our land—it is Holy Saturday,
And tomorrow will be the holy day of Easter.
Tomorrow our fathers will arise early,
They will go to the House of the Lord,
They will hear the Holy Scriptures,
And will remember us, poor captives.”
When all the captives heard that,
Their faces streamed with fine tears,
They cursed and scolded Ivan Bohuslavets:
“May you have neither luck nor good fortune, Ivan Bohuslavets,
For you have reminded us of this holiday.”
Ivan Bohuslavets heard this
And spoke with words:
“Do not curse me, brothers, do not scold me,
Maybe the merciful Lord will give us help,
Maybe we will soon be liberated from this captivity.”
Very early on Sunday morning,
Alkan Pasha’s Turkish wife became a widow.
She buried her husband,
And then went to the prison,
She unlocked the prison door,
And went among the captives,
She took Ivan Bohuslavets by his white hand,
And spoke with words:
“Ivan Bohuslavets,
If you would renounce your Christian beliefs
And take our Moslem faith,
You would rule in the city of Kozlov,
And I would free all of your fellow captives from the prison,
I would see them safely off to the Christian land.”

Іванець Богуславець теє зачуває,
Словами промовляє:
“Алкан-пашева, пані молодая!
Як не будеш ти мені християнською вірою урікати,
Буду я тебе за жону до себе брати!”
То вже Алкан-пашева, пані молодая,
Сім неділь хмелю не заживала,
Християнською вірою не урікала,
Всіх невольників із темниці випускала,
В землю християнськую хорошенько проводжала.
Як стала на восьмій неділі хміль заживати,
Стала з молодими турецькими панями гуляти,
Стала Іванцеві Богуславцеві християнською вірою урікати:
“Дивіться, панове,
Який у мене муж прекрасний!
Та він у нас побусурменився для розкоші турецької”.
Іванець Богуславець теє зачуває,
До Чорного моря швиденько прибігає,
В лодку сідає,
Козаків серед Чорного моря доганяє,
До козаків в судно вступає.
Алкан-пашева, пані молодая, до Чорного моря приходжяє,
Іванця Богуславця в судні зобачає,
Дрібними сльозами обливає:
“Іванче Богуславче!
Бодай тебе Господь милосердний на сім світі ізбавив,
Як ти мене, молоденьку, зрадив!”
То ще як стала темная нічка наступати,
Стали козаки до города Козлова назад прибувати,
Стали на турків, на сонних, набігати,
Стали їх рубати,
Город Козлов огнем-мечем воювати,
Стали турецькїї льохи розбивати,
Сребро-злато, дорогую одежу забирати,
Став Іванець Богуславець Алкан-пашевую, паню молодую, рубати,
Стали од пристані козловської поспішати
І ще до світа до города Січі прибувати,
В городі Січі сокровища турецькїї розділяти,
Стали вже козаки словами промовляти:
“Іванче Богуславче, гетьмане запорозький!
Десять літ ти в неволі пробував,
Ні одного козака не утеряв!”

Ivan Bohuslavets heard this
And spoke with words:
"O young wife of Alkan Pasha,
If you will not reproach me for my Christian faith,
I will take you for my wife."
So then the wife of Alkan Pasha, the young woman,
Did not drink wine for seven weeks,
And did not reproach him for his Christian faith,
She freed from the prison all of the captives,
And saw them safely off to the Christian land.
When she began to drink wine on the eighth week,
She began to make merry with the young Turkish lords,
She began to reproach Ivan Bohuslavets for his Christian faith:
"Look, my lords,
What a handsome husband I have,
He has become Moslem for the sake of our Turkish riches."
Ivan Bohuslavets heard this,
He rushed to the Black Sea,
He got into a boat,
And caught up with the other Cossacks on the Black Sea,
He joined them in their galley.
The wife of Alkan Pasha, the young woman, went to the Black Sea,
Her face streaming with tears,
She saw Ivan Bohuslavets in the galley:
"Ivan Bohuslavets,
May the merciful Lord punish you in this world
For having deserted me, a young woman!"
Then the dark night began to fall,
And the Cossacks began to return to the city of Kozlov.
They began to fall upon the sleeping Turks,
They began to slash them,
To scourge the city of Kozlov with fire and sword,
They began to break open Turkish cellars,
To take out gold and silver and fine clothes,
And Ivan Bohuslavets began to slash with his sword the wife of Alkan Pasha,
the young woman,
Then the Cossacks sailed away from the port of Kozlov,
They arrived at the Sich before dawn,
They divided up the Turkish treasure at the Sich,
And then spoke with words:
"O Ivan Bohuslavets, Zaporozhian hetman,
You languished ten years in captivity,
But you did not lose a single Cossack!"

Визволь, Господи, невольників із неволі
На край веселий,
Между мир християнський хрещений.

Liberate the captives from slavery O Lord,
Let them reach the merry land,
And the Christian people.

(3A; I, p. 20)

ДУМА ПРО МАРУСЮ БОГУСЛАВКУ

Що на Чорному морі,
На камені біленькому,
Там стояла темниця кам'яная.
Що у тій то темниці пробувало сімсот козаків,
Бідних невольників.
То вони тридцять літ у неволі пробувають,
Божого світу, сонця праведного у вічі собі не видають.
То до їх дівка-бранка,
Маруся, попівна Богуславка,
Приходжає,
Словами промовляє:
“Гей, козаки,
Ви, бідні невольники!
Угадайте, що в нашій землі християнській за день тепера?”
Що тоді бідні невольники зачували,
Дівку-бранку,
Марусю, попівну Богуславку,
По річах познавали,
Словами промовляли:
“Гей, дівко-бранко,
Марусю, попівно Богуславко!
Почим ми можемо знати,
Що в нашій землі християнській за день тепера?
Що тридцять літ у неволі пробуваєм,
Божого світу, сонця праведного у вічі собі не видаєм,
То ми не можемо знати,
Що в нашій землі християнській за день тепера”.
Тоді дівка-бранка,
Маруся, попівна Богуславка,
Теє зачуває,
До козаків словами промовляє:
“Ой козаки,
Ви, бідні невольники!
Що сьогодні у нашій землі християнській Великодня Субота,
А завтра святий празник, роковий день Великдень”.
То тоді ті козаки теє зачували,
Білим лицем до сирій землі припадали,
Дівку-бранку,
Марусю, попівну Богуславку,
Кляли-проклинали:

DUMA ABOUT MARUSIA FROM BOHUSLAV

*On the Black Sea,
On a white rock,
There stood a dungeon of stone,
In this dungeon there lived seven hundred Cossacks,
Poor captives,
They had languished in captivity for thirty years,
And they saw neither the Lord's daylight nor the righteous sun.
Then the slave-girl Marusia,
Priest's daughter from Bohuslav,
Came to them
And spoke with words:
"O Cossacks,
You poor captives,
Do you know what day it is today in our Christian land?"
And the poor captives heard that,
They recognized the slave-girl Marusia,
Priest's daughter from Bohuslav,
By her speech.
And they spoke with words:
"O slave-girl Marusia,
Priest's daughter from Bohuslav,
How can we know what day it is today
In our Christian land?
For it has already been thirty years since we were captured,
And we do not see the Lord's daylight and the righteous sun.
So we cannot know
What day it is today in our Christian land."
Then the slave-girl Marusia,
Priest's daughter from Bohuslav,
Heard this,
And spoke to the Cossacks with words:
"O Cossacks,
You poor captives,
Today is Holy Saturday in our Christian land,
And tomorrow will be the holy day, the annual feast of Easter!"
When the Cossacks heard that,
They fell with their white faces to the cold earth
And with curses they cursed
The slave-girl Marusia,
Priest's daughter from Bohuslav.*

“Та бодай ти, дівко-бранко,
Марусю, попівно Богуславко,
Щастя й долі собі не мала,
Як ти нам святий празник, роковий день Великдень сказала!”
То тоді дівка-бранка,
Маруся, попівна Богуславка,
Теє зачувала,
Словами промовляла:
“Ой козаки,
Ви, біднії невільники!
Та не лайте мене, не проклинайте,
То як буде наш пан турецький до мечеті від’їжджати,
То буде мені, дівці-бранці,
Марусі, попівні Богуславці,
На руки ключі віддавати;
То буду я до темниці приходжати,
Темницю відмикати,
Вас всіх, бідних невільників, на волю випускати”.
То на святий празник, роковий день Великдень,
Став пан турецький до мечеті від’їжджати,
Став дівці-бранці,
Марусі, попівні Богуславці,
На руки ключі віддавати.
Тоді дівка-бранка,
Маруся, попівна Богуславка,
Добре дбає —
До темниці приходжає,
Темницю відмикає,
Всіх козаків,
Бідних невільників,
На волю випускає
І словами промовляє:
“Ой козаки,
Ви, біднії невільники!
Кажу я вам, добре дбайте,
В городи християнські утікайте,
Тільки прошу я вас, одного города Богуслава не минайте,
Мому батьку й матері знати давайте:
Та нехай мій батько добре дбає,
Грунтів, великих мастків нехай не збуває,
Великих скарбів не збирає,
Та нехай мене, дівки-бранки,
Марусі, попівні Богуславки,

“O slave-girl Marusia,
Priest’s daughter from Bohuslav,
May you never have good fate and good fortune
Because you have told us about the holy day, the annual feast of Easter.”
So when the slave-girl Marusia,
Priest’s daughter from Bohuslav,
Heard this,
She spoke with words:
“O Cossacks,
You poor captives,
Do not scold me and do not curse me,
For when the Turkish lord goes to the mosque,
He will give me, the slave-girl Marusia,
Priest’s daughter from Bohuslav,
His keys to hold in my keeping;
Then I will come to the dungeon
And I will open it,
I will set all of you poor captives free!”
So on the holy day, on the annual feast of Easter,
The Turkish lord started out for the mosque
And he gave to the slave-girl Marusia,
Priest’s daughter from Bohuslav,
His keys to hold in her keeping.
Then the slave-girl Marusia,
Priest’s daughter from Bohuslav,
Took great care,
She came to the dungeon,
And opened it,
She set all the Cossacks,
The poor captives, free,
She spoke with words:
“O Cossacks,
You poor captives,
I tell you, take great care,
Flee to the Christian cities.
But I ask you, do not bypass the city of Bohuslav,
Go there and give a message to my father and mother.
Let my father be careful,
Let him not sell his lands and his estates,
Let him not amass great riches,
Let him not ransom me from captivity,
Me, the slave-girl Marusia,
Priest’s daughter from Bohuslav,

З неволі не викупає,
Бо вже я потурчилась, побусурменилась
Для розкоші турецької,
Для лакомства нещасного!”
Ой визволи, Боже, нас всіх, бідних невольників,
З тяжкої неволі,
З віри бусурменської,
На ясні зорі,
На тихі води,
У край веселий,
У мир хрещений!
Вислухай, Боже, у просьбах щирих,
У нещасних молитвах
Нас, бідних невольників!

Because I have turned Turkish and infidel
For the sake of Turkish luxury,
And because of miserable greed!"
Liberate all of us poor captives, O Lord,
From bitter captivity,
From infidel faith.
Let us reach the bright stars,
The quiet waters,
The merry land,
The Christian people.
Grant, O Lord, the earnest petitions,
The miserable prayers,
Of us, poor captives.

(4A; I, p. 24)

ДУМА ПРО СОКІЛ І СОКОЛЯ

У неділю барзе рано-пораненьку
Налетіли соколи з чужої далекої сторони,
Да сіли-упали у лісі
На преудобному дереві, на орісі,
Да звили собі гніздо шарлатне,
Знесли яйце жемчужне,
Да і сплодили собі дитя —
Бездольне, безродне соколя.
Як полетів ясен сокіл у чисте поле
Живності доставати;
Ой да живності не достав,
А соколя своє, бездольне, безродне дитя, утерав.
То сокіл прилітає —
Аж його соколяти немає;
То сокіл літає
То орла питає:
“Орле-брате! Чи не бачив ти мого соколяти,
Безродного, бездольного дитяти?
Чи його сильні дощі затопили,
Чи буйні вітри заносили?”
“Соколе-брате! твого соколяти
Ні сильні дощі не затопили,
Ні буйні вітри не заносили:
А йшли стрільці-булахівці,
Та й набачили твоє гніздо шарлатне,
Та взяли твоє соколя, бездольне, безродне дитя,
Та у срібні пута запутали,
Жемчужью очі завішали,
Та понесли у город у Царигород
До Івана Богословця.
А Іван Богословець по ринку ходить,
Твоє соколя безродне, бездольне на руці носить;
Та як би ти, соколе-брате, добре дбав,
Та на город на Царигород налітав, та на валу сідав,
Та якби ти жалібно квилів і проквиляв,
Щоб твоє соколя зачувало
Та смутно ся мало, і головку склоняло, і крилечка опускало,
Ой то чи не міг би Іван Богословець
Великого милосердія мати,
Чи не звелів би він з його ніг
Срібних путів познімати,

DUMA ABOUT THE FALCON AND THE FALCON-CHILD

Very early on a Sunday morning,
Two falcons came flying from a distant foreign land,
And they swooped down and lighted in the forest on a fine nut tree.
They built themselves a scarlet nest,
They laid a pearly egg,
And had a young one,
A hapless, homeless falcon-child.
When the bright falcon flew into the open field
To hunt for food,
He did not find food,
But lost his falcon-child, his hapless, homeless young one.
The falcon came flying back,
But his little falcon was gone,
So the falcon flew on
And asked the eagle:
“Eagle, my brother, have you seen my little falcon,
My hapless, homeless falcon-child?
Did the strong rains drown it,
Or did the wild winds sweep it away?”
“Falcon, my brother,
The strong rains did not drown your little falcon,
Nor did the wild winds sweep it away.
Hunters and poachers came,
They saw your scarlet nest,
And they took away your falcon-child, your hapless, homeless young one.
They put it in silver chains,
They covered its eyes with pearls,
And they took it to the city of Constantinople,
To Ivan Bohuslavets.
Now Ivan Bohuslavets walks in the marketplace,
He carries your hapless, homeless young one on his wrist,
But if you, falcon, brother, would take great care,
If you would fly to the city of Constantinople and alight on the ramparts,
If you would sorrowfully cry and wail
So that your falcon-child would hear,
So that it would sadden, would hang down its head, would droop its wings,
Maybe then Ivan Bohuslavets
Would take great pity,
Would order the silver chains
To be loosened from its legs,

Коло очей жемчужі позбирати;
Та чи не звелів би він його на вал виношати?"
Так сокол добре дбав,
І на город Царигород налітав,
І на валу сідав, жалібно квилів-проквиляв.
То соколя зачувало,
Смутно ся мало,
Головку склоняло
І крилечки опускало.
Ей, тож-то він, Іван Богословець,
Велике милосердіє мав,
Срібні пута з ніг познімав
І жемчуг коло очей познімав;
Та й звелів його на вал виношати:
"То як буде воно утікати,
Так я велю його знов забирати
Та до мене приношати!"
А сокіл налітав, та на крила взяв,
Та на високу-високу гору підношав:
"Ей, соколя моє, бездольне, безродне!
Лучче ми будим по полю літати
Та собі живності доставати,
Аніж у тяжкій неволі
У панів проживати.
Ей, тож-то у панів єсть що пити і їсти,
Та тільки не волен світ по світу походити".
Ей, як то б'ється птиця об птиці,
А родина об родині,
Ей, то так то б'ється отець і мати
Об своїй кривній дитині.
Дай, Боже, на здоров'є на многі літа
Всім православним християнам,
На многі літа
До кінця віка!

Would take the pearls away from its eyes,
Would order it to be set on the ramparts.”
So the falcon took great care,
He flew to the city of Constantinople,
He lighted on the ramparts and sorrowfully cried and wailed.
Then the falcon-child heard him,
It saddened,
It hung down its head,
And drooped its wings.
Then Ivan Bohuslavets
Took great pity,
He loosed the silver chains from its legs,
And took the pearls away from its eyes,
And ordered it to be set on the ramparts, saying:
“If it tries to flee,
Then take it
And bring it back to me!”
Then the falcon flew down and took the falcon-child on his wings,
And he carried it to a high mountain.
“O my falcon-child, my hapless, homeless young one,
Better that we fly over the fields
And gather our food,
Than live in bitter captivity
With great lords.
Oh, there is plenty to eat and drink with the lords,
But one cannot go about freely.”
As a bird will defend another bird,
And a family one of its members,
So a father and mother
Will fight for their blood child.
Give health and long life, O Lord,
To orthodox Christians,
For many years
And from now on forever.

(5B; I, p. 32)

ДУМА ПРО САМЙЛА КІШКУ

Ой із города із Трапезонта виступала галера,
Трьома цвітами процвітана, мальована.
Ой первим цвітом процвітана —
Злато-синіми киндяками пообивана;
А другим цвітом процвітана —
Гарматами арештована;
Третім цвітом процвітана —
Турецькою білою габою покровена.
То в тій галері Алкан-паша,
Трапезонтськеє князя, гуляє.
Має собі ізбраного люду:
Сімсот турків, яничар штириста
Да бідного невольника півчвартаста
Без старшини військової.
Первий старший між ними пробуває
Кішка Самійло, гетьман запорозький;
Другий — Марко Рудий, суддя військовий;
Третій — Мусій Грач, військовий трембач;
Четвертий — Лях Бутурлак, ключник галерський,
Сотник переяславський,
Недовірок християнський,
Що був тридцять літ у неволі,
Двадцять штири, як став по волі,
Потурчився, побусурманився
Для панства великого,
Для лакомства нещасного!..
В тій галері од пристані далеко одпускали,
Чорним морем далеко гуляли,
Проти Кафи-города приставали,
Там собі великий да довгий спочинок мали.
То представиться Алкан-пашаті,
Трапезонтському княжаті, молодому паняті,
Сон дивен, барзо дивен, напрочуд..
То Алкан-паша, трапезонтськеє князя,
На турків-яничар, на бідних невольників покликає:
“Турки, — каже, — турки-яничари
І ви, біднії невольники!
Которий би міг турчин-яничар сей сон одгадати,
Міг би йому три гради турецькії дарувати,
А котрий би міг бідний невольник одгадати,
Міг би йому листи визвольні писати,
Щоб не міг ніде ніхто зачіпати!”

DUMA ABOUT SAMILO KISHKA

From the city of Trebizond a galley came sailing forth,
Painted and blooming with three flowers.
She bloomed with the first flower—
She was hung with blue and gold cotton cloths;
She bloomed with the second flower—
She was armed with cannons;
She bloomed with the third flower—
She was topped with fine white Turkish cloth.
And on that galley Alkan Pasha,
The prince of Trebizond, made merry;
With him were his chosen men:
Seven hundred Turks, four hundred Janissaries,
And three hundred fifty poor captives,
Not counting their military leaders.
The first leader among them
Was Samiilo Kishka, the Zaporozhian hetman.
The second was Marko Rudy, the justice of the army.
The third was Musii Hrach, the army trumpeter.
The fourth was Liakh Buturlak, the jailer on the galley,
A captain from Pereiaslav,
A traitorous Christian,
Who had been in captivity thirty years,
And since then twenty-four years a free man,
Who had turned Turk and Moslem
In order to become a big lord and to satisfy his base greed.
In that galley they sailed far from the port,
They sallied far over the Black Sea:
They anchored outside the city of Kafa,
And there they rested long and well.
Then Alkan Pasha,
The prince of Trebizond, the young lord,
Had a strange dream, very strange and marvelous.
Alkan Pasha, the prince of Trebizond,
Called to the Turks and Janissaries, and to the poor captives:
“You Turks,” he said, “Turks and Janissaries,
And you, poor captives!
Whichever Turk or Janissary can interpret this dream,
I will give him three Turkish cities,
And whichever poor captive can interpret this dream,
I will give him a letter setting him free,
So that no one can molest him anywhere!”

Сес турки зачували, нічого не сказали,
Бідні невольники, хоч добре знали, собі промовчали.
Тільки обізветься між турків
Лях Бутурлак, ключник галерський,
Сотник переяславський,
Недовірок християнський:
“Як же, — каже, — Алкане-пашо, твій сон одгадати,
Що ти не можеш нам повідати?”
“Такий мені, небожата, сон приснився,
Бодай ніколи не явився:
Видиться — моя галера цвіткована, мальована,
Стала вся обідрана, на пожарі спускана;
Видиться: мої турки-яничари
Стали всі впень порубані;
А видиться — мої бідні невольники,
Которії були у неволі,
То всі стали по волі;
Видиться: мене гетьман Кішка
На три часті розтяв,
В Чорнеє море пометав...”
То скоро тоє Лях Бутурлак зачував,
К нему словами промовляв:
“Алкане-пашо, трапезонтський княжату,
Молодий паняту!
Сей тобі сон не буде німало зачіпати,
Скажи мені получче бідного невольника доглядати,
З ряду до ряду саджати,
По два, по три старії кайдани і новії ісправляти,
На руки, на ноги надівати, з ряду до ряду саджати,
Червоною таволгою по два рубця брати,
По шиях затинати, кров християнську на землю проливати!”
Скоро то сес зачували,
Од пристані галеру далеко одпускали.
Тоді бідних невольників до опачин руками приймали,
Щироглибокої морської води доставали.
Скоро то сес зачували,
Од пристані галеру далеко одпускали,
До города Козлова,
До дівки Санджаківни на зальоти поспішали.
То до города Козлова прибували,
Дівка Санджаківна навстрічу виходжає,
Алкана-пашу в город Козлов

The Turks heard this, but they said nothing.
The poor captives, though they knew well what to say, kept it to themselves.
The only one among the Turks who spoke was Liakh Buturlak,
The galley's jailer,
The captain from Pereiaslav,
The traitorous Christian.
"Alkan Pasha," he said, "how can we interpret your dream,
If you do not tell us what it is!"
"I dreamed such a dream, my children,
Would I had never dreamed it.
I saw my blooming and painted galley
Sacked and set aflame.
I saw my Turks and Janissaries
Cut to pieces.
I saw my poor captives,
Who had been in slavery,
All set free,
And I saw Hetman Kishka
Cut me in three parts
And throw me into the Black Sea!"
As soon as Liakh Buturlak heard this,
He spoke to him with words:
"Alkan Pasha, young prince of Trebizond,
Young lord,
This dream will bring you no harm at all.
Order me to guard the poor captives more carefully,
To transfer them from row to row,
To make ready two or three sets of chains, old and new,
To put them on the captives' hands and feet, to transfer them from row
to row,
To take two bundles of red osier,
To slash them over the necks, to spill the Christian blood on the ground."
As soon as they heard this,
They sailed the galley far from the port.
They drove the poor captives to the heavy oars,
They made them reach for the deep sea water.
As soon as they heard this,
They sailed the galley far from the port
To the city of Kozlov,
They hurried to court the girl Sandzhakivna.
When they came to the city of Kozlov,
The girl Sandzhakivna came out to meet them,
She invited Alkan Pasha into the city of Kozlov

Зо всім військом затягала,
Алкана за білу руку брала,
У світлиці-кам'яниці визивала,
За білу скам'ю саджала,
Дорогими напитками напувала,
А військо серед ринку саджала.
То Алкан-паша, трапезонтськеє князя,
Не барзо дорогії напитки вживає,
Як до галери двох турчинів на підслухи посилає,
Щоб не міг Лях Бутурлак Кішку Самійла одмикати,
Упоруч себе саджати.
То скоро ся тії два турчини
До галери прибували...
То Кішка Самійло, гетьман запорозький,
Словами промовляє:
“Ай, Ляше Бутурлаче, брате старесенький!
Колись і ти був у такій неволі,
Як ми тепера,
Добро нам вчини,
Хоч нас, старшину, одімкни —
Хай би і ми у городі побували,
Панське весілля добре знали”.
Каже Лях Бутурлак:
“Ой Кішко Самійле, гетьмане запорозький,
Батьку козацький! Добро ти вчини:
Віру християнську під нозі підтопчи,
Хрест на собі поламни.
Аще будеш віру християнську під нозі топтати,
Будеш у нашого пана молодого
За рідного брата пробувати!”
То скоро Кішка Самійло зачував,
Словами промовляв:
“Ой Ляше Бутурлаче,
Сотнику переяславський,
Недовірку християнський!
Бодай же ти того не діждав,
Щоб я віру християнську під нозі топтав!
Хоч буду до смерті біду да неволю приймати,
А буду в землі козацькій голову християнську покладати;
Ваша віра погана,
Земля проклята!”
Скоро Лях Бутурлак теє зачуває,
Кішку Самійла у щоку затинає:

With all his army,
She took Alkan Pasha by his white hand,
She led him into her great halls,
She seated him on a white bench,
She gave him fine liquors to drink,
And she quartered the army in the marketplace.
Alkan Pasha, the prince of Trebizond,
Had little use for the fine liquors,
He sent two Turkish spies to the galley,
So that Liakh Buturlak would not unshackle Samiilo Kishka,
And would not set him at his side.
As soon as the two Turkish spies
Came to the galley,
Samiilo Kishka, the Zaporozhian hetman,
Spoke with words:
“O, Liakh Buturlak, my old brother!
At one time you used to be a captive
Like we are now.
Do us a favor,
Unchain us, at least the officers,
So that we, too, may go to the city
And see the Pasha’s wedding.”
Then Liakh Buturlak said:
“O, Samiilo Kishka, Zaporozhian hetman,
Leader of the Cossacks, do this wise deed:
Trample the Christian faith underfoot,
Break the Cross with your hands.
If you will trample the Christian faith underfoot,
You will be like a brother
To our young pasha!”
As soon as Samiilo Kishka heard this, he spoke with words:
“O Liakh Buturlak, captain from Pereiaslav, traitorous Christian!
You will not live to see me
Trample the Christian faith underfoot!
Were I to suffer misery and captivity until my death,
My head will be Christian when it rests in the Cossack soil!
Your faith is infidel
And your land is accursed!”
As soon as Liakh Buturlak heard this,
He struck Samiilo Kishka across the face:

“Ой, — каже, — Кішко Самійле, гетьмане запорозький,
Будеш ти мене в вірі християнській укоряти —
Буду тебе паче всіх невольників доглядати,
Старії і новії кайдани направляти,
Ланцюгами за поперек втрос буду брати!”
То ті два турчини теє зачували,
До Алкана-паші прибували:
“Алкан-пашо, трапезонтськеє князя! Безпечно гуляй:
Доброго і вірного ключника маєш;
Кішку Самійла в щоку затинає,
В турецьку віру ввертає!”
То Алкан-паша, трапезонтськеє князя, великую радість мало,
Пополам дорогії напитки розділяло,
Половину на галеру одсилало,
Половину з дівкою Санджівкою уживало.
Став Лях Бутурлак дорогії напитки пити-підпивати,
Стали умисли козацьку голову ключника розбивати:
“Господи, єсть у мене що і спити і ісходити.
Тільки ні з ким об вірі християнській розговорити”.
До Кішки Самійла прибуває,
Поруч себе саджає,
Дорогого напитка метає,
По два, по три кубки в руки наливає.
То Самійло Кішка по два, по три кубки в руки брав,
То у рукава, то в пазуху, крізь третю хусту додолу пускав.
Лях Бутурлак по єдиному випивав,
То так напився,
Що з ніг звалився.
То Кішка Самійло да угадав:
Ляха Бутурлака до ліжка вмiсто дитяти спати клав,
Сам вісімдесят чотири ключі з-під голів виймав.
На п'яти чоловік по ключу давав:
“Козаки-панове, добре майте,
Один другого одмикайте,
Кайдани із ніг, із рук не кидайте,
Полуночної години ожидайте!”
Тоді козаки один другого одмикали,
Кайдани із рук і із ніг не кидали,
Полуночної години ожидали,
А Кішка Самійло чогось догадав,
За бідного невольника ланцюгами втрос себе прийняв,
Полуночної години ожидав.

"O Samiilo Kishka," he said, "Zaporozhian hetman,
 If you praise the Christian faith in front of me,
 I will guard you more closely than the other captives,
 I will make ready old and new chains,
 I will wind them three times around your body!"
 The two Turkish spies heard this,
 And they went to Alkan Pasha:
 "O Alkan Pasha, young prince of Trebizond, make merry without care:
 You have a good and trusty keeper,
 He struck Samiilo Kishka on the cheek,
 And he tried to convert him to the Turkish faith!"
 Then Alkan Pasha, the young prince of Trebizond, was very happy,
 He divided the fine liquors in half,
 He sent half of them to the galley,
 And the other half he drank with the girl Sandzhakivna.
 When Liakh Buturlak began to drink the fine liquors,
 Thoughts began to trouble the keeper's Cossack head:
 "O Lord, I have enough liquors to drink and enough clothes to wear,
 But I have no one to talk to about the Christian faith."
 He went to Samiilo Kishka,
 He made him sit down beside him,
 He offered him fine liquors,
 Two or three cups at a time.
 So Samiilo Kishka took two or three cups at a time,
 But he poured them down his sleeve, down his shirt, or on the floor along
 a scarf.
 Liakh Buturlak drank alone,
 And he got so drunk
 He could not stand up.
 When Samiilo Kishka saw this,
 He put Liakh Buturlak to bed like a baby.
 He took eighty-four keys from under his pillow,
 And gave one key to every five men:
 "Cossacks, my lords, take good care,
 Unlock one another's chains,
 But do not take them off your hands and feet,
 Wait for the midnight hour!"
 Then the Cossacks unlocked one another's chains,
 But did not take them off their hands and feet,
 They waited for the midnight hour.
 Samiilo Kishka had something else in mind,
 He put three sets of chains on himself, as on a poor captive,
 And waited for the midnight hour.

Стала полуночная година наступати,
Став Алкан-паша з військом до галери прибувати,
То до галери прибував, словами промовляв:
“Ви, турки-яничари, помаленьку ячіте,
Мойого вірного ключника не збудіте!
Самі же добре поміж рядами проходжайте,
Всякого чоловіка осмотряйте,
Бо тепера він підгуляв,
Щоби кому пільги не дав”.

То турки-яничари свічі у руки брали.
Поміж рядів проходили,
Всякого чоловіка осмотряли,
Бог поміг — за замок руками не приймали!
“Алкане-пашо, безпечно почивай!
Доброго і вірного ключника масш:
Він бідного невольника з ряду до ряду посаджав,
По три, по два старії кайдани і новії посправляв,
А Кішку Самійла ланцюгами утрое прийняв”.

Тоді турки-яничари у галеру входжали,
Безпечно спати полягали,
А котрії хмельні бували, на сон знемагали,
Коло пристані Козловської спати полягали...
Тоді Кішка Самійло полуночної години дождав,
Сам між козаків устав.
Кайдани із рук, із ніг у Чорнеє море пороняв;
У галеру входжає, козаків побуджає.
Саблі булатнії на вибір вибирає,
До козаків промовляє:
“Ви, панове-молодці, кайданами не стучіте,
Ясини не вчиніте,
Нікотрого турчина в галері не збудіте...”

То козаки добре зачували,
Самі з себе кайдани скидали,
У Чорнеє море кидали,
Ні одного турчина не збудили.
Тоді Кішка Самійло до козаків промовляє:
“Ви козаки-молодці, добре, братіє, майте,
Од города Козлова забігайте,
Турків-яничар рубайте,
Которих живцем у Чорнеє море бросайте!”

Тоді козаки од города Козлова забігали,
Турків-яничарів упень рубали,
Которих живих у Чорнеє море бросали.

When the midnight hour drew near,
Alkan Pasha and his soldiers returned to the galley.
When Alkan Pasha arrived at the galley, he spoke saying:
“O you Turks and Janissaries, make very little noise,
Do not awaken my trusted keeper!
Walk carefully between the rows of captives,
Examine every man,
Because my jailer has now made merry
And he may have eased the chains on some of them.”
So the Turks and Janissaries took candles in their hands,
They walked between the rows of captives,
They examined every man,
But God helped the Cossacks: they did not touch the locks with their hands!
“Rest peacefully, O Alkan Pasha!
You have a good and trusty keeper.
He has moved the poor captives from one row to another,
He has got ready two or three sets of chains, old and new,
And he has shackled Samiilo Kishka with three chains.”
Then the Turks and Janissaries went below,
They went to sleep peacefully,
And those that were tipsy and longed for sleep
Lay down to sleep in the port of Kozlov.
Samiilo Kishka waited till the midnight hour,
He went among the Cossacks,
He took the chains off his hands and feet and threw them into the Black Sea.
He went below and awoke the Cossacks,
He picked out swords of tempered steel,
And he spoke to the Cossacks:
“Do not rattle your chains, my brave lords,
Do not make any noise,
Do not awaken any of the Turks on the galley!”
The Cossacks heeded this well,
They took off the chains
And threw them into the Black Sea,
And they did not awaken a single Turk.
Then Samiilo Kishka spoke to the Cossacks:
“O my brave Cossacks and brothers, take great care,
Attack from the side of the city of Kozlov,
Cut down some of the Turks and Janissaries,
But throw the rest into the Black Sea alive!”
Then the Cossacks attacked from the side of the city of Kozlov,
They cut down some of the Turks and Janissaries,
And the rest they threw into the Black Sea.

А Кішка Самійло Алкана-пашу із ліжка взяв
На три часті розтяв, у Чорнеє море побросав,
До козаків промовляв:
“Панове-молодці! Добре дбайте,
Всіх у Чорнеє море бросайте,
Тільки Ляха Бутурлака не рубайте,
Міждо військом для порядку
За яризу військового заставляйте!”
Тоді козаки добре мали,
Всіх турків у Чорнеє море пометали,
Тільки Ляха Бутурлака не зрубали,
Міждо військом для порядку
За яризу військового зоставляли.
Тоді галеру од пристані одпускали;
Самі Чорним морем далеко гуляли...
Да ще у неділю барзо рано-пораненьку
Не сива зозуля закувала,
Як дівка Санджаківна коло пристані походжала.
Да білі руки ломала, словами промовляла:
“Алкан-пашо, трапезонтськеє княжату,
Нащо ти на мене такеє великеє пересердіє маєш,
Що од мене сьгодні барзо рано виїжджаєш?
Когда би була од отця і матусі
Сорома і наруги прийняла,
З тобою хоч єдину ніч переночувала!..”
Скоро ся теє промовляли,
Галеру од пристані одпускали,
Самі Чорним морем далеко гуляли.
А ще у неділеньку у полуденну й годину
Лях Бутурлак од сна пробуджає,
По галері поглядає, що ні єдиного турчина у галері немає.
Тоді Лях Бутурлак із ліжка встає,
До Кішки Самійла прибуває, у ноги впадає:
“Ой Кішко Самійле, гетьмане запорозький, батьку козацький!
Не будь же ти на мене,
Як я був наостанці віка мойого на тебе!
Бог тобі поміг неприятеля побідити,
Да не умітимеш у землю християнськую входити!
Добре ти учини: половину козаків у окови до опачин посади,
А половину у турецькеє дорогеє плаття наряди,
Бо ще будемо од города Козлова
До города Цареграда гуляти,
Будуть із города Цареграда дванадцять галер вибігати,

Samiilo Kishka pulled Alkan Pasha out of bed,
He cut him into three parts and threw him into the Black Sea,
And he said to the Cossacks:
“O my brave lords, take great care,
Throw everyone into the Black Sea,
Only do not kill Liakh Buturlak,
Make him an officer
To keep order in the army.”
The Cossacks did the right thing,
They threw all the Turks into the Black Sea,
But they did not kill Liakh Buturlak,
They made him an officer
To keep order in the army.
Then they sailed the galley out of port,
And sallied far over the Black Sea . . .
But on Sunday very early in the morning,
It was not a gray cuckoo cooing,
It was the girl Sandzhakivna walking along the harbor,
Wringing her white hands and saying with words:
“O Alkan Pasha, young prince of Trebizond,
Why are you so angry with me,
That you leave me today, so early in the morning?
If only I had borne the shame and dishonor
That my mother and father would heap on me,
And had spent at least one night with you . . .”
No sooner had she said this,
Than the galley sailed out of the harbor,
And sallied far across the Black Sea.
And on Sunday, at the noon hour,
Liakh Buturlak woke from his dream,
He looked around the galley, and he saw not a single Turk.
Then Liakh Buturlak got out of bed,
He came to Samiilo Kishka, fell at his feet:
“O Samiilo Kishka, Zaporozhian hetman, Father of the Cossacks,
Do not treat me
As I treated you these last years.
The Lord has helped you to overcome the enemy,
But you will not know how to get to the Christian land!
Act wisely: Chain one half of the Cossacks at the oars,
And dress the other half in rich Turkish clothes,
Because we will be going from the city of Kozlov
To the city of Constantinople,
And twelve galleys will come sailing forth from the city of Constantinople,

Будуть Алкана-пашу з дівкою Санджаківною
По зальотах поздравляти,
То як будеш отвіт оддавати?"
Як Лях Бутурлак научив,
Так Кішка Самійло, гетьман запорозький учинив:
Половину козаків до опачин у окови посадив,
А половину у турецькеє дорогеє плаття нарядив.
Стали од города Козлова до города Цареграда гуляти,
Стали із Цареграда дванадцять галер вибігати
І галеру із гармати торкати,
Стали Алкан-пашу з дівкою Санджаківною
По зальотах поздравляти.
То Лях Бутурлак чогось догадав,
Сам на чердак виступав,
Турецьким біленьким завивалом махав;
Раз то мовить по-грецьки,
Удруге — по-турецьки.
Каже: "Ви, турки-яничари, помаленьку, братія, ячите,
Од галери одверніте.
Бо тепера він підгуляв, на упокої починає,
На похміллі знемагає,
До вас не встане, голови не зведе,
Казав: "Як буду назад гуляти,
То не буду вашої милості і повік забувати!"
Тоді турки-яничари од галери одвертали,
До города Цареграда убігали,
Із дванадцяти штук гармат гримали,
Ясу воздавали.
Тоді козаки собі добре дбали,
Сім штук гармат собі арештували,
Ясу воздавали,
На Лиман-ріку іспадали,
К Дніпру-Славуті низенько уклоняли:
"Хвалим Тя, Господи, і благодарим!
Були п'ятдесят штири годи у неволі,
А тепера чи не дасть нам Бог на час по волі!"
А у Тендрові-острові Семен Скалозуб
З військом на заставі стояв
Да на тую галеру поглядав,
До козаків промовляв:
"Козаки, панове-молодці! Що сія галера — чи блудить,
Чи світом нудить,
Чи много люду царського має,

And they will congratulate Alkan Pasha and the girl Sandzhakivna
On their betrothal.
What kind of answer will you give them?"
So Samiilo Kishka, the Zaporozhian hetman,
Acted as Liakh Buturlak advised:
He chained half the Cossacks to the oars,
And he dressed the other half in rich Turkish clothes.
They sailed from the city of Kozlov to the city of Constantinople,
And twelve galleys came sailing forth from the city of Constantinople,
And they fired salutes from their cannons,
And congratulated Alkan Pasha and the girl Sandzhakivna
On their betrothal.
Then Liakh Buturlak thought of something,
He went out on deck,
And waved with a white Turkish veil.
He spoke first in Greek,
And then in Turkish,
Saying: "O you Turks and Janissaries, make little noise, brothers,
Sail away from the galley,
Because Alkan Pasha has made merry and is now resting,
He is weak with a hangover,
He cannot get up for you, cannot lift his head,
He says 'When I return,
I will not forget your kindness!' "
Then the Turks and Janissaries turned away from the galley,
Sailed for the city of Constantinople,
And fired twelve cannons,
Paying their respects.
Then the Cossacks took great care;
They fired seven cannons,
Paying their respects.
Then they came to the mouth of the Dnieper River,
And they bowed deeply to the river:
"We praise you and thank you, O Lord:
We have been fifty-four years in captivity
And now, with God's help, we are one hour from freedom!"
And on the island of Tendrive, Semen Skalozub
Stood watch with his army,
And he saw that galley,
And spoke to the Cossacks with words:
"Hey Cossacks, my brave lords! What galley is this, is it lost,
Is it bored with the world?
Is it carrying many of the Tsar's people,

Чи за великою добиччю ганяє?
То ви добре майте,
По дві штуки гармат набирайте,
Тую галеру із грізної гармати привітайте,
Гостинця їй дайте!
Єслі турки-яничари — то упень рубайте!
Єслі бідні невольники — то помочі дайте!”
Тоді козаки промовляли:
“Семене Скалозубе, гетьмане запорозький,
Батьку козацький!
Десь ти сам боїшся
І нас, козаків, страшишся,
Єсть сія галера не блудить,
Ні світом нудить,
Ні много люду царського має,
Ні за великою добиччю ганяє,
Се, може, є давній бідний невольник,
Із неволі утікає”.
“Ви віри не доймайте,
Хоч по дві гармати набирайте,
Тую галеру із грозної гармати привітайте,
Гостинця їй дайте!
Як турки-яничари — то упень рубайте,
Єслі бідний невольник — то помочі дайте!”
Тоді козаки, як діти, не гаразд починали,
По дві штуки гармат набирали,
Тую галеру із грізної гармати привітали,
Три доски у судні вибивали,
Води дніпровської напускали...
Тоді Кішка Самійло, гетьман запорозький,
Чогось одгадав, сам на чердак виступав,
Червонії, хрещатії давнії хорогви із кишені винімав,
Розпустив,
До води похилив,
Сам низенько уклонив:
“Козаки, панове-молодці! Сія галера не блудить,
Ні світом нудить,
Ні много люду царського має,
Ні за великою добиччю ганяє —
Се єсть давній бідний невольник
Кішка Самійло із неволі утікає;
Були п'ятдесят штири годи у неволі,
Тепер чи не дасть Бог хоть на час по волі...”

Or is it after great booty?
 So take great care,
 Take a pair of cannon,
 And greet this galley with them,
 Send her a present!
 If it's Turks and Janissaries, then cut them down!
 If it's the poor captives, then give them aid!"
 Then the Cossacks spoke:
 "O Semen Skalozub, Zaporozhian hetman,
 Father of the Cossacks,
 You must be afraid
 And you are trying to frighten us Cossacks.
 If this galley is not lost,
 Or if it is not bored with the world,
 And does not carry many of the Tsar's people,
 And is not after great booty,
 Then maybe those are some poor old captives
 Fleeing from captivity."
 "Do not trust your eyes,
 But take at least a pair of cannon,
 And greet this galley with them,
 Send her a present!
 If it's Turks and Janissaries, then cut them down!
 If it's the poor captives, then give them aid!"
 Then the Cossacks, like children, did not do the right thing,
 They took a pair of cannon,
 And greeted the galley with them.
 They broke three of the ship's planks,
 Letting in the waters of the Dnieper . . .
 Then Samiilo Kishka, the Zaporozhian hetman,
 Thought of something and came out on deck,
 He took old red flags with crosses on them out of his pocket,
 He unfurled them,
 He bent low over the water
 And made a deep bow:
 "O Cossacks, my brave lords! This galley is not lost,
 It is not bored with the world,
 And it is not carrying many of the Tsar's people,
 And it is not after great booty—
 It is a poor old captive,
 Samiilo Kishka, fleeing from captivity.
 We have been fifty-four years in captivity,
 But now, with God's help, we are only an hour away from freedom . . ."

Тоді козаки у каюки скакали,
Тую галеру за мальовані облавки брали,
Да на пристань стягали,
Од дуба до дуба
На Семена Скалозуба паювали,
Тую галеру на пристань стягали.
Тоді: злато-синії киндяки — на козаки,
Златоглави — на отамани,
Турецькую білую габу — на козаки, на біляки.
А галеру на пожар спускали,
А сrebro, злато — на три часті паювали:
Первую часть брали, на церкви накладали,
На святого Межигорського спаса,
На Трехтемирівський монастир,
На Святу Січову Покрову давали,
Котору давнім козацьким скарбом будували,
Щоб за їх, вставаючи і лягаючи,
Милосердного Бога благали;
А другу часть поміж собою паювали;
А третю часть брали,
Очертами сідали,
Пили та гуляли,
Із семип'ядних пицалей гримали,
Кішку Самійла по волі поздоровляли:
“Здоров, — кажуть, — здоров, Кішко Самійле,
Гетьмане запорозький! Не загинув си у неволі,
Не загинеш із нами, козаками, по волі!”
Правда, панове, полягла Кішки Самійла голова
В Києві — Каневі-монастирі...
Слава не умре, не поляже!
Буде слава славна
Поміж козаками,
Поміж друзями,
Поміж рицарями,
Поміж добрими молодцями!
Утверди, Боже, люду царського,
Народу християнського,
Війська Запорозького,
Донського
З усією черню дніпровою,
Низовою,
На многія літа
До кінця віка!

Then the Cossacks jumped into their *kaiuks*,
They took that galley by its painted sides
And towed it into the port.
To each dub of Semen Skalozub
They gave its part.
When they had brought the galley into the port,
They gave the blue and gold cotton cloths to the Cossacks,
The golden coats to the Otamans,
And the white Turkish cloth to the youngest Cossacks,
Then they set the galley on fire,
They divided the silver and gold into three parts:
They took the first part, and they allotted it to the churches,
To the Holy Mezhyhirskiyi Spas,
To the Trekhtemyrivskiyi Monastery,
To the Holy Cathedral of the Sich,
All of which were built by Cossack offerings
So that, day and night,
They could pray to the merciful Lord for them.
The second part they divided among themselves,
And they took the third part,
Sat down in a circle
And drank and made merry,
They fired their seven-foot muskets,
And congratulated Samiilo Kishka on his liberation:
“Welcome,” they said, “welcome, o Samiilo Kishka, Zaporozhian hetman!
You did not perish in captivity,
You will not perish with us Cossacks in freedom!”
It is true, my lords, that Samiilo Kishka died
In a monastery near Kiev,
But his glory will not die or perish!
His glory will live on,
Among the Cossacks,
Among their friends,
Among the chivalrous,
Among brave young men!
Give, O Lord, long life
To the Tsar’s men,
To the Christian people,
To the Zaporozhian army, to the Don Cossacks,
And to all the people of
The lower Dnieper
From now on forever.

(6B; I, p. 44)

ДУМА ПРО ПИРЯТИНСЬКОГО ОЛЕКСІЯ ПОПОВИЧА

На Чорнім морі,
На білім камені,
Сидить ясен сокол,
Квилить, дуже проквіляєт,
На Чорное море іспилня поглядаєт,
Що на Чорнім морі недобре починаєт:
На святім небі всі звізди помрачило,
Половина місяця в тьму вступило,
Із чистого поля буєн вітер повіваєт,
На Чорнім морі супротивну валечну хвилю ізриваєт...
Скоро супротивную валечну хвилю сорвало,
Козацькое судно на три часті розбивало,
Первую часть отбило,
В дунайськое гирло забило,
А другую часть отбило,
В Арапськую землю заносило,
Третью часть серед Чорного моря потопило...
На тій часті потопает триста п'ятдесят козаків,
Між ними без старшини козацькой не бивало,
Тільки був один старший старшиною Грицько Зборовський.
Гетьман запорозький Коломієнко,
А другий був старшиною Олексій, попович пирятинський,
Козак військовий,
Писар лейстровий.
То як стало судно потопати,
Став Грицько Зборовський на чердак виходжати,
Став словами промовляти:
"Козаки, панове-молодці!
Которий між вами козак найбільший гріх собі має,
Може, через того наше судно козацьке потопас,
То добре ви, братця, дбайте,
Милосердному Богу, і Чорному морю,
І всьому війську Дніпровому, і мені,
Отаману кошовому, гріх свій відкривайте:
Нехай ви будете один в морі потопати,
За собою війська козацького Запорізького не занапацати!"
То всі козаки замовчали,
Бо ні один в гріхах не чували,
Тільки обізветься один Олексій, попович пирятинський,

DUMA ABOUT OLEKSII POPOVYCH FROM PYRIATYN

On the Black Sea,
On a white rock,
There sat a bright falcon,
And he mewed and cried mournfully,
And looked alertly at the Black Sea,
Because something bad was starting to happen on the Black Sea:
In the holy sky all the stars grew dim,
Half the moon entered the darkness:
From the open steppe a wild wind began to blow,
It raised a long and hostile wave on the Black Sea.
As soon as the long and hostile wave had risen,
It broke the Cossack fleet into three parts.
It separated the first part,
And carried it to the mouth of the Danube.
It separated the second part,
And carried it to the Arab land.
And it sank the third part in the Black Sea.
In that part three hundred and fifty Cossacks were drowning,
And they were not without leaders,
The highest leader among them was Hrytsko Zborovsky,
The Zaporozhian hetman Kolomiienko,
Another leader was Oleksii Popovych from Pyriatyn,
A registered Cossack,
The secretary of the Cossack Host.
When the ships began to sink,
Hrytsko Zborovsky went out on deck,
And began to speak with words:
“Cossacks, my brave lords,
Who among you carries the gravest sin on his soul?
Maybe it is because of him that the whole Cossack fleet is drowning!
So, take great care, brothers,
Confess your sin to the merciful Lord, to the Black Sea, to the whole
Cossack brotherhood,
And to me, the otaman of the Cossack Host!
It is better that one of you drown in the sea,
Than the whole Zaporozhian Cossack army perish because of you!”
Then all the Cossacks remained silent,
For none of them felt any sins on his soul.
Only Oleksii Popovych from Pyriatyn,

Козак військовий,
Писар лейстровий:
“Добре ви, братці, дбайте,
Із мого тугого лука шовкову тетиву ізнімайте,
Назад мені руки козацької зав’яжіте,
До шиї тяжкий камінь прив’яжіте,
Чорним оксамитом мені очі зав’яжіте,
Та в Чорне море упустите:
Нехай я буду в Чорнім морі потопати,
За собою війська козацького не занапащати”.

Тоді козаки тоє зачували,
Словами промовляли:
“Олексію, поповичу пирятинський!
Ти Святеє Письмо читавш,
Нас, простих людей, на все добре навчаєш:
На що собі великий такий гріх уже маєш?”

Олексій попович тоє зачуває,
Словами промовляє:
“Хоч я Святеє Письмо читаю
І вас, простих людей, на все добре навчаю,
Я собі найбільший всіх вас гріх маю:
Що я від отця свого, від паніматки
Із города Пирятин в охотное військо виїжджав,
Я з отцем і паніматкою прощення не приймав,
Я отця свого і паніматку стременими в груди від себе одпихав,
Старшого свого брата зневажав,
Старшую свою сестру сильно проклинав, —
Що я, панове, сам недобре починав,
Що кров християнську безневинно проливав,
По городу Пирятину поїжджав, діток маленьких добрим конем розбивав:
От тим мене Господь милосердний на великій потребі покарав”.

То Грицько Зборовський тоє зачуває,
Словами промовляє:
“Козаки, панове-молодці,
Добре ви, братця, дбайте,
Олексія, поповича пирятинського, на чердак виводіте,
З правої руки пальця-мізинця урубайте,
Християнської крові в Чорне море впускайте:
Як буде Чорне море кров християнську пожирати,
То буде на Чорнім морі супротивна валечна хвиля утихати”.
Тоді козаки добре дбали,
Олексія, поповича пирятинського, на чердак виводили,

A registered Cossack,
 The secretary of the Cossack Host, spoke:
 "Take great care, brothers,
 Take the silken cord from my taut bow,
 Tie my Cossack hands behind my back,
 Tie a heavy stone to my neck,
 Darken my Cossack eyes with black velvet cloth,
 And throw me into the Black Sea—
 It is better that I drown in the Black Sea
 Than that the Cossack army perish because of me!"
 When the Cossacks heard this,
 They spoke with words:
 "O Oleksii Popovych from Pyriatyn,
 You read the Holy Scriptures,
 You teach us, ordinary people, to do the right things,
 So how can you have such a grave sin upon your soul?"
 Oleksii Popovych heard this,
 And spoke with words:
 "Although I read the Holy Scriptures,
 And teach you, ordinary people, to do the right things,
 I have the gravest sin upon my soul:
 When I was leaving my father and mother, when I was departing from the
 city of Pyriatyn to join the volunteer army,
 I did not ask forgiveness of my father and mother,
 I pushed my father and mother in the chest with my stirrups,
 I did not respect my elder brother,
 And I cursed my elder sister terribly,
 And I also did not act rightly, my lords,
 Because I spilled innocent Christian blood—
 Riding through the city of Pyriatyn, I ran down small children with my
 horse.
 This is why the merciful Lord is punishing me in this grave way."
 Then Hrytsko Zborovsky heard this,
 And spoke with words:
 "Cossacks, my brave lords,
 Take great care, brothers!
 Lead Oleksii Popovych from Pyriatyn onto the deck,
 Cut the little finger from his right hand,
 And let his Christian blood flow into the Black Sea!
 When the Black Sea starts devouring Christian blood,
 The long and hostile wave will subside."
 Then the Cossacks took great care,
 They led Oleksii Popovych from Pyriatyn onto the deck,

З правої руки пальця-мізинця урубали,
Християнську кров в Чорноє море впускали...
Стало Чорноє море кров християнську пожирати,
Стала на Чорнім морі супротивная валечная хвиля утихати,
Стало судно козацьке, ніби руками на берег викидати,
Стали козаки із судна на пісок виходити,
Стали в чотири ряди на піску становити,
Став Олексій, попович пирятинський, між всіма козаками проходжати,
Став до козаків словами промовляти:
“Щасливий то чоловік в світі буває,
Отцевої-паніматчиной молитви почитає,
Отця і матері молитва із дна моря душу винимає,
Від гріхів сумертвенних окупляє,
Перед праведним судією поставляє...”

They cut the little finger from his right hand,
And let Christian blood flow into the Black Sea.
When the Black Sea began to devour the Christian blood,
The long and hostile wave began to subside,
And the sea began to throw the Cossack boats onto the beach, as if with
 hands,
And the Cossacks stepped out of their boats onto the sand,
They stood in four rows on the sand,
And Oleksii Popovych from Pyriatyn began to walk among the Cossacks,
And to speak to the Cossacks with words:
“Happy is the man
Who respects the prayers of his father and mother.
The prayers of one’s father and mother will save one’s soul from the bottom
 of the sea,
It will redeem one’s soul from mortal sins,
It will bring one before the True Judge . . .”

(7A; I, p. 62)

ДУМА ПРО БУРЮ НА ЧОРНОМУ МОРІ

Ой на Чорному морі,
На білому камені,
Ой там сидить ясен сокіл-білозірець,
Низенько голову склонив,
Та жалібно квилить-проквиляє
Та на святе небо,
На Чорне море
Іспильна поглядає.
Що на святому небі,
На Чорному морі не гаразд починає:
На святому небі усі звізди потьмарило,
Половина місяця у тьму уступило;
На Чорному морі не гаразд починає:
Ізо дна моря сильно хвиля вставає,
Судна козацькі-молодецькі на три часті розбиває.
Перву часть одбивало —
У тихий Дунай заношало;
Другу часть одбивало —
У землю Грабськую
На каторгу турецьку заношало;
Третю часть одбивало —
Да на Чорному морі затопляло.
То тоже при тій часті два братіки рідненькі,
Як голубоньки сивенькі,
То вони потопали,
Порятунку собі нівідкіля не мали.
Да вони один до одного припливали,
Словами промовляли,
Гірко ридали —
Прощенія домагали,
Перед Господом милосердним гріхи свої сповідали.
Ой между ними третій, чужий-чужениця,
Бездільний, безрідний і безпомощний, потопає,
Порятунку собі нівідкіль не має.
То він до їх припливає,
Словами промовляє,
Гірко сльозами ридає —
Прощенія домагає,
Перед Господом милосердним
Гріхи свої сповідає.
То ті брати промовлять словами,

DUMA ABOUT THE STORM ON THE BLACK SEA

On the Black Sea,
On a white rock,
There sat a bright and clear-eyed falcon,
Hanging his head down,
And he cried and wailed mournfully,
He looked alertly
At the holy sky
And at the Black Sea,
For in the holy sky
And upon the Black Sea all was not well:
In the holy sky all the stars had grown dim,
Half the moon had entered into darkness.
And upon the Black Sea all was not well:
From the depths of the sea a strong wave arose,
It broke the fleet of the brave young Cossacks' boats into three parts.
It separated the first part,
And carried it to the quiet Danube.
It separated the second part,
And carried it to the Arab land,
Into Turkish slavery.
It separated the third part,
And sank it in the Black Sea.
In that third part there were two brothers,
Two grey doves,
They were drowning,
And had nowhere to turn for salvation.
So they swam toward each other,
They spoke with words,
They wept bitterly,
They asked for forgiveness,
They confessed their sins to the merciful Lord.
With them there was a third one, a stranger,
Without strength, without kin, without help,
And he also had nowhere to turn for salvation,
And swam toward them,
He spoke with words,
He wept bitter tears,
He asked forgiveness,
And he confessed his sins
To the merciful Lord.
Then the brothers spoke with words,

Обіллються гірко сльозами:
“Се ж то нас, браття, не сильна морська хвиля затопляє —
Се то отцева молитва і материна
Нас, видимо, карас:
Що як ми у охотне військо виряджалися,
То од отця, од матки прощення не приймали
Да старую малуся ми од себе а й стременами одпихали:
То тоже ми собі превелику гордість мали:
Старшого брата у себе за брата не мали;
Сестру середульшу марне зневажали,
Близькому сусіді хліба й солі ізбавляли;
Тоже ми собі превелику гордість мали:
Проти Божих церков їжджали,
Шлички із голов не здіймали,
На своє лице хреста не клали,
Милосердного Творця на поміч не призивали,
Да по улицах кіньми вигравали
Да проти себе нікого не стрічали;
Діток малих кіньми розбивали,
Кров християнську на сиру землю проливали!
Ей, коли б то нас, браття,
Могла отцева і матчина молитва відсіля визволяти,
То нехай же б ми могли вже знати,
Як отцеву і матчину молитву штити-поважати
І старшого брата за рідного батька мати,
Сестру середульшую штити-поважати,
Близького сусіду у себе за рідного брата мати!”
То як стали словами промовляти,
Отцеву і матчину молитву споминати, —
Став Господь милосердний їм помагати,
Стало Чорне море утихати;
То так то утихло,
Ніби не гуляло.
То стали ті два брати к берегу припливати,
Стали за білий камінь рученьками брати
Да на край виходжати,
На край веселий,
Между мир хрещений,
У города християнської
Та до отця, до матки в гості прибувати.
То тоже отець-мати навпроти синів виходжали,
Синів питали:

Their faces streaming with bitter tears:
“Oh, brothers, it is not a strong sea wave which is drowning us,
But our father’s and mother’s prayer
Which is surely punishing us:
For when we were setting out for the volunteer army,
We did not ask forgiveness from our father or mother,
And we pushed our old mother away with our stirrups,
And we were also very proud,
We did not treat our older brother as a brother,
We treated our middle sister with contempt,
And we refused our closest neighbors bread and salt.
We were very proud,
We rode past the holy churches,
We did not take off our Cossack caps,
And we did not cross ourselves,
We did not ask the merciful Creator for help.
We pranced our horses through the streets,
And did not stop for anyone in our path,
We rode down small children with our horses,
We spilled Christian blood on the cold earth!
If only, brothers, our father’s and mother’s prayer would help us out of here,
Oh, then we would know
How to honor and respect our father’s and mother’s prayer,
And to treat our older brother like a father,
And to honor and respect our middle sister,
And to treat our closest neighbors like our own brothers!
When they began to speak with words,
To remember their father’s and mother’s prayer,
The merciful Lord began to help them,
The Black Sea began to grow calm.
And it grew as calm
As if it had never made merry.
Then the two brothers began to reach the shore,
They began to clutch at a white rock with their hands,
And to wade out onto the shore,
Onto the merry land,
Among the Christian people,
To the Christian cities,
And to arrive as guests at their father’s and mother’s home.
Then the father and mother went out to welcome their sons,
And asked the sons:

“Ой сини, пани-молодці!
Чи добре вам у дорозі починало?”
“Добре, отець і мати, нам було на Чорному морі гуляти,
Тільки недобре було, отець і мати,
Чужому-чужениці на Чорному морі потопати:
Йому прощення ні од кого прийняти
І на чужині порятунку дати!”
Да услиши, Господи, у просьбах, у молитвах
Люду царському,
Народу християнському
І усім головам слухащим
На многая літа
До кінця віка!

“Oh our sons, our brave young lords!
Has all been well for you on your journey?”
“It was good, father and mother, to make merry on the Black Sea,
But it was not good, father and mother,
When a stranger, who was with us, drowned in the Black Sea:
He had no one from whom to receive forgiveness
And no one to give him aid far from home!”
Hear, O Lord, the prayers and supplications
Of the Tsar’s men,
Of the Christian people,
And of all who have heard this,
Grant them long lives
From this day on forever.

(8B; I, p. 83)

ДУМА ПРО РОЗМОВУ ДНІПРА З ДУНАЄМ

Питається Дніпр тихого Дунаю:
“Тихий Дунаю,
Що я своїх козаків на тобі не видаю?
Чи твоє дунайськеє гирло моїх козаків пожерло, —
Чи твоя Дунай-вода моїх козаків забрала?”
Промовляє тихий Дунай до Дніпра-Славути:
“Дніпр-батьку, Славуто!
Сам собі думаю та гадаю,
Що твоїх козаків у себе не видаю:
Уже чверть года, три місяця, вибиває,
Як твоїх козаків у мене немає,
Ні моє дунайськеє гирло твоїх козаків не пожерло,
Ні моя дунайська вода твоїх козаків не забрала,
Їх турки не постріляли, не порубали,
До города-царя в полон не забрали.
Всі мої квіти лугові і низовії пониділи,
Що твоїх козаків у себе не виділи.
Твої козаки на Черкеській горі пробувають,
Холодної води в барила набирають,
Шляхи і дороги замічали,
Городи бусурменські плюндрували,
Огнем-мечем воювали,
Сребра-злата по достатках набирали,
До річки Хортиці прибували,
Велику переправу собі мали,
До стародавньої Січі поспішали,
У стародавній Січі очертою сідали,
Сребро і злато турецьке на три часті паювали,
Мед і оковиту горілку подпивали,
За весь мир Господа прохали...”
Котрії козаки чистим полем гуляли,
Річки низовії, помічниці дніпровії, добре знали.

DUMA ABOUT A CONVERSATION BETWEEN THE DNEIPER
AND THE DANUBE

The Dnieper asks the quiet Danube:

“Quiet Danube,

Why don't I see my Cossacks upon you?

Has your Danube mouth swallowed my Cossacks?

Has your Danube water carried my Cossacks away?”

The quiet Danube answers the Dnieper-Slavuta:

“Dnieper-father, Slavuta,

I myself think and wonder,

Why I don't see your Cossacks upon me.

A quarter of a year, three months, have already passed

Since your Cossacks were here,

And my Danube mouth has not swallowed your Cossacks,

And my Danube water has not carried your Cossacks away;

The Turks have not shot them or cut them to pieces,

And they have not taken them as captives to Constantinople.

All my steppe flowers have withered

Because they have not seen your Cossacks,

Your Cossacks are camping on the Circassian mountain,

They are filling their casks with cold water,

They marked the trails and the roads,

They plundered the Moslem cities,

They waged war with fire and sword,

They seized plenty of silver and gold,

They journeyed to the river Khortytzia,

They made a great crossing.

To the ancient Sich they hurried,

In the ancient Sich they sat down in a circle,

They divided the silver and the Turkish treasure into three parts,

They drank mead and fine liquor,

They prayed to the Lord for the whole world . . .”

Those Cossacks who galloped in the open fields

Knew well the steppe rivers, the tributaries of the Dnieper . . .

(9A; I, p. 87)

ДУМА ПРО ВТЕЧУ ТРЬОХ БРАТІВ З АЗОВА

Ой то не пили, то пилили,
Не тумани вставали, —
Як із землі турецької,
Із віри бусурменської,
З города Азова, з тяжкої неволі три братіки втікали.
Ой два кінними, третій піший-пішениця,
Як би той чужий-чужениця.
За кінними братами біжить він, підбігає,
Об сирі коріння, об білі каміння
Білі ніжки свої козацькі посікає,
Кров'ю сліди заливає.
Ой до кінних братів добігає,
Коней за стремена хапає,
Слізьми поливає,
Словами промовляє:
“Братіки мої рідненькі,
Як голубоньки сивенькі,
Станьте конів попасіте,
Мене обіждите,
Із собою візьміте,
До городів християнських, хоч мало, підвезете”.
Тії брати теє зачували,
Словами промовляли:
“Братіку ти наш рідний,
Як голубоньку сивий!
Гей, ми і самі не втечемо,
І тебе не візьмемо.
Буде з города Азова погоня вставати,
Тебе, братіку, минати,
Будуть в тернах да в байраках
На спочинках минати,
А нас будуть, кінних, доганяти,
Стріляти, рубати
Або живцем в гіршу неволю завертати”.
Теє промовляли,
Одгіль побігали.
Найменший братець піший-піхотинець
За кінними братами уганяє,
Коні за стремени бере, хапає,
Дрібними сльозами обливає,

DUMA ABOUT THE FLIGHT OF THREE BROTHERS
FROM THE CITY OF AZOV

Oh, it was not dust swirling,
And it was not fog rising,
But from the Turkish land,
From the infidel faith,
From the city of Azov, from bitter slavery, three brothers were fleeing:
Two mounted, the third on foot,
Running behind his mounted brothers
As if he were a stranger,
Cutting his white Cossack feet
On the rough roots, on the white stones,
Drenching his tracks with blood.
He caught up with his mounted brothers,
He seized the horses by the stirrups,
His face streamed with tears,
And he spoke with words:
"My own brothers,
My grey doves,
Wait a while, graze your horses,
Wait for me,
Take me with you,
Carry me at least a little ways toward the Christian cities."
The brothers heard this,
And spoke with words:
"O our blood brother,
Our grey dove!
We will not be able to escape
If we take you with us.
Pursuers will come from the city of Azov,
They will pass you by, brother,
They will pass you by while you rest
In the thorn thickets and ravines,
They will catch us, the mounted ones,
They will shoot us and slash us,
Or return us alive to more bitter slavery."
When they had spoken,
They started off again.
The youngest brother, the one on foot,
Ran after the mounted brothers,
He caught the horses by the stirrups, he seized them,
His face streamed with tears,

Словами промовляє:

“Братіки мої рідненькі,
Голубоньки сивенькі,
Не хочете ви мене з собою брати, —
Назад коней завертайте,
Із піхов гострі шабельки виймайте,
Мені з пліч голівоньку здіймайте,
Тіло моє порубайте,
У чистім полі поховайте,
Звіру да птиці, туркам на поталу не подайте”.

Тії брати теє зачували,
Назад коней завертали,
Словами промовляли:
“Братіку ти наш милий,
Голубоньку сивий,
Що це ти кажеш,
Наше серце ножем мов пробиваєш.
Руки наші на тебе не здіймуться,
І шабельки на дванадцять частей розсиплються,
І душа наша гріхів до віку вічного не відкупиться:
Зроду, братіку, сього не чували,
Щоб рідною кров'ю шаблі промивали
Або гострим списом оброщеніє брали”.

“Прошу же вас, браття,
Хотя ж ви до мене одно милосердіє майте —
Будете в терни да в байраки в'їжджати,
В запилі тернове верховіття стинайте,
На дорогу покидайте:
А нехай же я буду знати,
Куди за вами, кінними братами, тікати”.

Уже два кінні козаки
В терни да в байраки в'їжджали;
Середульший братаць милосердіє має:
В запилі тернове верховіття стинає,
На дорогу покидає,
Найменшому брату признаков зоставляє:
“А нехай же і він буде знати,
Куди за нами до отця, до матері, до роду втікати”.

З тернів да байраків виїжджають,
На полівку взбігають,
На степи високії,
На шляхи широкі,
На дороги розхильні.

He spoke with words:
“My blood brothers,
My grey doves,
You do not want to take me with you,
So turn back your horses,
Take your sharp sabers from their scabbards,
Cut my head off my shoulders,
Cut up my body,
Bury me in the open field,
Do not leave me to the mercy of beasts, birds and Turks.”
The brothers heard that
And turned back their horses,
They spoke with words:
“Our beloved brother,
Our grey dove,
What are you saying?
Your words pierce our hearts like a knife!
Our arms could not rise against you
For our sabers would break into twelve pieces,
And our souls could never be cleansed of sin;
Never in our lives, brother, have we heard such a thing:
To wash sabers in the blood of kin,
Or take farewell with a sharp spear.”
“Then I beg you, brothers,
Do me at least one favor:
When you ride through the thorn thickets and ravines,
Amid the billowing dust cut down the tops of the thorn bushes,
Throw them along the way,
So that I may know
Whither to run after you, my mounted brothers.”
The two mounted Cossacks
Had already reached the thorn thickets and ravines,
The middle brother took pity,
Amid the billowing dust he cut down the tops of the thorn bushes,
He threw them along the way,
He left signs for the youngest brother:
“This way he will know
Whither to run after us, to our father, our mother, our family.
They rode out of the thorn thickets and ravines,
They came out onto the fields,
Onto the high steppe,
Onto the wide ways,
Onto the dividing roads.

Тоді середульший братець велике милосердіє має,
До старшого словами промовляє:
“Що ти, брат, знаєш, — давай ми з себе сині жупани скидати,
Червону да жовту китайку видирати,
На дорозі покидати,
Найменшому брату признаків зоставляти:
А нехай же і він буде знати,
Куди за нами, кінними братами, тікати”.

Старший братець ізгорда словами промовляє:
“Що мені за вдобство своє турецьке добро на шматки рвати
Та по шляху розкидати,
Найменшому брату признаків зоставляти?
Він і жив і здоров буде,
Так без всяких признаків додому прибуде”.

Середульший братець велике милосердіє має,
У себе червону та жовту китайку видирає,
На дорогу стеле-постилає,
Найменшому брату признаків зоставляє:
“Нехай же він буде знати,
Куди за нами до отця, до матері, до роду втікати!”

Тоді ж то середульший братець милосердіє мав
До старшого брата словами промовляв:
“Тут, брате, води погожі, трави хороші,
Очерети вдобні,
Станьмо, конів попасімо,
Мало-немного обіждімо,
Чи не прийде до нас піший-піхотинець?”

Старший братець ізгорда словами промовляє:
“Чи ще тобі турецька каторга не увірилася,
Сира сириця в руки не в’їдалася.
Ото як будеш найменшого брата піджидати,
Буде з города Азова велика погоня вставати,
Його буде пішого на спочинках минати,
А нас буде, кінних, доганяти,
На три штуки рубати
Або живцем у гіршу неволю завертати”.

Найменший братець, піший піхотинець,
У терни да в байраки убігає,
Тернове верхівіття ізнаходжає,
Бере в руки, хапає,
Дрібними сльозами обливає,
До серця козацького молодецького прикладає:

Then the middle brother took great pity,
He spoke to the oldest one with words:
“Do you know what, brother—let us take off our blue coats,
Tear out the red and yellow Chinese silk lining,
And scatter it along the way,
Leaving signs for our youngest brother,
So that he will know
How to follow us, his mounted brothers.”
The oldest brother spoke scornfully with words:
“Why should I tear my Turkish goods to rags
And scatter them over the road
To leave signs for our youngest brother?
He will stay alive and healthy,
And he will get home without any signs.”
The middle brother took great pity,
He ripped the red and yellow Chinese silk out of his clothes,
He spread it wide along the road,
He left signs for the youngest brother.
“So he knows
Whither to run after us, to our father, our mother, our family.”
Then the middle brother took pity,
He spoke to the oldest brother with words:
“Brother, the water is quiet here, the grass is good,
The reeds are thick,
Let us stop and graze our horses,
Let us wait just a little while,
Maybe our brother who is on foot will come to us.”
The oldest brother spoke scornfully with words:
“Have you not had enough of Turkish servitude?
Did not the raw leather thongs scar your wrists enough?
If you wait for our youngest brother,
Many pursuers will come from the city of Azov,
And since he is on foot, they will pass him by while he rests,
They will catch up with us, the mounted ones,
They will cut each of us in three pieces,
Or return us alive to more bitter slavery.”
The youngest brother, the one on foot,
Came to the thorn thickets and ravines,
He found the thorn branches,
He took them in his hand, he grasped them,
He covered them with his fine tears,
He pressed them to his brave Cossack heart:

“Ой тут же мої братіки проїжджали,
Велике на мене милосердіє мали,
Мені на дорогу признаков покидали”.
Біжить він, підбігає,
Із тернів та байраків, із мелюсів вибігає,
На полівку збігає:
Нема ні тернів, ні байраків
Да ніяких признаков,
Тільки поле леліє,
На йому трава зеленіє.
Біжить він, підбігає на степи високі,
На шляхи широкі,
На дороги розхильні,
Червону та жовту китайку знаходжає,
Бере в руки, хапає,
Дрібними сльозами обливає,
До серця козацького молодецького прикладає,
Словами промовляє:
“Недурно сая китайка по шляху валяє,
А видно, моїх братів живих на світі немає,
Видно, з Азова велика погоня вставала,
Мене в тернах да байраках на спочинках минала,
А моїх братів доганяла,
На три штуки рубала
Чи живих у гіршу неволю завертала!
Ой якби міг би я знати,
Чи моїх братів постріляно, чи порубано,
Чи живих у руки забрато, —
Гей! Да пішов би я по степах блукати,
Тіла козацького молодецького шукати,
Тіло козацьке молодецьке ізнаходжати,
В чистім полі поховати,
Звіру да птиці на поталу не подати”.
Біжить він, підбігає,
Аж тільки своїх братів слідочки забачає.
Побило козака в полі
Разом три недолі:
Первая недоля — безводде,
Друга недоля — безхліб’є,
А третя — буйний вітер із ніжок валяє.
До Савур-могили доходжає,
На Савур-могілі безпечно оддыхать лягає,
Із неба води й погоди дев’ятого дня дожидає.

“My brothers have journeyed this way,
They have taken great pity upon me,
They have left these signs to guide me.”
He ran, he strode on,
He came out of the thorn thickets and ravines, and away from the river Mius,
He came out onto the fields:
There were no thorn thickets, no ravines,
And there were no signs,
Only the fields loomed around him,
And on them the grass grew green.
He ran, he strode onto the high steppes,
Onto the wide ways,
Onto the dividing roads,
He found the red and yellow Chinese silk,
He took it in his hand, he grasped it,
He soaked it with fine tears,
He pressed it to his brave Cossack heart,
He spoke with words:
“No wonder this Chinese silk is strewn all over the way,
Apparently my brothers are no longer alive.
Apparently many pursuers came from the city of Azov,
And while I was resting in the thorn thickets and ravines they passed me,
And they caught up with my brothers,
And they cut each of them in three pieces,
Or returned them alive into more bitter slavery.
Oh, if only I could know
Whether my brothers were shot or slashed to death,
Or taken alive,
Then I would go and wander in the steppes,
And I would go and look for the brave Cossack bodies,
And I would find the brave Cossack bodies,
And I would bury them in the open field,
And I would not leave them to the mercy of beasts and birds.”
He ran and pressed on,
But saw only the signs left by his brothers.
In the steppes the Cossack was plagued
By three misfortunes at once:
The first misfortune was lack of water,
The second misfortune was lack of bread,
And the third misfortune—a wild wind that blew him off his feet.
He came to the gravemound of Savur,
He lay safely down to rest on the gravemound of Savur,
On the ninth day he asked the sky for water and fine weather.

Що тудя до його вовки-сіроманці доходжали,
Орли-чорнокрильці налітали,
У головках сідали,
Хотіли заздегодя живота
Темні похорони одправляти.
Він на їх соглядає,
Словами промовляє:
“Вовки-сіроманці,
Орли-сизокрильці,
Гості мої милі,
Мало-немного обождіте,
Покіль душа з тілом розлучиться,
Тоді будете до мене находжати,
Тіло моє жваковати,
Жовту кість по балках рознопати,
Попід зеленими яворками ховати,
Комишами укривати”.

От ногами не піде і руками не візьме,
Ясно очима на небо не взгляне.
Він на небо соглядає,
Словами промовляє:
“Голова моя козацька,
Голова моя молодецька!
Ти пробувала в землях турецьких,
В вірах бусурменських!
Дев'ять день у устах хліба-солі не маю,
На безводді погибаю”.

То ж не хмари наступали,
Не дрібні дощі накрапали,
Як душа козацька молодецька
Із тілом розлучилась.
Що тоді до його вовки-сіроманці доходжали,
Біле тіло жваковали,
Орли-чорнокрильці налітали,
У головках сідали,
На чорні кудрі наступали,
З-під лоба карі очі висмикали;
А ще зозулі налітали,
У головах сідали,
Як рідні сестри, кукували;
А ще дрібна птиця налітала,
Коло жовтої кості тіло оббирала;
Вовки-сіроманці находжали,

Then the grey-maned wolves came to him,
And the black-winged eagles flew down
And sat around his head,
They wanted to celebrate before its time
The dark funeral of life.
He looked at them,
And he spoke with words:
"O you grey-maned wolves,
And you grey-winged eagles,
My beloved guests,
Wait just a little while,
Wait until the soul parts from my body.
Then you can fall upon me,
And gnaw my body,
And strew my yellow bones in the gorges,
And bury them under the green plane trees,
And cover them with reeds."
Now his legs could no longer walk, nor his hands hold anything,
His eyes could not see the sky clearly,
He just stared at the sky
And spoke with words:
"O my Cossack head,
O my brave head,
You have been in the Turkish lands,
Among the infidels!
For nine days I have not had bread or salt in my mouth,
And I am dying of thirst."
It was not a cloud coming,
Nor fine rain falling,
But the brave Cossack soul
Departing from the body.
Then the grey-maned wolves came to him,
And they chewed the white flesh,
And the black-winged eagles flew down,
And sat around his head,
They fell upon the black curls,
They tore the brown eyes out from under the forehead.
The cuckoos also flew down
And sat around his head,
They wailed like his own sisters.
Small birds also flew down
And picked flesh off the yellow bones.
The grey-maned wolves came,

Жовту кість по балках розношали,
Попід зеленими яворами ховали,
Комишами укривали,
Жалібненько квилили-проквляли:
То ж вони темний похорон одправляли.
Уже два кінні козаки
До річки Самарки стали вибігати,
Стала їх темна нічка обіймати.
Тоді ж то старший братець словами промовляє:
“Отут води погожі і трави хороші,
Очерети удобні й могили високі.
Станьмо, коні попасімо,
Покіль сонце обігріє,
Чи не прибуде до нас наш піший-піхотинець.
Тепер я на його велике милосердіє маю:
Усю добич із себе скидаю,
Його міждо коней хватаю”.
“Було, братець, тоді хватать, як я казав,
А тепер уже дев'ять день, як хліб-сіль їв, —
Досі на світі немає”.
Коней пустопаш попускали,
Кульбаки під себе слали,
Ружжа по комишах ховали,
Безпечно оддыхать полягали,
Святої зорі дожидали.
Як став Божий світ освітати,
Стали козаки на коней сідати,
Через річку Самарку у землі християнські проїжджати.
Старший братець промовляє словами:
“Як будемо, брате, додому, до отця, до матері доходжати,
Як будем їм правду казати?
Будем ми їм правду казати,
Дак будуть нас отець-мати
До віку вічного проклинати.
А будемо ми перед їми лгати,
Та буде нас Бог відомо і невідомо карати.
А так, брат, скажемо: не у одного пана пробували,
Не один хліб-сіль їли;
Ночної доби з тяжкої неволі втікали,
Дак ми до його заїжджали:
“Уставай, братець, з нами, — казали, — з тяжкої неволі втікати”.
Дак він нам будто так сказав:

And they strewed the yellow bones throughout the gorges,
They buried them under the green plane trees,
And covered them with reeds,
And they cried and wailed mournfully:
Thus they celebrated the dark funeral.
The two mounted Cossacks
Were reaching the river Samarka,
When dark night enveloped them.
The oldest brother spoke with words:
“The water is quiet here, the grass is good,
The reeds are thick, and the gravemounds are tall.
Let us stop and graze our horses
Until the sun grows warm,
And maybe our brother who is on foot will come to join us.
I have great pity for him now:
I will throw down all my booty
And take him on my horse.”
“Brother, you should have taken him when I told you to,
For nine days have passed since he has eaten bread and salt,
He must no longer be alive.”
They turned the horses loose to graze,
They put their saddles down for pillows,
They hid their arms in the reeds,
They lay safely down to rest,
And waited for the morning star.
When God’s world began to grow light,
The Cossacks mounted their horses
To cross the river Samarka and to enter the Christian land.
The oldest brother spoke with words:
“Brother, when we come home to our father and mother,
How will we tell them the truth?
If we tell them the truth,
Then Father and Mother
Will curse us forever.
But if we lie to them,
Then the Lord will punish us in known and unknown ways.
So, brother, let us say this: We were not under the same master,
We did not eat the same bread and salt;
We were escaping from the bitter slavery during the night,
We went to him,
And we said: ‘Get up, brother, and flee with us from bitter slavery.’
So he, supposedly, said to us:

“Утікайте ви, братця,
А я буду тут оставаться,
Чи не буду луччого щастя і долі собі мати”.
Старий отець-мати помруть,
Дак будем наполу ґрунти-худобу паювати,
Не буде третій між нами мішати”.
Тес промовляли,
Відтіль поїжджали.
То і не орли-чорнокрильці заклекотали,
Як їх турки-яничари з-за могил напали,
Постріляли, порубали,
Коней, здобичу назад завертали.
Полягла двох козаків голова вище річки Самарки,
А третя — у Савур-могілі.
А слава сяє, — не умре і не поляже
Од нині і до віка;
Даруй, Боже, вам, господа,
Всім слушащим на многая літа.

'You flee, brothers,
But I will remain here.
Maybe I will find better fate and luck.'
When our old father and mother die,
We will divide the land and the cattle in half,
And a third one will not be in our way."
After they had spoken,
They rode away.
But those were not black-winged eagles screaming,
They were the Turkish Janissaries charging them from behind the
gravemounds.
They shot them and slashed them,
And took back the horses and the booty.
The two Cossacks lost their lives above the river Samarka,
And the third on the gravemound of Savur.
But their fame shines—it will neither die nor perish
From this day on forever.
May God grant long lives
To all you who have heard this.

(10H; I, p. 125)

ДУМА ПРО ТРЬОХ БРАТІВ САМАРСЬКИХ

У річки Самарки,
У криниці Салтанки,
Там усі поля самарські пожарами погоріли,
Тільки не горіло два терни дрібненьких,
Два байрака зелененьких,
Бо там подлі їх лежало три брати рідненькі:
То вони, постріляні,
Порубані,
На рани смертельнії знемогали,
Що їх рани рубанії кров'ю ізійшли,
А стрілянії до серця прийшли.
Промовить старший брат до середульшого словами,
Обіллється дрібними сльозами:
“Коли б ти, братіку, добре дбав,
Щоб ти на ноги козацькії вставав,
Збанок козацький у руки брав,
До криниці Салтанки приходжав,
Холодної води набирав,
Наші б рани козацькії смертельнії промивав”.
Середульший брат теє зачуває,
Словами промовляє:
“Як же мені, брате, на ноги козацькії вставати?
Що у мене ноги козацькії порубані,
Руки козацькії постріляні,
Голова козацькая моя побита, —
Попросимо ми свого меншого брата,
Нехай наш найменший брат на ноги козацькії вставає,
У тонкії військовії суремки заіграє,
То будуть козаки чистим полем гуляти,
Будуть його ігри козацькії зачувати,
Будуть вони до нас приїжджати,
Будем ми добре дбати,
Отцеві і матері в землю християнськую поклон передавати,
Щоб нас отець і мати добре знали,
Вони б до нас приїжджали,
Вони б нас хорошенько поховали”.
Менший брат теє зачуває,
Словами промовляє:
“Брати мої милії,
Як голубоньки сивії!
Чи не ті ж мене шаблі турецькі порубали, що і вас?”

DUMA ABOUT THE THREE BROTHERS OF SAMARKA

By the river Samarka,
By the Saltanka well,
The whole steppe was raging with fire.
Only two small thorn thickets, two green ravines,
Were not burning.
For there, near them, three brothers were lying,
Shot,
Slashed,
Weak with mortal wounds.
Their saber wounds had bled dry,
And their arrow wounds had reached their hearts.
The eldest brother spoke to the middle brother, saying with words,
His face streaming with fine tears:
“Could you, brother, take great care,
Get up on your Cossack feet,
Take the pitcher in your hands,
Go to the Saltanka well,
Fill the pitcher with cold water,
And bathe our mortal wounds?”
The middle brother heard this
And spoke with words:
“How, O brother, can I get up on my Cossack feet,
When my Cossack legs have been slashed by sabers,
And my Cossack arms have been pierced by arrows,
And my Cossack head has been broken?
Let us ask our younger brother,
Let our youngest brother get up on his Cossack feet,
And blow his thin-stemmed Cossack trumpet,
So that Cossacks who ride through the open steppe
Will hear his Cossack playing,
And will come to us.
Then we will take great care,
And will send our greetings to our father and mother in the Christian land,
So that our father and mother will know of our fate
And will come for us
And will bury us properly.”
The youngest brother heard this
And spoke with words:
“My dear brothers,
My gray doves,
Did not the same Turkish sabers slash me as you?”

Чи не ті ж мене стрілки-яничарки постріляли що і вас?
Як вам, братця, не можна на ноги козацької вставати,
Так же і мені.
Хоч я, братця, буду в тонкій суремки жалібненько іграти,
То будуть турки-яничари, безбожні бусурмени, чистим полем гуляти,
Будуть наші ігри козацької зачувати,
Будуть до нас приїжджати,
Будуть нам живйом каторгу завдавати.
Лучче нам, братця, отут в чистім полі помирати,
Отця, і паніматки, і родини сердечної в очі не видати”.
Стала чорная хмара на небі наступати,
Стали козаки в чистім полі помирати,
Стали свої голови козацької в річці Самарці покладати...
Чим тая Самарка стала славна —
Що вона много війська козацького у себе видала.

Did not the same Janissary arrows pierce me as you?
If you, brothers, cannot get up on your Cossack feet,
I cannot do so either.
Brothers, even if I could play mournfully on my thin-stemmed trumpet,
The Turkish Janissaries, the godless infidels, who ride through the open
steppe,
Would hear my Cossack playing,
And would come to us,
And take us into captivity alive.
It is better for us, brothers, to die here in the open steppe,
Without having seen our father, our mother, and our dear family.”
A black cloud began to form in the sky,
The Cossacks began to die in the open steppe,
They began to lay down their Cossack heads by the river Samarka.
Why has the river Samarka become famous?
It is famous because it has seen the death of so many Cossacks!

(11A; I, p. 141)

ДУМА ПРО СМЕРТЬ КОЗАКА НА ДОЛИНІ КОДИМІ

На узбоччі долини, біля двох сокорів козацьких,
Там козак, постріляний, порубаний, на рани смертельні змагає
І праведного судію з неба бажає,
При собі отця-неньки не має.
Рани постріляні кров'ю зійшли,
Порубані — к серцю прийшли.
Тоді козак долину Кодиму трьома клятьбами проклинає:
“Бодай ти, долино Кодимо,
Мхами, болотами западала,
Щоб у весну Божу ніколи не зоряла, не позоряла,
Що я на тобі третій раз гуляю,
В тебе козацької здобичі собі ніякої не маю;
Первий раз гуляв — коня вороного втеряв,
Другий раз гуляв — товариша сердечного втеряв,
Третій раз гуляю — сам голову козацькою покладаю”.

Орли-чорнокрильці,
Козацькі дозірці,
Налітають,
Козацькою душу доглядають.
То вже козак молодий отця й неньку споминає:
“Поможи мені, отцева й матчина молитва, на колінцях стати,
Семип'ядну пищаль у руки достати,
По три мірці пороху підсипати,
По три кульки свинцевих набивати,
Орлам-чорнокрильцям,
Козацьким дозірцям,
Великий подарунок посилати”.

То вже козак молодий,
Товариш військовий,
По три мірці підсипає,
По три кульки набиває,
Орлам-чорнокрильцям,
Козацьким дозірцям,
Великий подарунок посилає...
Сам на себе в землю щирим серцем впадає,
Тисячу пищаль на колінця одкидає,
Ще й на море поглядає.
Що море трьома цвітами процвітає:
Первим цвітом — островами,
Другим цвітом — кораблями,
Третім цвітом — молодими козаками.

DUMA ABOUT THE DEATH OF A COSSACK
IN THE KODYMA VALLEY

On the slope of the valley, beside two black poplars,
A Cossack lay mortally wounded by bullets and sabers,
And he begged for just judgment from the sky.
He had no father or mother beside him.
The bullet wounds had bled dry,
The saber wound had reached to his heart.
Then the Cossack cursed the Kodyma valley with three curses:
“May you, Kodyma valley, be covered with mosses and marshes,
So that you not blossom in spring,
Because this is the third time that I ventured into you,
And I found no bounty in you.
The first time I ventured, I lost my dearest friend,
The second time I ventured, I lost my dearest friend,
The third time I ventured, I lost my Cossack life.”
The black-winged eagles,
The Cossacks’ guardians,
Flew down
And watched over the Cossack’s soul.
Then the young Cossack remembered his father and mother:
“Oh, prayers of my parents, help me get up on my knees,
Take my seven-foot musket in my hand,
Pour three charges of powder,
Load three lead balls,
And give a great gift
To the black-winged eagles,
To the Cossacks’ guardians.”
Then the young Cossack,
One of the Cossack brotherhood,
Poured three charges of powder,
Loaded three lead balls,
And sent a great gift
To the black-winged eagles,
To the Cossacks’ guardians.
Then he fell down, his fine heart against the earth,
He threw away the seven-foot musket,
And looked at the sea,
The sea was blooming with three flowers:
The first flower was islands,
The second flower was ships,
The third flower—young Cossacks.

Що козаки, добрі молодці,
На долину Кодиму прибували,
Срібла-злата много набирали,
Козака постріляного, порубаного знаходили,
Шаблями, наділками яму копали,
В семип'ядну пицаль прозвонили,
Славу козацьку учинили,
Шапками, приполами семикіпну висипали,
На могилі прапорок устромили,
Славу козацьку учинили.

Then the Cossacks, the brave young men,
Came to the Kodyma valley,
Taking much gold and silver,
They found the Cossack shot and slashed,
They dug a grave with their sabers and their daggers,
They rang their seven-foot muskets,
And saluted the Cossack's glory,
With their caps and their coats they carried earth for a tall grave,
They stood a pennon upon the gravemound,
Thus saluting the Cossack glory.

(12A₂; I, p. 147)

ДУМА ПРО СМЕРТЬ КОЗАКА БАНДУРИСТА

На татарських полях
Та на козацьких шляхах
То ж не вовки-сіроманці
Квилять та проквиляють,
Не орли-чорнокрильці клеочуть,
Попід небесами літають, —
То ж сидить на могилі
Козак старесенький,
Як голубонько сивесенький,
Та на бандуру грає-виграває,
Голосно жалібно співає.
Гей, і кінь же біля його
Постріляний та порубаний,
І ратища поламані,
І в ладівниці — ні 'днісенського набою,
І піхви — без шаблі булатної,
Тільки осталася козакові бандура подорожня,
Та в глибокій кишені тютюн півпапушки,
Та люлька-бурулька.
Гей, сидить же кобзар на могилі
І люлечку потягає,
І на бандурі грає-виграває,
І голосно жалібно співає:
“Гей, панове-молодці,
Козаки запорожці!
Ой де ж то ви пробуваєте?
Чи до Січі-матері приїжджаєте,
Чи ляхів-ворогів киями покладаєте,
Чи татар-басурман
Малахаями, як череду, в плін завертаєте?
Гей, коли б же мені Бог поміг
Старі ноги розправляти
Та й за вами поспішати,
Хоч би я на останку віку вам заіграв
Та голосно жалібно заспівав.
Гей, уже ж, видно, мені без бандури пропадати,
Уже не здужаю по степах я чвалати;
Будуть мене вовки-сіроманці зустрічати
І дідом за обідом коня мого заїдати...”
Сидить козак на могилі,

DUMA ABOUT THE DEATH OF A COSSACK BANDURIST

On the Tatar fields
And on the Cossack roads,
It is not the grey-maned wolves
Howling and crying,
Nor the black-winged eagles screaming
And flying high in the heavens,
But it is an old Cossack
Sitting on a gravemound,
Like a grey dove,
Playing his bandura on and on,
And singing loudly and sorrowfully.
Beside him lies his horse,
Shot and slashed,
And his spear is broken,
And in his pouch there is not a single bullet,
And in his scabbard there is no sword of tempered steel.
For the Cossack there remains only his bandura, his companion on many
wanderings,
Half a pouch of tobacco in his deep pocket
And his old pipe.
The Kobzar sits on the gravemound,
He sucks his pipe,
He plays his bandura on and on,
And loudly and mournfully he sings:
"O my brave lords,
Zaporozhian Cossacks!
Oh, where are you now?
Are you going to the mother Sich,
Are you beating the Polish enemies with clubs,
Or are you driving herds of infidel Tatars
Into captivity with whips?
Oh, if God would help
My old legs to straighten out
And to hurry after you,
Then, in my last days, I would play for you,
And would sing loudly and mournfully.
It is clear that I'll be left without my bandura soon enough.
I will not be strong enough to gallop across the steppes.
The grey-maned wolves will meet me
And they will surely eat my horse."
The Cossack sits on the gravemound,

На кобзі грає-виграває,
Жалібно співає:
“Гей, кобзо моя,
Дружино моя.
Бандуро моя мальована!
Де ж мені тебе діти:
А чи в чистому степу спалити
А попілець на вітер пустити,
А чи на могилі положити?
А будуть буйні вітри по степу пролітати,
Твої струни зачіпати
І жалібно вигравати,
І будуть козаки подорожні проїжджати,
І твій голос зачувати,
І до могили будуть привертати...”

He plays his kobza on and on,
And sorrowfully he sings:
“O my kobza,
My wife,
My painted bandura!
What am I to do with you?
Shall I burn you in the open steppe,
And throw the ashes to the winds,
Or shall I leave you on the gravemound?
Then the wild winds will fly across the steppe,
They will touch your strings,
And will play mournfully,
And the wandering Cossacks will ride by,
And they will hear your voice,
And they will be drawn to the gravemound . . .”

(*Dumy*, Kiev, 1959, p. 84)

ДУМА ПРО ПЛАЧ ЗОЗУЛІ

У неділю барзо рано-порану, зорями пораненьку
Сива зозуля налітала,
На могилі сідала,
Жалібненько закувала:
“Голово козацька, голово молодецька!
Чи є в тебе на Русі отець, або мати,
Або сестра найменшая?”
Якби отець або мати видали, —
Білу кошулю на смерть би твою присилали,
Або сестра найменшая видала,
То в неділю б рано-раненько уставала,
Жалібненько оплакала,
Так, як би зозуля окувала”.
Голово козацька, голово молодецька!
Ти по чужих землях пробувала,
Дорогими кіньми потребувала,
А тепер не потребуєш ні шат дорогих,
Ні коней вороних,
А тільки потребуєш спасення з неба!
Ой помер козак!
Слава козацька не вмере, не поляже
Од нині до віка.

DUMA ABOUT THE LAMENT OF THE CUCKOO

Very early on a Sunday morning through the morning stars,
A grey cuckoo came flying.
She lighted on a gravemound,
She sorrowfully cooed:
“O Cossack head, O young fighter’s head,
In your home in Rus’ do you have a father or mother,
Or a youngest sister?
If your father or mother knew,
They would send a white shirt for your death,
Or if your youngest sister knew,
She would rise early on a Sunday morning,
And would mourn sorrowfully,
She would coo like a cuckoo.
O Cossack head, O young fighter’s head,
You journeyed in strange lands,
You rode fine horses,
But now you need neither fine clothes
Nor raven-black horses—
All you need is salvation sent from heaven!”
Oh, the Cossack is dead!
But the Cossack’s glory will neither die nor perish,
From today on forever.

(13A₂; I, p. 149)

ДУМА ПРО КОЗАКА ГОЛОТУ

Ой полем, полем Килиїмським,
То шляхом битим гординським,
Ой там гуляв козак Голота,
Не боїться ні огня, ні меча, ні третього болота.
Правда, на козакові шати дорогії —
Три семирязі лихії:
Одна недобра, друга негожа,
А третя й на хлів незгожа.
А ще, правда, на козакові постולי в'язові,
А онучі китайчані —
Щирі жіноцькі рядняні;
Волоки шовкові —
Удвоє, жіноцькі щирі валові.
Правда, на козакові шапка-бирка,
Зверха дірка,
Травною пошита,
Вітром підбита,
Куди віє, туди й провіває,
Козака молодого прохолоджає.
То гуляє козак Голота, погуляє,
Ні города, ні села не займає, —
На город Килию поглядає.
У городі Килиї татарин сидить бородатий,
По гірницях походжає,
До татарки словами промовляє:
“Татарко, татарко!
Ой чи ти думаєш те, що я думаю?
Ой чи ти бачиш те, що я бачу?”
Каже: “Татарине, ой сідий, бородатий!
Я тільки бачу, що ти передо мною по гірницях походжаєш,
А не знаю, що ти думаєш да гадаєш”.
Каже: “Татарко!
Я те бачу: в чистім полі не орел літає:
То козак Голота добрим конем гуляє.
Я його хочу живцем в руки взяти
Да в город Килию запродати,
Ще ж ним перед великими панами-башами вихваляти,
За його много червоних не лічачи брати
Дорогії сукна не мірячи пошитати”.
То тее промовляє — дороге плаття надіває,
Чоботи обуває,

DUMA ABOUT COSSACK HOLOTA

In the fields, the Kylyian fields,
On the beaten roads of the Horde,
Cossack Holota was prancing his horse,
And he was not afraid of fire, or sword, or even mire.
It is true that the Cossack wore fine clothes:
Three ragged suits of hemp—
One bad, one worthless,
And the third not fit for a pigsty.
And it is also true that the Cossack had on a pair of elm-bark shoes,
And foot-rags of China silk:
Made of a woman's pure hemp skirts;
Silken shoelaces,
Double-thick woman's laces of homespun yarn.
It is true that the Cossack wore a sheepskin cap
With a hole in the top,
Sewn with grass,
And lined with wind,
And where the wind blew, there the draft went,
Cooling the young Cossack.
And so Cossack Holota pranced around and pranced some more,
He did not enter a town or village,
He kept looking at the city of Kylyia.
In the city of Kylyia there sat a bearded Tatar.
He walked through his rooms,
And spoke to his Tatar woman with words:
"O Tatar woman, Tatar woman,
Do you think what I think?
Do you see what I see?"
She answered: "O Tatar, O gray-haired and bearded one,
All I see is that you walk before me through the rooms,
I do not know what you think and ponder!"
He said: "O Tatar woman,
This is what I see: It is not an eagle flying over the open fields—
It is Cossack Holota riding his fine horse!
I want to capture him alive,
And sell him in the city of Kylyia,
And I want to show him off before the great lords, the pashas,
And I want to get so many gold coins for him that I couldn't count them,
And collect so many expensive cloths that I couldn't measure them."
Saying this, he donned expensive clothes,
He pulled on his boots,

Шлик бархатний на свою голову надіває,
На коня сідає,
Безпечно за козаком Голотою ганяє.
Та козак Голота добре козацький звичай знає, —
Ой, на татарина скрива, як вовк, поглядає,
Каже: “Татарине, татарине!
На віщо ж ти важиш:
Чи на мою ясненькую зброю,
Чи на мого коня вороного,
Чи на мене, козака молодого?”
“Я, — каже, — важу на твою ясненькую зброю,
А ще лучче на твого коня вороного,
А ще лучче на тебе, козака молодого!
Я тебе хочу живцем у руки взяти,
В город Килию запродати,
Перед великими панами-башами вихваляти
І много червоних лічачи набрати,
Дорогії сукна не мірячи поцитати”.
То козак Голота добре звичай козацький знає,
Ой, на татарина скрива, як вовк, поглядає.
“Ой, — каже, — татарине, ой сідий же ти, бородатий!
Либонь, же ти на розум не багатий:
Ще ти козака у руки не взяв,
А вже за його й гроші почитав!
А ще ти між козаками не бував,
Козацької капі не їдав
І козацьких звичаїв не знав!”
То тес промовляв,
На присішках став,
Без міри пороху підсипав,
Татарину гостинця в груди посилав.
Ой ще козак не примірівся,
А татарин ік лихий матері з коня покотився.
Він йому віри не донімає,
До його прибуває,
Келепом межі плечі гримає,
Коли ж огледиться — аж у його духу немає.
Він тоді добре дбав:
Чоботи татарські істягав,
На свої козацькі ноги обував;
Одежу істягав,
На свої козацькі плечі надівав;
Бархатний шлик іздіймає,

He put a velvet cap on his head,
Mounted his horse,
And without fear he went after Cossack Holota.
But Cossack Holota knew the Cossack customs well—
He looked at the Tatar from the corner of his eyes like a wolf.
And he said: “O Tatar, Tatar,
What are you after:
Is it my bright arms,
Or my raven-black horse,
Or me, the young Cossack?”
“I,” he said, “am after your bright arms,
But even more after your raven-black horse,
And still more after you, young Cossack.
I want to capture you alive,
To sell you in the city of Kylyia,
Show you off before the big lords, the pashas,
To get so many gold coins that I couldn’t count them,
And to collect so many expensive cloths that I couldn’t measure them.”
But Cossack Holota knew the Cossack customs well—
He looked at the Tatar from the corner of his eyes like a wolf.
He said: “Tatar, gray-haired and bearded one!
You must not have much sense:
You have not yet captured the Cossack,
Yet you have already counted his price.
You have not been among the Cossacks,
You have not eaten Cossack porridge,
And you do not know the Cossack customs.”
While saying this,
He rose in his stirrups,
Poured a large charge of powder,
And sent a lead gift into the Tatar’s chest.
The Cossack had scarcely taken aim
When the Tatar fell dead off his horse.
But the Cossack did not believe his eyes,
He came to the Tatar,
He smote him between the shoulders with his mace,
And then he noticed that his soul was gone.
He then took great care,
Pulled off the Tatar’s boots,
And put them on his Cossack feet;
He tore off the clothes,
And placed them on his Cossack shoulders;
He took off the velvet cap,

На свою козацьку голову надіває.
Коня татарського за поводи взяв,
У город Січі припав;
Там собі п'є-гуляє,
Поле Килиїмське хвалить-вихваляє:
“Ой поле Килиїмське!
Бодай же ти літо й зиму зеленіло,
Як ти мене при нещасливій годині сподобило!
Дай же, Боже, щоб козаки пили та гуляли,
Хороші мислі мали,
Од мене більшу добичу брали
І неприятеля під ноги топтали!”
Слава не вмре, не поляже,
Од нині довіку!
Даруй, Боже, на многії літа!

And placed it on his Cossack head;
He took the Tatar's horse by the reins,
And reached the city of Sich.
There he drank and made merry,
And praised the Kylyian fields endlessly:
"O Kylyian fields,
May you stay green in summer and winter,
For you have helped me in an unhappy hour!
May the Lord let the Cossacks drink and make merry,
Think fine thoughts,
Take booty bigger than mine,
And trample their enemies underfoot!"
Fame will neither die nor perish
From this day on forever!
Grant us, O Lord, long life!

(14; II, p. 9)

ДУМА ПРО ІВАНА КОНОВЧЕНКА

В славнім місті Копистрині
Там проживала бабуся старенька,
Мала сина єдиничка
Івася Коновченка.
Ой з-за гори, з-за крутої
Буйний вітер повіває,
Чорна хмара наступає,
Дрібен дощик накрапає.
Там превеликий полковник Гнида
Козаків на охоту визиває:
“Ой збирайтесь винники, броварники,
Треті майданники,
Годі вам поза піччю лежати,
Годі вам берест драти,
Ходім з нами на Черкес долину
Проклятих татар воювати,
Свої православної віри не давати!”
А Івась Коновченко, дитя молодеє,
В полі на сивих волів гукає,
До його козак підбігає,
З собою підмовляє.
“Годі тобі, Івасю Коновченку, дитя молодеє,
У полі на сивих волів гукати,
Червоними чобітьми сиру землю топтати.
Ой ходім з нами козаками
На Черкес могилу проклятих татар воювати,
Свої православної віри не давати!”
Івась Коновченко, дитя молодеє,
У полі сивих волів покидає,
До старої матері прибігає,
Благословення питає:
“Ой позволь мені, стара мати,
З козаками поїхати,
На Черкес могилу, на Савранську могилу
Проклятих татар воювати,
Свої православної віри не давати!”
Його стара мати лає, ще й розважає:
“Сину мій, Івасю єдиничку, дитя молодеє,
Чи нема у тебе чого їсти, чого пити,
Чи нема в чому ходити,
Чи тебе челядь не знає,

DUMA ABOUT IVAN KONOVCHEMCO

In the famous city of Kopystryn,
There lived an old woman,
She had an only son,
Ivas Konovchenko.
From beyond a mountain, a steep one,
A strong wind was blowing,
A black cloud was coming,
Fine rain was falling.
There the mighty colonel Hnyda
Called the Cossacks to the volunteer army:
“Gather together, O you wine-makers and brewers,
And you tar-makers,
You have lain behind the stove long enough,
You have stripped enough bark for making tar,
Come with us to the valley of Cherkess,
To fight the accursed Tatars,
To defend our orthodox faith!”
And Ivas Konovchenko, a young child,
Was in the field yelling at the grey oxen,
And a Cossack came running after him,
And tempted him to go along.
“O Ivas Konovchenko, you young child,
You have been yelling at the grey oxen in the field long enough,
You have trampled the cold earth with your red boots long enough,
Come with us Cossacks
To the gravemound of Cherkess to fight the accursed Tatars,
To defend our orthodox faith!”
Ivas Konovchenko, the young child,
Left the grey oxen in the field,
He ran to his old mother,
He asked for her blessing:
“Oh, let me, my old mother,
Go with the Cossacks,
To fight the accursed Tatars,
On the gravemound of Cherkess, on the Savransky gravemound,
To defend our orthodox faith!”
His old mother scolded him and tried to dissuade him:
“O my only son, Ivas, my young child,
Do you not have enough to eat and drink,
Do you not have clothes to wear,
Do the servants not know who you are—

Чи за отамана не має!"
А він їй відповідає:
"Хоч є що їсти, що пити
І в чому ходити,
Хоч мене челядь знає, за отамана має;
Як я не поїду татар воювати,
Будуть мене пічкуром дражнити,
Малаєм звати!"
Теж то діялось в суботу, а в понеділок вранці
Мати до церкви вихожає,
Срібними ключами хату замикає;
Мати в церкві Богу молиться,
А того не знає, що в її домі твориться.
Ой Івась Коновченко, дитя молодеє,
До дому прибігає,
Без ключів хату одмикає,
Батькову ружину до боку чіпляє,
Та хоть піхотою козаків
На дванадцять миль доганяє.
Ой прийшла мати до дому,
Та гляне на стіну:
"Нема музики ружини,
"Нема й моєї дитини!"
Почала мати плакати, ридати,
І свого сина Івася єдиничка проклинати:
"Бодай ти, синку, з коника упав,
Ой ручку й ніжку зламав,
Щоб тебе перша куля не минула,
А ще при нещасті лихая годинонька огорнула!"
Ой плакала мати, та вже перестала,
Заняла чотири воли половії,
Погнала до орендаря Лейби:
"Орендарю Лейбо, на тобі чотири воли половії
Дай мені коня вороного,
Посаджу козака молодого".
Ой не багацько козак лейстровий біг,
Як три години,
Дігнав козаків-охотників
На вісімнадцятій милі.
Став Івася розважати,
Щей до дому завертати:
"Ой вернись, Івасю Коновченку,
Тебе мати лає!"

Do they not obey your orders?"
He answered her:
"Although I have enough to eat and drink,
Although I have clothes to wear,
Although the servants know me and obey my orders,
If I do not go to fight the Tatars
They will say that I like just to lie on the stove,
They will call me mother's little boy."
This happened on Saturday, and Monday morning
The mother went to church,
She locked the door with silver keys.
In the church the mother prayed to God,
And did not know what was happening in her home.
Ivas Konovchenko, the young child,
Came running home,
He opened the door without a key,
He girded his father's sword at his side,
And, although he was on foot,
He caught up with the Cossacks twelve miles away.
The mother came home
And looked at the wall:
"My husband's sword is gone,
And so is my son!"
The mother began to cry and wail,
And to curse her only son Ivan:
"May you, my son, fall from your horse,
May you break an arm and a leg,
May the first bullet not miss you,
And may evil fortune befall you!"
The mother cried, but then she stopped,
She rounded up four dun-colored oxen,
And drove them to the tavern-keeper Leiba:
"O Leiba, tavern-keeper, take these four dun-colored oxen,
And give me a raven-black horse,
So that I may set a young Cossack upon it."
The registered Cossack did not ride very far,
Only three hours,
And he caught up with the volunteer Cossacks
After eighteen miles.
He began to argue with Ivas,
And to try and convince him to go home:
"Come back, Ivas Konovchenko,
Your mother is cursing you!"

А він йому відповідає:
“Що мене стара мати лас,
Проте вона про мене дбас,
Козаком молодим коня вороного присилає”.
Ой приїхали козаки-охотники
На Черкес долину, на Савранську могилу,
Не встигли намет понапинати,
Біжить Івась Коновченко до полковника Гниди:
“Позволь мені превеликий полковнику Гнидо,
Позволь поїхати проклятих татар воювати
Своїї православної віри не давати”.
Він йому відповідає:
“Ой Івасю Коновченку, дитя молодеє,
Ти між козаками не буваєш,
Ти козацької слави не знаєш,
Чого ти поперед війська вигравав?”
Івась Коновченко, дитя молодеє,
Полковника Гниди не питає,
Між татар поїзджас.
Не багацько Івась Коновченко гуляв,
А вже сім тисяч у копи склав,
А п’ять тисяч у полон загнав.
Не багацько зосталось, як три тисячі чоловік.
Тож то діялось у суботу,
А у неділеньку вранці, до схід сонця,
Івась Коновченко встає,
До трактиру приїзджас,
Штири штофи горілки випиває,
Либонь його неділенька покарає.
Ой один татарин на вколінці впадає,
А другий татарин його питає:
“Івасю Коновченку, дитя молодеє,
Чи був у тебе отець та мати,
Щоб могли тобі таку лицарію дати!”
А він йому відповідає:
“Був у мене отець і є у мене мати,
Могла мені лицарію дати.
Ще ж мені хортуна не служить,
Коли моя стара мати дома тужить”.
Ой один татарин на вколінці впадає,
А другий татарин його забавляє,
А третій татарин з пліч голову здійсмас.
Там козаки-охотники

But Ivan answered him,
"Although my old mother is cursing me,
She still cares for me,
She has sent, with your help, a raven-black horse."
The volunteer Cossacks arrived
In the valley of Cherkess, at the Savransky gravemound,
They had hardly had time to pitch their tents,
When Ivas Konovchenko came running to Colonel Hnyda.
"Give me permission, great Colonel Hnyda,
Give me permission to go and fight the accursed Tatars,
To defend our orthodox faith."
Colonel Hnyda answered him:
"O Ivas Konovchenko, young child,
You have not been among the Cossacks,
You do not know the Cossack customs,
Why do you go riding out in front of the rest of the army?"
Ivas Konovchenko, the young child,
Did not wait for Colonel Hnyda's permission,
He rode in among the Tatars.
Ivas Konovchenko did not make merry for very long,
Before he managed to stack seven thousand of them like hay,
And to take five thousand prisoners,
And there weren't many of them left, only three thousand men.
This took place on a Saturday,
And on Sunday morning, before the sun rose,
Ivas Konovchenko got up,
He came riding up to an inn,
There he drank four quarts of *horilka*.
It looked as if Sunday was to punish him.
One Tatar fell on his knees before Ivan,
And another Tatar asked him:
"O Ivas Konovchenko, you young child,
Was it your father and your mother
Who gave you such a fine knight's outfit?"
And he answered the Tatar:
"I had a father, and I have a mother,
And she could have given me a fine knight's outfit,
But luck is not with me
Because my old mother is grieving back home."
One Tatar fell down on his knees before him,
A second Tatar drew his attention,
And a third Tatar cut his head off his shoulders.
The volunteer Cossacks

Три дні і три ночі
Із коней не зсідали,
Хліба-соли не вживали,
Козаки Івасеву голову між татарським трупом пізнали,
Там йому дім копали,
Білим частоколом обставляли,
Зеленим терном обкладали,
До старої матки поклін подали,
Ще й загадку загадали:
“Ой не плач, мати, не журися,
Твій син у війську оженився,
Взяв собі жінку сильно пребагату,
Грошей багато має, їх ліку не знає,
В червонім оксамиті ходить,
Царю-королю головки не склонить”.

Мати п'є, гуляє, веселиться:
“Чого мені плакати, ридати,
Коли мій син у війську оженився,
Взяв собі жінку сильно пребагату,
Грошей багацько має, їх ліку не знає,
В червонім оксамиті ходить,
Царю-королю голівки не склонить”.

Мати п'є, гуляє; сидячий козак усміхається:
“Ти, стара мати, між козаками не гуляєш,
Ти козацьких загадок не знаєш,
Твій син у війську вмер,
Там йому дім копали,
Білим частоколом обставляли,
Зеленим терном обкладали,
Та тобі, стара мати, поклін подавали,
Ще й загадку таку загадали”.

Почала мати плакати, ридати,
Превеликого полковника проклинати:
“Бодай, полковнику Гнидо,
На страшний суд встав,
Як ти мого сина, Івана єдинчика
З собою підмовляв”.

Плакала мати та вже перестала,
Пішла у лавки та почала
Крамні платки купувати,
Та лірникам давати,
Щоб Івася єдинчика поминати.
Хоч Іван Коновченко вмер,

Did not get off their horses
For three days and three nights,
And they ate neither salt nor bread,
They recognized the head of Ivas among the Tatar corpses,
They dug him a home there,
They surrounded it with a white palisade,
They laid green sod around it,
And they sent greetings to his old mother,
And in addition they gave her a riddle:
“Do not cry, Mother, do not grieve,
Your son got married in the army,
He took a very rich wife,
She has so much money that it cannot be counted,
She wears red velvet dresses,
And she bows her head neither before a tsar nor a king.”
The mother drank and was gay and merry:
“Why should I cry and wail
Since my son got married in the army?
He took a very rich wife.
She has so much money that it cannot be counted,
She wears red velvet dresses,
And she bows her head neither before a tsar nor a king.”
The mother drank and made merry, and the sitting Cossack smiled:
“You have not been among the Cossacks, old Mother,
You do not know the Cossacks’ riddles.
Your son was killed in the army,
They have dug him a home there,
They have surrounded it with a white palisade,
They have laid green sod around it,
They have sent you their greetings, old mother,
And in addition they have sent this riddle.”
The mother began to cry and wail,
She began to curse the great colonel:
“May you, Colonel Hnyda,
Be severely judged on Judgment Day
Since you have talked my only son Ivan
Into going with you.”
The mother cried, but then she stopped,
She went from stall to stall in the marketplace,
She began to buy kerchiefs,
And to give them to lira players
So that they would sing about her only son Ivas.
Although Ivan Konovchenko is dead,

Та його слава не вмерла.
Іванові Коновченку на віки віків,
А нам, православним християнам, на многії літа.

**His fame lives.
May Ivan Konovchenko's fame live eternally,
May we orthodox Christians live for many years.**

(15K; VII, p. 53)

ДУМА ПРО ХВЕДОРА БЕЗРІДНОГО

Ой по потребі, по потребі барзо царській,
Там то много війська помнажено, да через меч положено,
Да не єдиного тіла козацького, молодецького живого не остановлено,
Тільки поміждо тим трупом Хведір Бездольний
Посічений да порубаний, да на рани смертельні не незмагає,
А коло його джура Ярема промешкає!
Та Хведір бездольний, безрідний промовляє словами,
Та обіллється гірко сльозами:
“Гей джуро Яремо,
То дарую я тобі по смерті своїй
Коня вороного,
А другого білогривого,
І тягеля червонії,
Од піл до коміра золотом гаптовані,
І шаблю булатную,
Пищаль семип’ядную!
Ой, та добре ж ти дбай,
Та на коня сідай,
Та передо мною повертай,
Та нехай я буду знати,
Чи удобен ти будеш поміж козаками пробувати”.
То джура Ярема та добре дбає,
Та на коня сідає,
Та перед ним повертає,
То Хведір бездольний, безрідний
Та промовляє словами,
Та обіллється гірко сльозами:
“Та благодарю Тебе, Господа Милосердного,
Що не ледай кому
Моя худоба буде доставати,
То він буде за мене Господа Милосердного прохати,
Ей джуро Яремо,
Та добре ж ти дбай,
Та на коня сідай,
Та їдь понад лугом-базалугом та понад Дніпром-Славутою,
То як ушкала гудуть, то ти схоронися,
А як лебеді ячать, то ти озовися,
А як козаки йдуть Дніпром-Славутою,
То ти об’явися,
Та шличок на копію іскладай,
Та сам низенько укланяй

DUMA ABOUT KHVEDIR, THE ONE WITHOUT KIN

It was for a great cause, the Tsar's cause,
That many Cossacks had fallen, had been cut down by the sword,
And that not a single Cossack had been left alive.
There lay among the bodies only Khvedir, the Luckless,
Slashed and stabbed, weak with mortal wounds,
And his page Iarema watched over him!
And Khvedir the Luckless, the one without kin, spoke with words,
And cried bitter tears:
"Oh, my page Iarema,
I give you at death
My raven-black horse,
And another horse, a white-maned one,
And also my red coat,
Embroidered with gold from hem to collar,
And my tempered-steel sword,
And my seven-foot musket!
Now take great care,
Mount the horse
And ride before me,
So that I may see
If you will do well among the Cossacks."
Then the page Iarema took great care,
He mounted the horse
And rode before him.
Then Khvedir the Luckless, the one without kin,
Spoke with words
And cried bitter tears:
"O Merciful Lord, I thank you,
That a fine person
Will take charge of my horses,
And will pray to You, the Merciful Lord, for my soul.
O my page Iarema,
Take great care,
Mount the horse,
And ride through the Bazaluh steppe, along the Dnieper-Slavuta.
If the Turkish bandits are making noise, then take cover,
If the swans are wailing, then call in your Cossack voice,
If the Cossacks are sailing up the Dnieper-Slavuta,
Then come out,
Raise your Cossack hat on a spear,
And make a deep bow,

Но перед Господу Богу
І батькові кошовому,
Отаману військовому
І всему товариству кривному, сердешному”.
Ой добре ж то він дбає,
Та на коня сідає,
Та понад лугом-базалугом проїзджас,
Понад Дніпром-Славутою
Та козаків стрічас,
Та шличок на копію складає,
А сам низько укланяє,
Наперед батькові кошовому,
Отаману військовому
І всему товариству кривному і сердешному.
То батько кошовий
Отаман військовий
Промовляє словами:
“Ей джуро Яремо,
Та не своїми ж ти кіньми гуляєш
І не свої тягеля червонії,
Од піл до коміра гаптовані,
І не свою шаблю булатную,
Не свою пицаль семип’ядную маєш.
А десь ти свого пана убив або істребив,
Або ж ти молодого душі ізбавив”.
“Ой батьку кошовий,
Отамане військовий,
Я свого пана
Ні вбив, ні стребив,
Ані молодого душі я не збавив.
Мій пан лежить у лузі,
У Базалузї,
Постріляний,
Порубаний,
І на рани смертельні незмагає.
Та прошу я вас всенижающе
У луг-базалуг прибувати,
Та тіло козацькеє молодецькеє
Поховати,
Та звіру, птиці
На поталу не дати!”
То батько кошовий,
Отаман військовий,

First before the Holy Lord,
Then before the hetman,
The otaman of the Cossack Host,
And then before the whole Cossack brotherhood.”
Then the page Iarema took great care,
He mounted the horse,
And rode through the Bazaluh steppe,
And along the Dnieper-Slavuta.
There he came upon Cossacks,
He raised his Cossack hat on a spear,
And made a deep bow,
First before the hetman,
The otaman of the Cossack Host,
And then before the whole Cossack brotherhood.
Then the hetman,
The otaman of the Cossack Host,
Spoke with words:
“O page Iarema,
That is not your horse that you are riding,
And that is not your red Cossack coat,
Embroidered with gold from hem to collar, that you are wearing,
And that is not your tempered-steel sword
Nor your seven-foot musket that you are carrying.
You must have killed or murdered your master
And sent his young soul to the other world!”
“O hetman,
Otaman of the Cossack Host,
I neither killed nor murdered my master,
And I did not send his young soul to the other world.
My master lies in the steppe,
In Bazaluh,
Shot
And slashed,
Weak with mortal wounds.
I beg you most humbly
Come to the Bazaluh steppe,
And bury
His brave Cossack body,
Do not leave it as prey
For beasts and birds!”
Then the hetman,
The otaman of the Cossack Host,

Та добре він дбав
Та в суботу із семисот п'ятдесят козаків вибирав,
Та в суботу проти неділі,
У четвертій полуночній годині
У луг-базалуг козаків вислав.
То вони прибували,
Та тіло козацькеє, молодецькеє
Знаходили,
На червону китайку клали
Тіло козацьке, молодецьке обливали,
А шаблями суходол копали, а шапками та приполами перст носили,
Та високу могилу висипали
І прапірок у головах устромили,
Та премудрому лицарю
Славу учинили,
А тим його поминали,
Що в себе мали —
Цьвіленькими військовими сухарями!
Услиши Господи у просьбах, у молитвах
Люду царському, народу християнському і всім головам слухаючим,
На многії літа,
До кінця віка!

Took great care
And gathered on Saturday seven hundred fifty Cossacks,
And very early on Sunday,
At the fourth hour after midnight,
He sent the Cossacks to the Bazaluh steppe.
They arrived there,
They found
The brave Cossack body,
They laid it on red Chinese silk,
They washed the brave Cossack body,
They dug the earth with their swords and carried the soil with their hats
and the skirts of their coats.
They raised a tall grave,
And planted a flag at the head of the grave,
They saluted
The wise Cossack.
They made a funeral feast
With what they had—
Moldy Cossack dried bread!
Hear, O Lord, the prayers and supplications
Of the Tsar's men, the Christian people, and of all those who have heard this,
And grant them a long life
From this day on forever.

(16Д; II, p. 117)

ДУМА ПРО ВДОВУ СІРКА ІВАНА

В городі Мерефі жила вдова,
Старенькая жона,
Сірчиха-Іваниха,
Вона сім літ пробувала,
Сірка Івана в очі не видала.
Тільки собі двох синів мала:
Первого сина — Сірченка Петра,
Другого сина — Сірченка Романа.
Вона їх до зросту держала,
Ще од них слави-пам'яті по смерті сподівала.
Як став Сірченко Петро виростати,
Став свої мати старенької питати:
“Мати моя, старая жоно,
Скільки я у тебе перебуваю,
Отця свого, Сірка Івана, в очі не видаю:
Нехай би я міг знати,
Де свого отця, Сірка Івана, шукати”.

Вдова стара промовляла:
“Пішов твій отець до стародавнього Тору пробувати,
Там став він свою голову козацькую покладати”.

То вже Сірченко Петро теє зачуває,
Пилипа Мерефіянського з собою підмовляє,
Голуба Волошина за джуру у себе має.
Стали вони до стародавнього Тору приїжджати,
Отамана торського, Яцька Лохвицького, пізнавати;
Отаман торський, Яцько Лохвицький, із куреня виходжає,
Словами промовляє,
Сірченка Петра познаває:
“Сірченку Петре, чого ти сюди приїжджаєш,
Деє ти свого отця Івана шукаєш?”

Сірченко Петро словами промовляє:
“Отамане торський, Яцько Лохвицький,
Я сім год пробуваю,
Отця свого, Сірка Івана, в очі не видаю”.

То вже Сірченко Петро з козаками опрощеніє принімає,
До трьох зелених байраків прибуває.
Козаки до Сірченка Петра словами промовляли:
“Сірченку Петре, небезпечно себе май,
Коней своїх козацьких од себе не пускай”.

DUMA ABOUT THE WIDOW OF IVAN SIRKO

In the city of Merefá there lived an old woman,
The widow
Of Ivan Sirko.
She had lived for seven years
Without seeing Ivan Sirko.
She had two sons.
The first son was young Petro Sirko.
The second son was young Roman Sirko.
She reared them to manhood,
She was hoping that they would cherish her memory after her death.
When young Petro Sirko began to grow up,
He began to ask his old mother:
“My mother, O you old woman,
I have been with you for a long time,
But I have not set eyes upon my father, Ivan Sirko.
If only I knew
Where to look for my father, Ivan Sirko.”
The old widow spoke:
“Your father went to the old fortress of Tor.
It was there that he lay down his Cossack head.”
So as soon as young Petro Sirko heard this,
He persuaded Pylp from Merefá to go along,
And took Holub Voloshyn with him as his page.
They came to the ancient fortress of Tor,
They found the otaman of the fortress, Iatsko Lokhvytsky.
The otaman of the fortress of Tor, Iatsko Lokhvytsky, walked out of the
kurin,
Recognized young Petro Sirko
And spoke with words:
“Young Petro Sirko, why do you come here?
Are you looking for your father, Ivan?”
Young Petro Sirko spoke with words:
“Otaman of the fortress of Tor, Iatsko Lokhvytsky,
I have lived for seven years,
Without seeing my father, Ivan.”
Then young Petro Sirko and the Cossacks said farewell to one another,
And they came to three green ravines.
The Cossacks spoke to young Petro Sirko with words:
“Young Petro Sirko, do not act too confidently,
Do not let your Cossack horses out of your hands.”

А Сірченко Петро на теє не повіряє,
Під тернами-байраками лягас-спочиває,
Коні свої козацькі далеко од себе пускає,
Тільки Голуба Волошина до коней посилає.
Турки теє забачали,
Із тернів, із байраків вибігали,
Голуба Волошина у полон до себе брали,
Іще словами промовляли:
“Голубе Волошине! Не хочем ми ні твоїх коней вороних,
Хочем ми добре знати,
Щоб твого пана молодого ізрубати”.
Голуб Волошин словами промовляє:
“Турки!
Коли можете ви мене од себе пускати,
Можу я сам йому з плеч головку зняти”.
Турки того дознали,
Голуба Волошина од себе пускали.
Голуб Волошин до Сірченка Петра прибуває,
Словами промовляє:
“Сірченку Петре, пане молодий,
На доброго коня сідай,
Меж турками поспішай!”
Не успів Сірченко Петро між турки-яничари вбігати,
Міг йому Голуб Волошин з плеч головку зняти.
Тоді турки Пилипа Мерешіянського округ ступали,
З плеч головку козацьку знімали,
Козацьке тіло посікли-порубали.
Козаки стародавнії теє забачали,
На добрії коні сідали,
Турок побіждали,
Козацьке тіло позбирали,
До стародавнього куреня привозили,
Суходол шаблями копали,
Шапками, приполами землю носили,
Козацькеє тіло схоронили.
Отаман торський, Яцько Лохвицький, теє зачуває,
До вдови старенької, Сірчихи-Іванихи,
В город у Мерешу письмо посилає.
Сірчиха-Іваниха письмо читає,
Словами промовляє,
К сирій землі крижем упадає:
“Що вже тепер на мойй голові три печалі пробуває:

But young Petro Sirko did not heed this,
He lay down to rest under the thorn bushes,
He let his Cossack horses roam far away from him,
And he sent only Holub Voloshyn after the horses.
The Turks saw this,
They ran out of the thorn bushes and out of the ravines,
They took Holub Voloshyn into captivity,
And spoke with words:
“O Holub Voloshyn, we do not want your raven-black horses,
We want to know
Where to find your young master, so we can cut him down.”
Holub Voloshyn spoke with words:
“O Turks,
If you would set me free,
I would cut his head from his shoulders myself.”
The Turks believed this,
They set Holub Voloshyn free,
Holub Voloshyn came to young Petro Sirko,
And spoke with words:
“Oh young Petro Sirko, my young master,
Mount a good horse,
Ride in among the Turks.”
Young Petro Sirko had not managed to ride in among the Turkish
Janissaries,
When Holub Voloshyn cut his head from his shoulders.
Then the Turks surrounded Pylyp of Merefafa from all sides,
They cut off his Cossack head,
And cut his Cossack body to pieces.
The old Cossacks saw this,
They mounted good horses,
And defeated the Turks,
They gathered the Cossacks’ bodies,
They brought them to the old *kurin*,
They dug the ground with their sabers,
They carried the earth in their caps and the skirts of their coats,
And they buried the Cossack bodies.
The otaman of the fortress of Tor, Iatsko Lokhvytsky, heard this,
He sent a letter to the city of Merefafa, to Ivan Sirko’s old widow.
The old widow of Ivan Sirko read the letter,
And fell like a cross upon the cold ground,
And spoke with words:
“Now I carry three sorrows in my heart—

Первая печаль, — що я сім год пробувала,
Сірка Івана в очі не видала,
Другая печаль, — що Сірченка Петра на світі живого немає,
Третя печаль, — що Сірченко Роман умирає”.

The first sorrow is that I have lived seven years
Without having seen Ivan Sirko.
The second sorrow is that young Petro Sirko is no longer alive.
And the third sorrow is that young Roman Sirko is dying.”

(17A; II, p. 124)

ДУМА ПРО ОТАМАНА МАТЯША СТАРОГО

На усті Самари-Богу,
Семенова козацького рогу,
Усі поля самарської пожарами погоріли.
Тільки два терни-байраки не горіли,
Що під собою гостей великих іміли:
Там пробувало дванадцять козаків бравославців-небувальців,
Меж ними був отаман Матяш старенький.
Стали козаки вечора дожидати,
Стали терновії огні розкладати,
Стали по чистому полю коні козацькіі пускати,
Стали козацькіі сідла од себе далеко одкидати,
Стали козацькіі семип'ядніі пищалі поза кущами ховати.
Отаман Матяш старенький тоє зачуває,
Словами промовляє:
“Козаки, панове-молодці!
Небезпечне ви майте,
Козацьких коней із припона не пущайте,
Сідла козацькіі під голови покладайте,
Бо се долина Кайнарська,
Недалече тут земля татарська”.
Тоді козаки з отамана Матяша насміхали:
“Десь ти, отамане Матяшу старенький, між козаками не бував,
Десь ти козацької каші не їдав,
Десь ти козацьких звичаїв не знав,
Що ти нам, козакам-бравославцям, великий страх задав”.
Тоді отаман Матяш од них далеко одступав,
Терновий огонь розкладав,
Коня свого козацького сідлав,
Біля себе припинав.
То саме вночі зождав малую годинку,
Невелику часинку,
Як не буйніі вітри повівали, —
Як турки-яничари з чистого поля в долину припали,
Дванадцять козаків бравославців-небувальців в полон забрали.
Отаман Матяш старенький на доброго коня сідає,
Шість тисяч турок-яничар побіждає,
Бравославців-небувальців із полону одбиває,
Ще й словами промовляє:
“Козаки, бравославці-небувальці!
На коні козацькіі сідайте,
Мні, старому, помочі давайте!”

DUMA ABOUT THE OLD OTAMAN MATIASH

Where the rivers Samara and Boh meet,
At the Horn of Cossack Semen,
There a great fire had ravaged the Samara steppe.
Only two thorn thickets had not burned,
Because great guests were camping in them—
Twelve young Cossacks from the city of Bratslav.
And the old Otaman Matiash was among them.
The Cossacks waited for evening,
Then they began to make fires with thorn branches,
They began to let their Cossack horses graze in the open field,
They began to cast their Cossack saddles far away from themselves,
They began to hide their seven-foot Cossack muskets in the bushes.
Old Otaman Matiash saw this,
And spoke with words:
“O Cossacks, my brave lords,
You are doing dangerous things!
Do not untether your Cossack horses,
Lay your Cossack saddles under your heads,
Because this is the Kainar valley,
And the Tatar land is not far from here.”
Then the Cossacks laughed at Otaman Matiash:
“It looks as if you, old Otaman Matiash, have not lived among the Cossacks,
It looks as if you have not eaten Cossack porridge,
It looks as if you have not learned the Cossack customs,
Giving us, the Cossacks from Bratslav, such a terrible scare!”
Then Otaman Matiash went far away from them,
He made a fire with thorn branches,
He saddled his Cossack horse,
And tethered it close by.
Then night fell, and not even an hour had passed
When, from the field into the valley, there came not the wild winds blowing,
But the Turkish Janissaries charging,
And they captured the twelve young Cossacks from the city of Bratslav.
The old Otaman Matiash mounted his fine horse,
Routed six thousand Turkish Janissaries,
He liberated the twelve young Cossacks from the city of Bratslav,
And then spoke with words:
“O you young Cossacks from the city of Bratslav,
Mount your Cossack horses,
Come and help me, an old man!”

Тоді козаки на коні сідали,
Чотири тисячі безбожних бусурманів побіждали,
Сребро і золото турецьке од них забирали.
До города Січі безпечно себе мали,
Сребро і золото турецьке междо собою розділяли,
За отамана Матяша Господа Бога прохали:
“Десь твоя мати в небі пресвятилась,
Що тебе, лицаря, да породила,
Що ти в чистім полі пробував
Із нас, бравославців-небувальців,
Ні одного козака із войська не утерав”.

Then the Cossacks mounted their horses,
They routed four thousand godless infidels,
They captured Turkish gold and silver,
They hurried to the Sich.
In the safety of the Sich,
They divided Turkish gold and silver among themselves,
And they prayed to the Lord for Otaman Matiash:
“Your mother must be a saint in heaven now,
For giving birth to you, a brave Cossack!
You have led us through the wild steppe
And you have not lost even one of us,
Cossacks from Bratslav!”

(18A; II, p. 127)

ДУМА ПРО ХВЕСЬКА ГАНЖУ АНДИБЕРА

Ой полем, полем килиїмським,
Битим шляхом ордиїнським,
Ей, гуляв, гуляв козак, бідний летяга, сім год і чотири,
Да потеряв з-під себе три коні воронії.
На козаку, бідному летязі,
Три сиромязі,
Опанчина рогожовая,
Поясина хмельовая;
На козаку, бідному летязі, сап'янці —
Видні п'яти і пальці,
Де ступить — босої ноги слід пише,
А ще на козаку, бідному летязі, шапка-бирка,
Зверху дірка,
Шовком шита,
Буйним вітром підбита,
А околиці давно немає.
Іще ж то козак, бідний летяга, до города Килії прибуває,
Та не питається, де б то стати
Коня попасти,
А питається, де корчма нова,
Шинкарка молода,
Настя кабачна:
“Тая на нас, на бідних летяг, хоч зла, да й обачна”.
Городом Килиєю іде,
Слухає-прислухається,
Чи не радиться хто на славне Запоріжжє гуляти.
Аж тільки радяться-поражаються
Три дуки-сребраники
На кабак іти
Меду та оковитої горілки попивати.
Тоді-то козак добре дбав,
Попереду собі у кабаку квартиру займав,
Край груби сідає,
Плечі свої козацькі пригриває.
Тоді дуки-сребраники у кабак уходжали,
У стола сідали,
По цебру меду, оковитої горілки постановляли.
Первий дука-сребраника —
Гаврило Довгополенко переяславський,
А другий — Войтенко ніжинський,

DUMA ABOUT KHVESKO HANZHA ANDYBER

In the field, the Kylyian field,
And on the beaten road of the Horde,
There a Cossack, a poor vagabond, made merry for seven years and then four,
And he squandered away from under his saddle three raven-black horses.
The Cossack, the poor vagabond,
Wore three suits of hemp,
Bast matting for a coat
And a hopvine for a belt.
The Cossack, the poor vagabond, wore Morocco leather boots:
His heels and toes showed through
And wherever he went, he left tracks of his bare feet.
The Cossack, the poor vagabond, wore a sheepskin cap:
With a hole on top,
It was sewn with silk,
Lined with wind
And its sides had long disappeared.
The Cossack, the poor vagabond, came to the city of Kylyia,
He did not ask where he could stop
And graze his horse,
Rather he asked about a new tavern,
About a young barmaid,
About the waitress Nastia:
“That one, although she is hot-tempered, she has an eye for us poor
vagabonds.”
He went through the city of Kylyia,
He harkened and listened
To learn whether anyone was setting out to make merry at the glorious
Zaporizhzhia.
But all he heard
Was three great gentlemen
Getting ready to go to a tavern,
To drink mead and fine liquor.
Then the Cossack took great care,
He quickly rented a room at the inn,
He sat down by the stove,
And warmed his Cossack back.
Then the great gentlemen entered the inn,
Sat at a table,
And ordered a bucket of mead and one of fine liquor for themselves.
The first great gentleman was Havrylo Dovhopolenko from Pereiaslav,
And the second one, Voitenko from Nizhyn,

Третій — Золотаренко чернігівський.

Ще ж бідного козака-летяги не вітають

Ні медом шклянкою,

Ні горілки чаркою.

То козак, бідний летяга, на дуків-сребраників скоса поглядає,

То один дука-сребраника був обачний, —

Гаврило Довгополенко переяславський, —

Із кармана людську денежку виймав,

Насті кабачній до рук добре оддавав,

А ще стиха словами промовляв:

“Ей, — каже, — ти, шинкарко молода, ти, Насте кабачна!

Ти, — каже, — до сих бідних козаків-летяг хоч злая, да й обачна:

Коли б ти добре дбала,

Сю денежку до рук приймала,

До погреба одходила,

Хоч норцового пива уточила,

Сьому козаку, бідному летязі,

На похмілле живіт його козацький скріпила”.

Отоді-то Настя кабачна денежку приймала,

До погреба одходила,

Меду та оковитої горілки вточила,

Козаку, бідному летязі, коновку в руки втербила.

Отоді козак, бідний летяга, як узяв коновку за ухо,

Оглядиться — аж і в дні сухо,

Отоді-то козак, бідний летяга,

Як став у собі хміль козацький зачувати,

Став коновкою по мосту погримати, —

Стали в дуків-сребраників

Із стола чарки й шклянки літати.

Отоді ж то козак, бідний летяга,

Як став у собі більший хміль зачувати,

Став з-під опанчини рогожової,

З-під поясини хмельової,

Щирозлотний обушок виймати,

Став шинкарці молодій за цебер меду застановляти;

Стали дуки-сребраники

Один до одного стиха словами промовляти:

“Ей, шинкарко молода,

Настя кабачна!

Нехай сей козак, бідний летяга,

Не мається в тебе сеї заставщини викупляти,

Нам, дукам-сребраникам,

And the third one, Zolotarenko from Chernihiv,
They did not offer the poor vagabond Cossack
Either a cup of mead
Or a glass of liquor.
So the Cossack, the poor vagabond, watched the fine gentlemen from the
corner of his eye.
But one great gentleman, Havrylo Dovhopolenko from Pereiaslav,
Was cautious,
He took a small coin from his pocket,
He put it into the hand of the waitress Nastia,
And spoke in a low voice:
“Young barmaid, waitress Nastia!
Although you are hot-tempered, you have an eye for these vagabond
Cossacks.
Why not take great care,
Take this small coin,
Go to the cellar,
And tap some green beer
For this Cossack, this poor vagabond—
May he put some spirits in his Cossack belly!”
Then the waitress Nastia took the small coin,
Went to the cellar,
Tapped some mead and fine liquor,
And put the mug into the Cossack’s hands.
Then the Cossack, the poor vagabond, took the mug by the handle,
He turned it upside down and there was nothing left on the bottom.
Then the Cossack, the poor vagabond,
Began to feel the liquor go to his Cossack head,
And he began to pound on the floor with the mug,
So that the cups and the glasses
Began to jump off the great gentlemen’s table.
Then the liquor began to go even more
To the head of the Cossack, the poor vagabond,
He took out a hammer of pure gold
From under his bast-matting coat,
From under his hopvine belt,
And he began to pawn it to the young barmaid for a bucket of mead.
Then the great gentlemen
Began to speak in low voices:
“O young barmaid,
Waitress Nastia,
Do not take the pawn
From this Cossack, this poor vagabond!”

Нехай не зарікається воли поганяти,
А тобі, Насті кабачній, груб топити!"
Отоді-то козак, бідний летяга,
Як став сії слова зачувати,
Так він став по кінець стола сидати,
Став чересок винімати,
Став шинкарці молодій,
Насті кабачній,
Увесь стіл червінцями устилати.

Тоді дуки-сребраники,
Як стали в його червінці зоглядати,
Тоді стали його вітати
Медом шклянкою
І горілки чаркою.

Тоді й шинкарка молода,
Настя кабачна,
Істиха словами промовляє:
"Ей, козаче, — каже, — козаче!
Чи снідав ти сьогодні, чи обідав?
Ходи зо мною до кімнати,
Сядем ми з тобою поснідаєм
Чи пообідаєм".

Тоді-то козак, бідний летяга,
По кабаку походжає,
Квартиру одчиняє,
На бистрії ріки поглядає,
Кличе, добре покликає:
"Ой ріки, — каже, — ви, ріки низовії,
Помошниці дніпровії!
Або мені помочі дайте,
Або мене з собою візьміте!"

Отоді один козак іде,
Шати дорогії несе,
На його козацькі плечі надіє;
Другий козак іде,
Боти сап'янові несе,
На його козацькі ноги надіє;
Третій козак іде,
Шличок козацький несе,
На його козацьку главу надіє.
Тоді дуки-сребраники
Стиха словами промовляли:

Let him instead be obliged to drive the oxen
For us great gentlemen,
And tend the stove for you, waitress Nastia!"
So then the Cossack, the poor vagabond,
When he heard these words,
Sat down at the end of a table,
Took out a purse,
And began to cover the table with gold coins
For the young barmaid,
For the waitress Nastia.
Then the great gentlemen
When they saw his gold coins,
Began to offer him
Cups of mead
And glasses of liquor.
And then also the young barmaid,
The waitress Nastia,
Spoke to him in a low voice:
"Hey, Cossack," she said, "Hey, Cossack,
Did you eat anything today for breakfast or for lunch?
Come with me into your chamber,
Let us sit down together and have breakfast
Or lunch."
Then the Cossack, the poor vagabond,
Walked through the inn,
Opened a window,
Looked at the swift-flowing rivers,
And called in a loud voice:
"O you rivers," he said, "you steppe rivers!
O you helpers of the Dnieper!
Either come to my aid,
Or carry me away with you!"
At that moment there appeared a Cossack,
Carrying fine clothes,
And he put them on his Cossack shoulders.
Then a second Cossack appeared,
Carrying Morocco leather boots,
And he put them on his Cossack feet.
Then a third Cossack appeared,
Carrying a Cossack cap,
And he placed it on his Cossack head.
Then the great gentlemen
Spoke in low voices:

“Ей, не єсть же се, братці,
Козак бідний летяга,
А єсть се Хвесько Ганжа Андибер,
Гетьман запорозький!
Присунься ти до нас, — кажуть, — ближче,
Поклонимось ми тобі нижче;
Будем радиться,
Чи гаразд-добре на славіній Україні проживати”.
Тоді стали його вітати
Медом шклянкою
І горілки чаркою.
То він теє од дуків-сребраників приймав,
Сам не випивав,
А все на свої шати проливав:
“Ей, шати мої, шати!
Пийте, гуляйте:
Не мене шанують,
А вас поважають;
Як я вас на собі не мав,
Ніхто мене й гетьманом не почитав”.
Тоді-то Хвесько Ганжа Андибер,
Гетьман запорозький,
Стиха словами промовляв:
“Ей, козаки, — каже, — діти, друзі-молодці!
Прошу я вас, добре дбайте,
Сих дуків-сребраників
За лоб, наче волів, із-за стола виводжайте,
Перед окнами покладайте,
У три березини потягайте!”
Тоді ж то козаки, діти, друзі-молодці,
Добре дбали —
Сих дуків-сребраників за лоб брали,
Із-за стола, наче волів, виводжали,
Перед окнами покладали,
У три березини потягали,
А ще стиха словами промовляли:
“Ей, дуки, — кажуть, — ви, дуки!
За вами всі луги і луки, —
Ніде нашому брату, козаку-летязі, стати
І коня попасти!”
Тоді-то Хвесько Ганжа Андибер,
Гетьман запорозький,
Хоча помер,

“Hey, brothers, this is not
A poor vagabond Cossack,
This is Khvesko Hanzha Andyber,
The Zaporozhian hetman!”
“Move a little closer to us,” they said,
“And we will pay you even more respect!
Let us consider together,
If life in glorious Ukraine is good and fine.”
Then they began to offer him
Cups of mead
And glasses of liquor.
He accepted these from the great gentlemen,
But did not drink them himself,
He only poured them on his clothes:
“O my clothes, my fine clothes,
Drink and make merry!
It is not I who is being honored,
It is you who have earned this respect!
When I did not have you on me,
No one called me a hetman.”
Then Khvesko Hanzha Andyber,
The Zaporozhian hetman,
Spoke in a low voice:
“O Cossacks,” he said, “my children, my brave companions,
I ask you, take great care,
Take these great gentlemen by the hair,
Lead them like oxen outside the windows,
And give them a fine flogging with three birch rods!”
Then the Cossacks, his children, his brave young companions,
Took great care,
They took the great gentlemen by the hair,
They led them like oxen away from the table,
They laid them down outside the windows,
They gave them a fine flogging with three birch rods,
And they spoke in low voices:
“O you great gentlemen,” they said, “O you great gentlemen,
You own all the meadows and pastures,
And there is no place for us poor vagabonds to stop,
And to graze our horses!”
Although Khvesko Hanzha Andyber,
The Zaporozhian hetman,
Is dead,

Дак слава його козацька не вмере, не поляже!
Теперешнього часу,
Господи, утверди й піддержи
Люду царського,
Народу християнського
На многая літа.

His Cossack fame will not die nor perish!
On this day,
Help, O Lord,
The Tsar's men,
The Christian people,
And grant them long life!

(20A; II, p. 135)

ДУМА ПРО ХМЕЛЬНИЦЬКОГО І БАРАБАША

Ей з день-години зчинились великі війни на Вкраїні,
Ніхто ж то не міг обіраться,
За віру християнську достойно-праведно стати,
Тільки міг обіраться
Барабаш та Хмельницький та Клиша Білоцерківський.
Тоді пан Барабаш не багацько гетьманував,
А пан Хмельницький у городі Чигирині полковничим,
А Клиша Білоцерківський в Білій Церкві писарем військовим.
Тоді пан Барабаш не багацько гетьманував,
Та вже пан Хмельницький до себе кумом зазивав,
А ще дорогими напитками витав
І стиха словами промовляв:
“Ей, куме, — каже, — куме!
Чи не могли б ми з тобою королівських листів прочитати,
А козакам козацьких порядків додавати,
За віру християнську достойно-праведно стати?”
Та вже тоді пан Барабаш, гетьман молодий,
Нехороші мислі собі має,
І стиха словами промовляє:
“Ей, куме, — каже, — куме!
Нащо нам королівські листи читати,
Нащо нам, козакам, козацькі порядки давати?
Нащо нам за віру християнську достойно-праведно стояти?
Лучче нам з Ляхами, з мостивими панами,
Хліб-сіль з упокоєм вічний час вживати”.
Та вже пан Хмельницький од свого кума ці слова зачуває,
Так іще лучче свого кума напитками витав.
Та вже пан Барабаш, гетьман молодий,
У свого кума Хмельницького дорогого напитку напився,
У його домі спать повалився.
Та вже пан Хмельницький добрі мислі собі мав:
У свого кума з лівої кишені ключі винімав,
А з-під пояса шовковий платок висмикав,
А з мізинного пальця щирозолотий перстень знімав,
На свого служителя добре кликав-покликав:
“Служителю мій вірний,
Велю тобі значки од моїх рук забрати,
Самому на доброго коня сідати
Та до города Черкаського скорим уремням, темною годиною прибувати,
Барабашській пані низький поклін покласти,
Чи ж могла б вона там шкатули з королівськими листами віддати?”

DUMA ABOUT KHMELNYTSKY AND BARABASH

Suddenly one day, at a certain hour, a great war started in Ukraine.
Nobody dared to rise up
To steadfastly defend the Christian faith,
Only Barabash and Khmelnytsky and Klysh from Bila Tserkva
Dared arise.

At that time Barabash was a hetman in the city of Cherkasy,
Pan Khmelnytsky was colonel in the city of Chyhyryn,
And Klysh from Bila Tserkva was the secretary of the Host.
Pan Barabash had not been hetman very long,
When Pan Khmelnytsky asked him to be godfather of his child,
He offered Barabash costly liquors,
And he spoke with quiet words:
“O my friend,” he said, “friend,
Could you and I not read the king’s letters,
And give the Cossacks the proper orders
To steadfastly defend the Christian faith?”

But Pan Barabash, the young hetman,
Thought bad thoughts,
“O my friend,” he said, “my friend,
Why should we read the king’s letters,
Why should we give the Cossacks the proper orders?
Why should we steadfastly defend the Christian faith?”

It would be better for us to eat bread and salt
In peace and forever with the great Polish lords.”
So as soon as Pan Khmelnytsky heard these words from his child’s godfather,
He offered his child’s godfather even more liquor.

Pan Barabash, the young hetman,
Accepted the costly liquor from his host Khmelnytsky
And fell asleep in his host’s house.

Then Pan Khmelnytsky thought good thoughts—
He took the keys out of the left pocket of his child’s godfather,
He pulled a silk handkerchief out from under Barabash’s belt,
He took a pure gold ring from Barabash’s little finger,
And he called to his servant:

“My faithful servant,
I charge you to take these tokens,
To mount a good horse,
And to go to the city of Cherkasy as soon as possible, while it’s still dark,
To bow low before Pan Barabash’s wife.
And to ask her if she could give us the casket containing the king’s letters.”

Служитель на доброго коня сїдав,
До города Черкаського скорим уремням, темною годиною прибував,
У сїнечки ввійшов, із себе шличок ізнімав,
А в світлицю ввійшов — низесенький поклін післав,
А тїї значки на скам'ї поклав:
“Ей, пані гетьманша молодая,
Велїв тобі пан Барабаш, гетьман молодий,
Шкатулу з королївськими листами віддати,
Чи не могли б вони з кумом у двох прочитати?”
Та вже тоді пані Барабашева як удариться об поли руками,
Як обїллється гарячими сльозами:
“Нащо їм королївські листи читати?
Нащо козакам козацькі порядки давати?
Нащо їм за віру християнську достойно-праведно стояти?
Лучче б їм з Ляхами, з мостивими панами,
Хлїб-сїль з упокоєм вічний час вживати.
Велю тобі, служителю, до воріт одходити
І шкатулу з королївськими листами із землі виймати,
Самому на доброго коня сїдати
І до города Чигирина скорим уремням, темною годиною, прибувати”.
Та вже тоді служитель до воріт одходив,
Шкатулу із землі виймав,
Сам на доброго коня сїдав,
До города Чигирина скорим уремням, темною годиною, прибував,
Своєму пану Хмельницькому шкатулу з королївськими листами
До рук добре віддав.
Барабаш, гетьман молодий, од сна проспався
І став у свого кума Хмельницького королївські листи в руках доглядати.
Та вже тоді не став дорогого напитку підпивати,
А став до свого кума стиха словами промовляти:
“Ей, куме, — каже, — куме!
Нащо нам королївські листи читати?
Нащо нам козакам козацькі порядки давати?
Нащо нам за віру християнську достойно-праведно стояти?
Лучче нам з Ляхами, з мостивими панами,
Хлїб-сїль з упокоєм вічний час вживати”.
Та вже пан Хмельницький од свого кума сї слова зачуває,
Та до свого кума з гордістю вже сї слова промовляє:
“Ей, куме, Барабашу, гетьмане молодий!
Як будеш ти мені сими словами досаждати,
Та вже я ж не зарікаюсь тобі з пліч як галку голову зняти,

The servant mounted a good horse,
 He reached the city of Cherkasy as soon as possible, while it was still dark,
 He entered the hall and took off his cap.
 He entered the room and bowed low,
 And he put the tokens on a bench.
 "O young wife of Pan Hetman,
 Pan Barabash, the young hetman, commands you
 To give me the casket containing the king's letters,
 So that he and Pan Khmelnytsky can read them together."
 The young wife of Pan Barabash
 Slapped her hands against the skirts of her coat,
 And cried hot tears:
 "Why do they want to read the king's letters?
 Why should they want to give the Cossacks the proper orders?
 Why should they steadfastly defend the Christian faith?
 It would be better if they ate bread and salt
 In peace and forever with the great Polish lords.
 I charge you, servant, to go to the gate,
 To dig the casket containing the king's letters out of the ground,
 To mount a good horse,
 And to go to the city of Chyhyryn as soon as possible, while it's still dark."
 The servant went to the gate,
 He dug the casket out of the ground,
 He mounted a good horse,
 He reached the city of Chyhyryn as soon as possible, while it was still dark,
 And he gave into the very hands of his master, Pan Khmelnytsky,
 The casket containing the King's letters.
 Barabash, the young hetman, woke up from his sleep,
 And saw the king's letters in the hands of his host Khmelnytsky.
 This time he did not start to drink costly liquors,
 But started to speak to his host with quiet words:
 "O my friend," he said, "my friend,
 Why should we read the king's letters?
 Why should we give the Cossacks the proper orders?
 Why should we steadfastly defend the Christian faith?
 It would be better for us to eat bread and salt
 In peace and forever with the great Polish lords."
 As soon as Pan Khmelnytsky heard this from his child's godfather,
 He haughtily said these words:
 "O friend Barabash, you young hetman,
 If you reproach me thus,
 I cannot promise you that I will not chase your head off your shoulders like
 a blackbird,

Жону твою з дітьми живцем забрати,
Турському салтану в подарунку одіслати”.
Та вже пан Барабаш, гетьман молодий, од свого кума сі слова зачуває,
Та стиха із двора виїжджає
І на свого старосту Кричевського кличе-покликає:
“Ей старосто Кричевський!
Чи не можна б мені пана Хмельницького забрати,
Та турецькому салтану в подарунку живцем одіслати?
Та щоб нас Ляхи, мостивії пани, за білозорів почитали”.
Тоді поїхав пан Барабаш путем-дорогою,
А пан Хмельницький лугом поза лугом.
І случилось пану Хмельницькому з правої сторони чотири полковники:
Один полковник — Мартин Ольшанський,
А другий — Максим Полтавський,
Третій полковник — Іван Богуня,
А четвертий — Матвій Борохович.
Та вже тоді вони на лядські табори виїжджали
І до козаків і стиха словами промовляли:
“Ей козаки, друзі-молодці, добре дбайте,
Руський отченаш читайте,
Ляхів у пень рубайте,
Кров їх лядську з жовтим піском мішайте,
А віри християнської на поталу в вічний час не подайте!”
Та вже тоді козаки, друзі-молодці, добре дбали,
Руський отченаш читали,
Ляхів, мостивих панів, в пень рубали,
Віри християнської на поталу в вічний час не подали.
Та вже пан Барабаш, гетьман молодий,
Іще до свого кума стиха словами промовляє:
“Ей, куме, — каже, — куме!
Нащо нам королівські листи читати?
Нащо нам козакам козацькі порядки давати?
Нащо нам за віру християнську достойно-праведно стати?
Лучче нам з Ляхами, з мостивими панами,
Хліб-сінь з упокоєм вічний час вживати”.
Та вже пан Хмельницький од свого кума сі слова зачуває,
Та до свого кума з гордістю вже сі слова промовляє:
“Ей куме Барабашу, гетьмане молодий!
Як будеш ти мені сими словами досаждати,
Та я вже не зарікаюсь тобі з пліч як галку голову зняти,
Жону твою з дітьми живцем забрати,
Турському салтану в подарунку одіслати”.

Take your wife and children alive,
And sent them as presents to the Turkish sultan.”
As soon as Pan Barabash, the young hetman, heard these words from his host,
He rode quietly out of the estate
And called out to his governor, Krychevsky:
“O Governor Krychevsky,
Do you think I could seize Pan Khmelnytsky
And send him alive to the Turkish sultan as a present,
So that the great Polish lords would think that we are sharp-eyed as falcons?”
Then Pan Barabash went riding down the highway
And Pan Khmelnytsky along the meadows,
And four colonels from the right bank joined Khmelnytsky—
The first colonel was Martyn from Olshana,
And the second one was Maksym from Poltava,
The third colonel was Ivan Bohunia,
And the fourth one was Matvii Borokhovych.
They headed for the Polish camps,
And spoke to the Cossacks with quiet words:
“O Cossacks, comrades, brave young men, take great care,
Recite the Ruthenian Lord’s Prayer,
Cut down the Poles,
Mix their Polish blood with the yellow sand.
Do not let the Christian faith be abused forever.”
So the Cossacks, the comrades, the brave young men, took great care,
They recited the Ruthenian Lord’s Prayer,
They cut down the great Polish lords,
They did not let the Christian faith be abused forever.
Then Pan Barabash, the young hetman,
Still spoke to Khmelnytsky with quiet words:
“O my friend,” he said, “my friend,
Why should we read the king’s letters?
Why should we give the Cossacks the proper orders?
Why should we steadfastly defend the Christian faith?
It would be better for us to eat bread and salt
In peace and forever with the great Polish lords.”
As soon as Pan Khmelnytsky heard this from his child’s godfather,
He haughtily said these words:
“O friend Barabash, you young hetman,
If you reproach me with these words,
I cannot promise you that I will not chase your head off your shoulders
like a blackbird,
Take your wife and children alive,
And send them as presents to the Turkish sultan.”

Як то зговорив, то баржде добре і вчинив:
Своєму куму Барабашу, гетьману молодому,
Із пліч голову, як галку, ізняв,
Жону його із дітьми живцем забрав,
Турському салтану в подарунку одіслав.
Та вже тоді пан Хмельницький гетьманом став,
Та вже козаки, друзі-молодці, добре дбали
І стиха словами промовляли:
“Ей пане Хмельницький, Богдане, Зіновію,
Наш батьку, полковнику чигиринський!
Дай Господи, щоб ми за твоєї голови пили й гуляли,
А неприятеля під носі топтали,
А віри християнської на поталу в вічний час не подали!”
Та вже тоді вони померли,
А їх слава не помре й не поляже.
Утверди, Господи, люду царського, імператорського,
І самодержця імператора нашого Олександра Миколаєвича,
І всім слухащим пошли, Боже, много літ.

Even as he said this, he acted as well—
Like a blackbird, he chased the head off the shoulders
Of his child's godfather, Barabash, the young hetman.
He seized his wife and children alive
And sent them as presents to the Turkish sultan.
Then Pan Khmelnytsky became hetman,
And the Cossacks, the comrades, the brave young men, took great care,
And spoke with quiet words:
“O Pan Khmelnytsky, Bohdan Zynovii,
Father of us all, Colonel from Chyhyryn,
May the Lord let us drink and make merry during your reign,
Trample the enemy underfoot,
And not let the Christian faith be abused forever.
Now they are dead,
But their fame will neither die nor perish.
Give, O Lord, long life
To the Tsar's imperial people,
To the monarch, our emperor, Alexander Mykolaievych,
And all those who have heard this.

(21B; II, p. 159)

ДУМА ПРО ПЕРЕМОГУ ПІД КОРСУНЕМ

Ой, обізветься пан Хмельницький,
Отаман-батько Чигиринський:
“Гей, друзі-молодці,
Браття козаки запорожці!
Добре дбайте, барзо гадайте,
Із ляхами пиво варити зачинайте:
Лядський солод, козацька вода,
Лядські дрова, козацькі труда!”
Ой, з того пива
Зробили козаки з ляхами превеликеє диво!
Під городом Корсунем вони станом стали,
Під Стеблевом вони солод замочили,
Ще й пива не зварили,
А вже козаки Хмельницького з ляхами барзо посварили.
За тую бражку
Зчинили козаки з ляхами велику драчку;
За той молот
Зробили ляхи з козаками превеликий колот;
А за той не знать який квас
Не одного ляха козак, якби скурвого сина, за чуба стряс.
Ляхи чогось догадались —
Від козаків чогось утікали,
А козаки на ляхів нарікали:
“Ой ви, ляхове,
Пеські синове!
Чом ви не дожидасте,
Нашого пива не допиваєте?”
Тоді козаки ляхів доганяли,
Пана Потоцького піймали,
Як барана, зв’язали
Та перед Хмельницьким гетьмана примчали:
“Гей, пане Потоцький!
Чом у тебе й досі розум жіноцький?
Не вмів ти еси в Кам’янськім Подільці пробувати,
Печеного поросяти, куриці з перцем та з шапраном уживати,
А тепер не зумівш ти з нами, козаками, воювати,
І житньої соломахи з тулузком уплітати,
Хіба велю тебе до рук кримському хану дати,
Щоб навчали тебе кримські нагаї сирої кобиліни жовати!”
Тоді ляхи чогось догадались,
На жидів нарікали:

DUMA ABOUT THE BATTLE OF KORSUN

Said Pan Khmelnytsky,
The Otaman Father from Chyhyryn,
“O my comrades, brave young men,
Brothers, Zaporozhian Cossacks,
Take great care, think hard,
Start brewing beer with the Poles.
Use Polish malt and Cossack water,
Polish firewood and Cossack toil.”
And so this beer
Caused the Cossacks to do strange things to the Poles.
They made camp near the city of Korsun,
And they watered the malt near the city of Stebliv.
The beer was not through brewing yet
When Khmelnytsky’s Cossacks had a great quarrel with the Poles.
Because of this mash,
The Cossacks and the Poles had a big fight.
Because of the sediment,
The Poles and the Cossacks had a great falling-out.
And finally, because of the ferment,
Many a Cossack shook a whoreson Pole by the hair.
The Poles finally got wise,
They started fleeing from the Cossacks,
And the Cossacks complained to the Poles:
“O you Poles, you sons of bitches,
Why do you not wait
And finish drinking your beer?”
Then the Cossacks caught up with the Poles,
They caught Pan Potocki,
They trussed him up like a ram,
They took him on horseback to Hetman Khmelnytsky.
“O Pan Potocki,
Why do you still have a woman’s mind?
You did not have sense enough to stay in Kamianets Podilskyi
And eat roast suckling pig
And chicken with pepper and saffron,
And now you do not know how to fight us Cossacks,
And how to eat rye porridge with fish stock.
I think I will hand you over to the Crimean khan
So that the Crimean whips can teach you how to chew raw mare’s meat.”
Then the Poles conceived of an idea—
They blamed the Jews:

“Гей ви, жидове,
Поганські синове!
Нащо то ви великий бунт, тривоги зривали,
На мило по три корчми становили,
Великі мита брали:
Від возового
По півзолотого,
Від пішого — по два гроші,
А ще не минали й сердешного старця —
Відбрали пшоно та яйця!
А тепер ви тії скарби збирайте;
Та Хмельницького єдняйте;
А то як не будете Хмельницького єднати,
То не зарікайтесь за річку Вислу до Полонного прудко тікати!”
Жидове чогось догадались,
На річку Случу тікали.
Котрі тікали до річки Случі,
То погубили чоботи й онучі;
А котрі до Прута,
То була від козаків Хмельницького доріженька барзо крута.
На річці Случі
Обломили міст ідучи,
Затопили усі клейноди
І всі лядські бубни;
Которі бігли до річки Росі,
То zostалися голі й босі.
Обізветься первий жид Гичик
Та й хапасться за бичик;
Обізветься другий жид Шльома:
“Ой, я ж пак не буду на сабас дома!”
Третій жид озоветься Оврам:
“У мене невеликий крам —
Шпильки, голки,
Креміння, люльки;
Так я свій крам
У коробку склав
Та козакам п'ятами наживав”.
Обізветься четвертий жид Давидко:
“Ой брате Лейбо! уже ж пак із-за гори козацькі корогви видно!”
Обізветься п'ятий жид Юдко:
“Нумо до Полонного утікати прудко!”
Тоді жид Лейба біжить,

“O you Jews,
You children of pagan parents,
Why did you raise such rebellion and alarums,
Why did you build three taverns per mile?
Why did you collect such high tolls—
From every wagon
Half a golden coin,
From every man on foot, two small coins.
You did not leave even the poor beggars alone,
But took away their millet and eggs!
So now gather all these riches,
And appease Khmelnytsky with them.
Because if you do not appease Khmelnytsky,
Then do not think that you will not have to flee beyond the Vistula River
to the city of Polonne.”

The Jews got an idea,
They fled toward the River Slucha.
Those that fled toward the River Slucha
Lost their foot-rags and boots.
Those that fled toward the River Prut
Had tough going because of Khmelnytsky’s Cossacks.
On the River Slucha
The bridge collapsed beneath them,
All of their jewels sank,
And along with them the Polish drums.
Those that fled toward the river Ros
Wound up barefoot and naked.
A Jew named Hychyk spoke,
Grabbing his whip.
Another Jew named Shloma spoke,
“O, it looks like I will not make it home by the Sabbath!”
A third Jew named Ovrarn spoke:
“I traded in small items,
Just pins and needles,
Flints and pipes.
So I put my goods
In a little box,
And all the Cossacks could see were my heels.”
A fourth Jew named Davydko said,
“O brother Leiba, you can already see Cossack flags beyond the mountain!”
A fifth Jew named Iudko said,
“Let us flee as fast as we can to the city of Polonne!”
Then the Jew named Leiba ran

Аж живіт дрижить ;
Як на школу погляне,
Його серце жидівське зів'яне:
“Ей, школо ж моя, школо мурована!
Тепер тебе ні в пазуху взяти,
Ні в кишеню сховати,
Але ж доведеться Хмельницького козакам на срач, на балаки
покидати!”

Отсе, панове-молодці, над Полонним не чорна хмара встала ;
Не одна пані ляшка удовою зосталась.

Озоветься одна пані ляшка :

“Нема мого пана Яна!

Десь його зв'язали козаки, як би барана,

Та повели до свого гетьмана!”

Озоветься друга пані ляшка :

“Нема мого пана Кардаша!

Десь його Хмельницького козаки повели до свого коша!”

Озоветься третя пані ляшка :

“Нема мого пана Якуба!

Десь узяли Хмельницького козаки та, либонь, повісили його десь
на дуба!”

So fast that his stomach jiggled.
When he saw the school,
His Jewish heart wilted:
“O my school, my school of stone,
Now I cannot hide you either in my bosom
Or in my pocket,
I will have to leave you to Khmelnytsky’s Cossacks to shit and gossip in!”
But, my brave lords, it was not a black cloud rising over the city of Polonne;
Instead many a Polish lady was left a widow.
One Polish lady said,
“I can no longer see my husband Jan,
The Cossacks must have trussed him like a ram
And taken him to their hetman.”
Another Polish lady said,
“I do not see my husband Kardasz,
Khmelnytsky’s Cossacks must have taken him to their camp.”
A third Polish lady said,
“I do not see my husband Jakub.
Khmelnytsky’s Cossacks must have taken him and hanged him from an oak
tree.”

(22B; II, p. 167)

ДУМА ПРО УТИСКИ ОРЕНДАРІВ

Як від Кумівщини до Хмельниччини,
Як від Хмельниччини та до Брянщини,
Як від Брянщини та й до сього ж то дня,
Як у землі королівській та добра не було:
Як жиди-рандарі
Всі шляхи козацькі та заорендували,
Що на одній милі
Та по три шинки становили.
Становили шинки по долинах,
Зводили щогли по високих могилах.
Іще ж то жиди-рандарі у тому не перестали:
На славіній Україні всі козацькі торги заорендували;
Та брали мито-промото:
Від возного по півзолотого,
Від пішого-пішениці по три денежки мита брали,
Від неборака старця
Брали кури та яйця,
Та іще питає:
“Чи нема, котик, ще цого?”
Іще ж то жиди-рандарі у тому не перестали:
На славіній Україні всі козацькі церкви заорендували.
Которому б то козаку альбо мужику дав Бог дитину появити,
То не йди до попа благословиться,
Та піди до жида-рандара та полож шостак,
Щоб позволив церкву одчинити,
Тую дитину охрестити.
Іще ж то которому б то козаку альбо мужику дав Бог дитину одружити,
То не йди до попа благословиться,
Та піди до жида-рандара та полож битий таляр,
Щоб позволив церкву одчинити,
Ту дитину одружити.
Іще ж то жиди-рандарі у тому не перестали,
На славіній Україні всі козацькі ріки заорендували:
Перва на Самарі,
Друга на Саксані,
Третя на Гнилій,
Четверта на Пробойній,
П'ята на річці Кудесці.
Котрий би то козак альбо мужик захотів риби ловити,
Жінку свою з дітьми покормити,
То не йди до попа благословиться,

DUMA ABOUT
THE OPPRESSION OF UKRAINE BY JEWISH MERCHANTS

From the time of the Kumeiky battle until Khmelnytsky's uprising,
And from Khmelnytsky's uprising until the partition of Poland,
And from the partition of Poland until this very day,
There has been no goodness in the king's land.
The Jewish merchants
Rented all the Cossack roads,
And for every mile
They built three inns.
They built inns in each valley,
They erected masts on the tall gravemounds.
But the Jewish merchants did not stop there.
They rented all the Cossack markets in glorious Ukraine,
And they demanded as tax
Half a gold coin from each wagon,
And from a man on foot they took three small coins,
From a poor beggar they took chickens and eggs,
And then they asked,
"Dear fellow, do you not have anything else?"
But the Jewish merchants
Did not stop at that—
They rented all the Cossack churches in glorious Ukraine.
When God sent a child to a Cossack or a peasant,
The father could not go to the priest for a blessing,
But had to go to a Jewish merchant and give him six small coins
To open the church,
So that his child could be baptized.
And if the Lord willed that a Cossack or a peasant give his child in marriage,
The father could not go to the priest for a blessing,
But had to go to a Jewish merchant and give him a stamped thaler
To open the church,
So that his child could be married.
But the Jewish merchants did not stop there—
They rented all the Cossack rivers in glorious Ukraine:
The first one was the river Samara,
The second, the river Saksahan,
The third, the river Hnyla,
The fourth, the river Proboinia,
The fifth, the river Kudeska.
When a Cossack or a peasant wanted to catch some fish
To feed his wife and children,
He could not go to the priest for a blessing,

Та піди до жида-рандара та постучи йому часть оддать,
Щоб позволив на річці риби вловити,
Жінку свою з дітьми покормити.

Тоді ж то один козак мимо кабака іде,
За плечима мушкет несе,
Хоче на річці утя вбити,
Жінку свою з дітьми покормити.

То жид-рандар у кватирку поглядає,
На жидівку свою стиха словами промовляє:
“Ей, жидівочко ж моя Рася!

Що сей козак думає, що він у кабака не вступить,
За денежку горілки не купить,
Мене, жида-рандара, не перепросить,
Щоб позволив йому на річці утя вбити,
Жінку свою з дітьми покормити?”

Тоді-то жид-рандар стиха підходжає,
Козака за патли хватає.

То козак на жида-рандара скося, як ведмідь, поглядає,
Іще жида-рандара мостивим паном узиває:

“Ей, жиду, — каже, — жиду-рандаре,
Мостивий пане!

Позволь мені на річці утя убити,
Жінку свою з дітьми покормити!”

Тоді-то жид-рандар у кабака уходжає,
На жидівку стиха словами промовляє:

“Ей, жидівочко ж моя Рася!

Буть мені тепер у Білій Церкві наставним равом:
Назвав мене козак мостивим паном!”

Тоді-то у святий божественний день у четверок,
Як жиди-рандарі у Білу Церкву на сейм збирались,
Один до одного стиха промовляли:

“Ей, жиди ж ви, жиди-рандарі!

Що тепер у вас на славній Україні слишно?”

“Слишен, — говорить, — тепер у нас гетьман Хмельницький!

Як від Білої Церкви та до славного Запоріжжя

Не така стоїть жидівська сторожа!”

Тоді обізветься один жид Оврам
(У того був невеличкий крам, —

Тільки шпильки та голки,

Що ходив поза Дніпром та дурив козацькі жінки):

But would have to go to the Jewish merchant and promise him a part of the
 catch,
 So that the merchant would let him fish in the river
 To feed his wife and children.
 At that time a Cossack was walking past an inn,
 He was carrying a musket across his back,
 He wanted to shoot duckling by the river
 To feed his wife and children.
 A Jewish merchant was looking out the window,
 And he spoke to his wife with quiet words,
 "O my Jewish wife Rasia!
 What can this Cossack be thinking that he does not stop at the inn
 To buy a small coin's worth of *horilka*,
 And to ask me, the Jewish merchant, for permission
 To kill duckling on the river
 And feed his wife and children?"
 Then the Jewish merchant crept quietly up to the Cossack,
 And grabbed the Cossack by his curls.
 The Cossack looked out of the corner of his eye, like a bear, at the Jewish
 merchant,
 And, in addition, he called the Jewish merchant "great lord":
 "Hey, you Jew," he said, "you Jewish merchant,
 O you great lord,
 Let me kill duckling on the river
 To feed my wife and my children."
 Then the Jewish merchant walked back to the inn
 And spoke to his Jewish wife with quiet words:
 "O Rasia, my Jewish wife,
 I should have been the chief rabbi in Bila Tserkva—
 The Cossack called me 'great lord.'"
 On the Lord's holy day of Thursday,
 The Jewish merchants gathered a council in Bila Tserkva,
 They spoke to each other with quiet words:
 "Oh, Jews, Jewish merchants,
 What do you hear now in glorious Ukraine?"
 "Everyone talks nowadays," they said, "about Hetman Khmelnytsky.
 From Bila Tserkva to the famous Zaporizhzhia,
 There aren't many Jewish sentries."
 Then spoke a Jew named Ovrám
 (He was a dealer in small items,
 Only pins and needles,
 He peddled merchandise along the other bank of the Dnieper River and
 cheated the Cossacks' wives):

“Ей, жиди ж ви, жиди-рандарі!
Як із Низу тихий вітер повине,
Вся жидівська сторожа погине!”
Тоді ж то як у святий день божественний у вівторок
Гетьман Хмельницький козаків до сходу сонця у поход виправляв,
Істиха словами промовляв:
“Ей, козаки ви, діти-друзі!
Прошу вас — добре дбайте,
Від сну вставайте,
Руський Отченаш читайте,
На славу Україну прибувайте,
Жидів-рандарів упень рубайте,
Кров їх жидівську у полі з жовтим піском мішайте,
Біри свої християнської у поругу не подайте,
Жидівському шабашу не польгуйте!”
Оттоді-то жиди-рандарі догадливі бували,
Усі до города Полонного повтікали.
Тоді-то Хмельницький на славу Україну прибував,
Ні одного жида-рандара не заставав.
Тоді-то Хмельницький не пишний бував,
До города Полонного прибував,
Від своїх рук листи писав,
У город Полонного подавав,
А в листах прописував:
“Ей, полоняне, полонянська громада!
Коли б ви добре дбали,
Жидів-рандарів мені до рук подали!”
Тоді то йому полоняни відписали:
“Пане гетьмане Хмельницький!
Хоть будем один по одному лягати,
А не можем тобі жидів-рандарів до рук подати!”
Оттоді-то Хмельницький у другий раз листи писав,
У город Полонного подавав:
“Ой полоняне, полонянська громада,
Нехороша ваша рада!
Єсть у мене одна пушка “Сирота” —
Одчиняться ваші залізні широкі ворота!”
Тоді-то як у святий день, божественний четверок,
Хмельницький до сходу сонця уставав,
Під город Полонное ближче прибував,
Пушку “Сироту” впереду постановляв,
У город Полонного гостинця подавав.
Тоді-то жиди-рандарі гірким голосом заволали:

“Oh, Jews, Jewish merchants,
If a faint breeze comes blowing from the Dnieper lowlands,
All your Jewish sentries will die.”
On Tuesday, the Lord’s holy day,
Before sunrise, Hetman Khmelnytsky was sending Cossacks to war,
And he spoke with quiet words:
“O Cossacks, my children, my comrades,
I beg you, take great care,
Arise from your sleep,
Recite the Ruthenian Lord’s Prayer.
Go to glorious Ukraine,
Cut the Jewish merchants down,
Mix their Jewish blood with the yellow sand of the fields,
Do not let your Christian faith be insulted,
Do not honor the Jewish sabbath.”
But all the Jewish merchants were very clever,
They all hid in the city of Polonne.
When Khmelnytsky came to glorious Ukraine,
He did not find a single Jewish merchant.
But Khmelnytsky was not very proud,
He went on to the city of Polonne,
He wrote letters with his own hand,
He sent them to the city of Polonne,
And he wrote in these letters:
“O people, citizens of Polonne,
It would be good if you took great care
And handed the Jewish merchants over to me.”
Then the citizens of Polonne wrote back to him:
“Pan Hetman Khmelnytsky,
Even if we were to fall slain, one upon the other,
We would not turn the Jewish merchants over to you.”
Then Khmelnytsky wrote letters a second time,
And sent them to the city of Polonne:
“O people, citizens of Polonne,
I do not like your reply.
I have a cannon called *Orphan*,
It will open your wide iron gate.”
On the Lord’s holy day of Thursday,
Khmelnytsky got up before sunrise,
He advanced closer to the city of Polonne.
He put the cannon *Orphan* out in front,
And he sent the city of Polonne a present.
Then the Jewish merchants called out in grave voices:

“Ей, полоняне, полонянська громада!
Коли б ви добре дбали,
Від Польщі ворота відбивали,
Та нас за Віслу-річку хоть у одних сорочках пускали!
То ми б за річкою Віслою пробували,
Та собі дітей дожидали,
Та їх добрими ділами научали,
Щоб на козацьку Україну і кривим оком не поглядали!”
Оттоді-то козакам у городі Полонному дана воля на три часа
з половиною:

“Пийте-гуляйте,
Коло жидів-рандарів собі здобу хорошу майте!”
Тоді-то козаки у городі Полонному пили-гуляли,
Здобу хорошу собі коло жидів-рандарів мали;
Обратно на славу Україну прибували,
Очеретом сідали,
Сребро, злато на три часті паювали:
Первую часть на Покрову Січовую та на Спаса Межигорського оддали,
Другу часть на меду та на оковитій горілці пропивали,
Третю часть між собою, козаками, паювали.
Тоді-то не один козак за пана гетьмана Хмельницького Бога просив,
Що не один жидівський жупан зносив.

“O people, citizens of Polonne,
Take great care,
Unbolt the gate on the Polish side,
And let us go across the river Vistula, if only with the shirts on our backs.
We will live beyond the river Vistula,
And we will raise children there.
We will teach them to do good deeds,
So that they will not cast even a glance at Cossack Ukraine.”
Then the Cossacks were allowed three and a half hours in the city of
 Polonne:
“Drink and make merry,
Take great booty from the Jewish merchants.”
The Cossacks drank and made merry in the city of Polonne,
And took great booty from the Jewish merchants;
They returned to glorious Ukraine,
They sat down in a circle,
They divided the gold and silver into three parts,
The first part they gave away to the Virgin Protectress of the Sich and the
 Mezhyhirskiy Spas Monastery,
The second part they spent on mead and *horilka*,
The third part they divided among themselves.
Then many a Cossack prayed to the Lord for Pan Hetman Khmelnytsky,
To thank him for the many Jewish coats he had worn.

(23B; II, p. 174)

ДУМА ПРО ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ТА ВАСИЛЯ МОЛДАВСЬКОГО

Як із низу із Дністра тихий вітер повіває,
Бог святий знає, Бог святий і відає,
Що Хмельницький думає-гадає.
Тоді ж то не могли знати ні сотники, ні полковники,
Ні джури козацькії,
Ні мужі громадськії,
Що наш пан гетьман Хмельницький,
Батьку Зинов-Богдану чигринський
У городі Чигрині задумав вже й загадав:
Дванадцять пар пушок вперед себе одіслав,
А ще сам з города Чигрина рушав;
За ним козаки йдуть,
Яко ярая пчола, гудуть;
Котрий козак не міє в себе шаблі булатної,
Пищалі семип'ядної,
Той козак кий на плечі забирає,
За гетьманом Хмельницьким ув охотне військо поспішає!
Отоді ж то, як до річки Дністра прибував,
На три часті козаків переправляв,
А ще до города Сороки прибував,
Під городом Сорокою шанці копав,
У шанцях куренем стояв,
А ще од своїх рук листи писав,
До Василя Молдавського посилав.
А в листах приписував;
“Ей, Василю Молдавський,
Господарю волоський!
Що тепер будеш думати й гадати:
Чи будеш зо мною битися,
Чи мириться?
Чи города свої волоські уступати,
Чи червінцями полумиски сповняти?
Чи будеш гетьмана Хмельницького благати?”
Тоді ж то Василій Молдавський,
Господар волоський,
Листи читає,
Назад одсилає,
А в листах приписує:
“Пане гетьмане Хмельницький,
Батьку Зинов-Богдану чигринський!
Не буду я з тобою ні битися,

DUMA ABOUT KHMELNYTSKY AND VASYLII OF MOLDAVIA

From the meadow, from the river Dniester, a quiet breeze was blowing,
And only the good Lord knew, only the good Lord was aware of
What Khmelnytsky was thinking about.
Neither captains nor colonels,
Nor Cossack pages,
Nor famous statesmen could know
What our Pan Hetman Khmelnytsky,
Father Zynovii Bohdan from Chyhyryn,
Had in mind while he was in the city of Chyhyryn.
Before he set out from the city of Chyhyryn
He sent ahead twelve pair of cannons,
And Cossacks followed him
Humming like young bees.
Any Cossack who did not have a sword of tempered steel
Or a seven-foot musket,
Carried a club on his shoulder,
And followed Hetman Khmelnytsky in the volunteer army!
When Khmelnytsky came to the river Dniester,
He commanded the Cossacks to ford the river in three groups,
Then he came to the city of Soroka,
He dug trenches around the city of Soroka,
And he made camp in the trenches,
Then wrote letters with his own hand,
And sent them to Vasylii of Moldavia.
He wrote in the letters:
"O Vasylii of Moldavia,
Hospodar of Wallachia,
What do you plan to do now?
Are you going to fight with me
Or to make peace?
Are you going to cede your Wallachian cities to me,
Or are you going to fill platters with gold coins?
Or are you going to beg Hetman Khmelnytsky for mercy?"
After Vasylii of Moldavia,
Hospodar of Wallachia,
Read the letters,
He sent his own letters,
And in these letters he wrote:
"Pan Hetman Khmelnytsky,
Father Zynovii Bohdan from Chyhyryn,
I am not going to fight with you,

Ні мириться,
Ні городів тобі своїх волоських уступати,
Ні червінцями полумисків сповняти:
Не лучче б тобі покориться меншому,
Ненужлі мені тобі, старшому?”
Отоді ж то Хмельницький, як сії слова зачував,
Так він сам на доброго коня сідав,
Коло города Сороки поїжджав,
На город Сороку поглядав
І ще стиха словами промовляв:
“Ей, городе, городе Сороко!
Ще ти моїм козакам-дітям не заполоха,
Буду я тебе доставати,
Буду я з тебе великії скарби мати,
Свою голоту наповняти,
По битому тарелю на місяць жаловання давати”.
Отоді-то Хмельницький як похваливсь,
Так гаразд-добре й учинив:
Город Сороку у неділю рано знадобідде взяв,
На ринку обід пообідав,
К полудній годині до города Січави припав,
Город Січаву огнем запалив
І мечем ісплюндрував.
Отоді-то інії січавці гетьмана Хмельницького у вічі не видали,
Усі до города Ясси повтікали,
До Василія Молдавського стиха словами промовляли:
“Ей, Василю Молдавський,
Господарю наш волоський!
Чи будеш за нас одностайне стояти,
Будем тобі голдовати.
Коли же ти не будеш за нас одностайно стояти,
Будем іншому пану кров'ю вже голдовати”.
Отоді-то Василій Молдавський,
Господар волоський,
Пару коней у колясу закладав,
До города Хотині од'їжджав,
У Хвилецького-капітана стацією стояв.
Тоді ж то од своїх рук листи писав,
До Івана Потоцького, кроля польського, посилав:
“Ей, Івану Потоцький,
Кролю польський!
Ти ж бо то на славній Україні п'єш-гуляєш,

Nor to make peace.
 Neither will I cede to you my Wallachian cities,
 Nor will I fill platters with gold coins.
 Would it not be better if you, who are younger,
 Give in, than I, who am older?"

When Khmelnytsky heard these words,
 He mounted a good horse,
 And rode around the city of Soroka,
 He looked at the city of Soroka,
 And spoke with quiet words:
 "O city, city of Soroka,
 You cannot scare my Cossack children away.
 I will take you,
 I will plunder you of your great riches,
 I will feed them to my ragged army,
 I will give every man a stamped thaler a month."

Then Khmelnytsky
 Lived up to his boasts
 He took the city of Soroka on a Sunday morning, before noon,
 He had his noonday meal in the marketplace,
 And arrived at the city of Suchava by midday,
 He set fire to the city of Suchava,
 And he scourged it with his sword.
 But the citizens of Suchava did not get a chance to see Hetman
 Khmelnysky—
 They all fled to the city of Iassy,
 And spoke with quiet words to Vasylii of Moldavia:
 "O Vasylii of Moldavia,
 Hospodar of Wallachia,
 If you are going to defend us steadfastly,
 We will pay you tribute.
 If you will not defend us steadfastly,
 We will pay tribute with our blood to another sovereign."
 So then Vasylii of Moldavia,
 Hospodar of Wallachia,
 Hitched a pair of horses to a carriage,
 Drove to the city of Khotyn,
 Took refuge with Captain Khvyletsy.
 From there he wrote letters with his own hand,
 And he sent them to Iwan Potocki, the King of Poland.
 "O Iwan Potocki,
 King of Poland,
 You drink and make merry in glorious Ukraine,

А об моїй ти пригоді нічого не знаєш;
Що ж то в нас гетьман Хмельницький, русин,
Всю мою землю волоську обрушив,
Все моє поле коп'єм ізорав,
Усім моїм волохам, як галкам,
З пліч головки познімав;
Де були в полі стежки-доріжки, —
Волоськими головками повимощував,
Де були в полі глибокі долини, —
Волоською кров'ю повиповнював”.

Отоді-то Іван Потоцький,
Кроль польський,
Листи читає,
Назад одсилає,
А в листах приписує:
“Ей, Василю Молдавський,
Господарю волоський!
Коли ж ти хотів на своїй Україні проживати,
Було тобі Хмельницького у вічній часи не займати,
Бо дався мені гетьман Хмельницький гаразд-добре знати:
У первій війні —
На Жовтій Воді —
П'ятнадцять моїх лицарів стрічав,
Невеличкий їм одвіт оддав —
Всім, як галкам, з пліч головки поздїймав,
Трьох синів моїх живцем узяв,
Турському салтану в подарунку одіслав,
Мене, Йвана Потоцького,
Кроля польського,
Три дні на прикові край пушки держав,
Ані пити мені, ні їсти не дав.
То дався мені гетьман Хмельницький гаразд-добре знати,
Буду його вовік вічний пам'ятати!”
Отоді-то Хмельницький помер,
А слава його козацька не вмре, не поляже!
Теперішнього часу, Господи, утверди і подержи
Люду царського,
І всім слухащим,
І всім православним християнам.
Сьому домодержавцю,
Хазяїну й хазяїці
Подай, Боже, на многая літа!

And you know nothing of what has happened to me.
 That Hetman Khmelnytsky, a Ruthenian,
 Has turned my Wallachian land upside down,
 He has plowed my fields with his spear,
 He has chased the heads off my Wallachians' shoulders
 As if they were blackbirds.
 All the paths and the roads in the fields
 He has paved with Wallachian heads,
 Every ravine that he found in the fields
 He has filled with Wallachian blood."
 So then Iwan Potocki,
 King of Poland,
 Read the letters,
 And sent his own letters,
 And in these letters he wrote:
 "O Vasylii of Moldavia,
 Hospodar of Wallachia,
 If you had wanted to live in your country,
 You should never have started fighting with Khmelnytsky,
 Because I myself have had enough of Khmelnytsky—
 During the first war,
 At the battle of Zhovti Vody,
 He met fifteen of my knights,
 He did not greet them very politely—
 He chased every one of their heads off their shoulders as if they were
 blackbirds.
 He took three of my sons into captivity alive,
 And sent them as presents to the Turkish sultan,
 And as for me, Iwan Potocki,
 The King of Poland,
 He had me chained to a cannon for three days,
 And did not give me anything to eat or drink,
 So I have had enough of Hetman Khmelnytsky,
 And I will remember him as long as I live!"
 Khmelnytsky has died,
 But his Cossack fame will neither die nor perish!
 And send, O Lord, on this day,
 To the Tsar's people,
 To all who have heard this,
 To all orthodox Christians,
 To the lord of this house,
 The host and hostess,
 Happiness and long life!

(24E; II, p. 189)

ДУМА ПРО ПОЛЬСЬКЕ ПОНЕВОЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ УГОДИ БІЛОЦЕРКІВСЬКОЇ

Ой чи добре пан Хмельницький починав,
Як із Берестецького року
Всіх Ляхів-панів на Україну на чотири місяці висилав,
І велів панам-Ляхам на Україні чотири місяці стояти,
Ані козаку ані мужику жадної кривди починати.
Да вже ж пани-Ляхи на Україні три місяці стояли,
Стало на четвертий місяць повертати,
Стали пани-Ляхи спосіб прибирати,
Од козацьких, од мужицьких комор ключі одбирати,
Над козацьким, над мужицьким добром господарями знаходжатись.
То уже де бідний козак розгадає п'ятак,
То нільзя по улиці піти, побуяти,
Щоб у корчмі п'ятак прогуляти.
То вже ж один козак, доброго клича і луччої руки один шостак
розгадав,
Да й той к катовій матері у корчмі прогуляв.
То вже ж Лях містом іде,
Як свиня ухом веде,
То Лях до корчми приходжає,
Як свиня ухо до корчми прикладає,
А слухає Лях, що козак про Ляхів розмовляє.
То Лях у корчму вбігає і козака за чуб хзатає.
То козак козацький звичай знає:
То будто до Ляха медом і оковитою горілкою припиває,
А тут Ляха за чуб хватає.
І скляницею межі очі морскає,
І келепом по ребрах торкає.
Не лучче б тобі, Ляше, превражий сину,
На Україні з козацькою жінкою спати,
А ніж в корчму входжати?
Да вже ж на Україні не одна жінка курку зготовала,
Тебе Ляха, курчого сина, на ніч чекала!
То уже ж козаки і мужики
У неділю рано, Богу помолившись, листи писали
І в листах добре докладали
І до пана Хмельницького у Полонне посилали:
“Гей пане Хмельницький,
Отамане Чигиринський,
Батьку козацький!
Звели нам під Москалів тікати,

DUMA ABOUT THE POLISH OPPRESSION OF UKRAINE
AFTER THE TREATY OF BILA TSERKVA

Did Pan Khmelnytsky do right
When, after the battle of Berestechko,
He sent all the Polish lords to Ukraine for four months,
And told the Polish lords to stay in Ukraine for four months,
But not do any harm to either Cossack or peasant?
The Polish lords stayed in Ukraine for three months,
But when the fourth month began,
The Polish lords began to act unjustly,
They began to take away the storehouse keys from Cossacks and peasants,
To act like the legal owners of Cossacks' and peasants' goods.
If a poor Cossack happened to have five small coins,
He could not walk down the street having a good time,
He could not go to an inn and spend those five coins.
So one Cossack, good in name and even better in deeds, somehow got six
 small coins,
And spent them all to hell in an inn.
But a Pole came walking through the city,
Moving his ears like a pig.
This Pole came to the inn,
And, like a pig, he put his ear to the wall,
He heard the Cossack talking about Poles.
The Pole rushed into the inn and grabbed the Cossack by the hair.
But the Cossack knew the Cossack custom well—
He pretended to offer the Pole mead and *horilka*,
And then he grabbed the Pole by the hair,
And hit him between the eyes with his glass,
And smote him on the ribs with his mace.
“Would it not have been better for you, you Pole, you son of a bitch,
To sleep with a Cossack's wife while in Ukraine
Than to have rushed into this inn?
There is many a wife in Ukraine that has cooked a chicken
And is waiting for you, Polish whoreson, to spend the night with her.”
The Cossacks and the peasants,
Having prayed to the Lord, wrote letters,
They explained everything in the letters,
And they sent the letters to Pan Khmelnytsky in the city of Polonne:
“O Pan Khmelnytsky,
Otaman of Chyhyryn,
Father of the Cossacks,
Either tell us to flee to the Muscovites,

Або звели нам з Ляхом великий бунт зривати!"
То Хмельницький листи читає,
До козаків словами промовляє:
"Гей стійте, діти, ладу ждіте!
Не благословляю вам ні під Москаля тікати,
Ні з Ляхами великого бунту зривати".
То вже ж Хмельницький до козаків приїзджас,
Словами промовляє:
"Гей нуте, діти, по три по чотири з куренів вставайте,
І до дрючків і до оглобель хватайте,
І Ляхів-панів у нічку, у четвертеньку, як кабанів заганяйте!"
Та уже ж із куренів по три по чотири вставали,
До дрючків і до оглобель хватали
І Ляхів-панів, як кабанів у нічку в четвертеньку заганяли.
То уже ж один козак лугом біжить,
Коли дивиться на кущ, аж кущ дрожить,
Коли дивиться у кущ, аж в кущі Лях як жлукто лежить,
То козак козацький звичай знає, із коня вставає,
І Ляха за чуб хватає і келепом по ребрах торкає.
То Лях до козака словами промовляє:
"Лучче б могли мої очі на потилиці стати,
Так би я міг ізза річки Висли на Україну поглядати"!

Or tell us to rise up against the Poles!"
Khmelnysky read the letters,
And spoke to the Cossacks with words:
"Wait, my children, keep order,
I advise you neither to flee to the Muscovites,
Nor to rise up against the Poles."
Khmelnysky came riding to the Cossacks,
And spoke with words:
"O my children, rise up three or four of you from each *kurin*,
Grab a stick or a wagon shaft,
And on the fourth night round up the Polish lords like pigs."
The Cossacks rose up in groups of three and four to each *kurin*,
They grabbed sticks and wagon shafts,
And on the fourth night they rounded up the Polish lords like pigs.
One Cossack came running across a meadow,
He looked at a bush and saw the bush trembling.
He looked in the bush and saw a Pole lying there like a barrel.
The Cossack knew the Cossack custom, he got off his horse,
He grabbed the Pole by the hair and smote him on the ribs with his mace.
So the Pole spoke to the Cossack with words:
"O Cossack, may my eyes appear on the back of my head,
If I ever look at Ukraine from across the river Vistula."

(25A; II, p. 196)

ДУМА ПРО ІВАНА БОГУНА

У Вінниці на границі,
Під могилою над Бугом-рікою —
Там стояв Іван Богун вільницький
Під обителем-монастирем кальницьким.
Під кальницькою обителлю
Богун стояв,
Із турками-пашами,
Крулевськими ляхами,
Камлицькими князями
Богун воював!
Силу він ляхів, турків стріляв,
І шабельками рубав,
На аркан забирав,
В річку Буг їх утопляв.
А лясський круль
І турецький коноїд-паша,
Нехрещена душа,
Силу війська збирали,
Івана Богуна і його військо
Хмарою бусурманською обступали.
Веселились ляхи, турки,
Круль і князь раділи,
Що обложили Богуна
На довгі неділі.
Обступили ляхи, турки,
Кругом обложили,
Козаченьків Богунових голодом морили.
Три тяжкі неділі
Богун з військом
У тяжкій облозі бував...
Од свого ума білими руками
Хмельницькому листа писав,
Богун у Хмельницького батьківської поради питав
Та собі підмоги з Чигирина прохав:
“Просю Бога й тебе,
Дай помочі, порадь і повесели нас!..
Бо вже нас ляхи й турки обступають,
Кругом знаменами своїми обкидають,
І кругом нас облягають,
І дуже сильно побіждають”.
Як Хмельницький цеє зачуває,

DUMA ABOUT IVAN BOHUN

In Vinnytsia, on the border,
At the foot of a gravemound, on the bank of the Buh River,
Under the walls of the Kalnytsky charterhouse,
Ivan Bohun from Vinnytsia made camp.
Bohun made camp
Under the walls of the Kalnytsky charterhouse,
And he made war
On the Turkish pashas,
On the Polish royalists,
And on the Kamlytsky princes.
He shot many Poles and Turks,
He slashed them with his sword,
He caught them with a lasso,
And he drowned them in the river Buh.
Then the Polish king
And the Turkish horse-eating pasha,
The pagan infidel,
Gathered a large army,
And surrounded Ivan Bohun and his host
Like an infidel cloud.
The Poles and the Turks made merry,
The king and the prince were overjoyed
That they had Bohun surrounded.
For many weeks,
The Poles and the Turks surrounded Bohun's Cossacks,
They encircled them from all sides,
And they made them weak with hunger.
Three long weeks
Bohun and his army
Withstood the terrible siege...
With his white hand Bohun wrote his own thoughts
In a letter to Khmelnytsky.
Bohun asked for advice from Khmelnytsky as from his own father,
And begged for help from Chyhyryn:
"I ask the Lord as well as you,
Give us help and advice, give us comfort!
We have been surrounded by Poles and Turks,
They are throwing lances at us from all sides,
They have fenced us in all around,
And they have been defeating us constantly."
When Khmelnytsky heard this,

До Вінниці за штири доби прибуває.
Його військо гетьманське морем нахлинає,
Турецько-польське крульське військо зничтожає.
Богуна з козаками з неволі визволяє.
А сам Хмельницький
До Богуна під'їжджає
І словами промовляє:
“Не сам Бог вас спасав —
І я не менше помагав!”
Іван Богун відмовляє:
“Слава Богу і хвала гетьману,
Що не дав нас у неволю, ляхам на поталу!”
Все козацтво
І вояцтво
У ряди ставало,
На всі голоси кричало,
Промовляло,
А кобзарі грали,
В струни дотинали
Та Богдана із Богуном
Піснями хваляли!

He arrived at Vinnytsia in four days.
His Cossack army rushed down like the sea,
It drowned the Turkish and the Polish armies,
It liberated Bohun and his Cossacks from the siege.
Then Khmelnytsky himself
Rode up to Bohun
And spoke with words:
“It was not God alone who saved you—
I too helped more than a little!”
Ivan Bohun answered:
“Glory to God and praise to the hetman,
For they have saved us from captivity, from being overrun by the Poles.”
All the Cossacks
And soldiers
Stood in ranks,
And shouted with all their might,
And as they spoke,
The kobzars were playing,
They were plucking their strings,
And with their songs they were praising
Bohdan and Bohun.

(*Dumy*, Kiev, 1959, p. 118)

ДУМА ПРО ХМЕЛЬНИЦЬКОГО БОГДАНА СМЕРТЬ,
ПРО ЄВРАСЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ТА ПАВЛА ТЕТЕРЕНКА

Ей, зажуриться, заклопочеться
Хмельницького старая голова, —
Що при йому то не було ні сотників, ні полковників нема,
Тільки пробував при йому Іван Луговський,
Писар військовий,
Козак лейстровий.
Тоді-то стали у раді,
Як малії діти,
Од своїх рук листи писали, —
По городах по полкових, по сотенних розсилали,
А до козаків у листах приписували:
“Ей, козаки, діти, друзі,
Прошу вас, добре дбайте —
Борошно зсипайте,
До Загребельної могили прибувайте,
Мене, Хмельницького, к собі на пораду ожидайте!”
Отоді ж то козаки добре дбали,
Борошно зсипали,
До Загребельної могили прибували,
Воскресенія Христового дожидали —
Хмельницького в вічі не видали;
Вознесенія Христового дожидали —
Хмельницького в вічі не видали;
Духа-тройці дожидали —
Хмельницького в вічі не видали;
Петра й Павла дожидали —
Хмельницького в вічі не видали;
Іллі-пророка дожидали —
Хмельницького в вічі не видали.
Тоді ж то козаки стали у раді,
Як малії діти:
“Хвалився нам гетьман Хмельницький,
Батю Зинов, Богдану чигиринський,
У городі Суботові
На Спаса-Преображеніє ярмарок закликати”.
Тоді ж то козаки добре дбали —
До города Суботова прибували,
Хмельницького стрічали,
Штики у суходіл стромляли,
Шлики із себе скидали, —

DUMA ABOUT THE DEATH OF BOHDAN KHMELNYTSKY, ABOUT
YOUNG IEVRAS KHMELNYTSKY AND PAVLO TETERENKO

Khmelnysky began to worry and trouble his old head
That there were neither captains nor colonels by his side.
Only Ivan Luhovsky,
Secretary of the host, a registered Cossack,
Was beside him.
He and Ivan Luhovsky began to deliberate with each other
Like little children,
They wrote letters with their own hands,
They sent them to the company and to the brigade cities,
And in these letters they wrote to the Cossacks:
“O Cossacks, our children, our comrades,
We ask you, take great care,
Pour all your flour into one mound,
Come to the Zahrebelna gravemound,
And wait for Khmelnysky to come and counsel you.”
The Cossacks took great care,
They poured the flour into one mound,
They came to the Zahrebelna gravemound,
They waited for the feast of the Resurrection,
But they did not get to see Khmelnysky.
They waited for the feast of the Ascension,
But they did not see Khmelnysky.
They waited for the feast of the Holy Trinity,
But they did not see Khmelnysky.
They waited for the feast of Saints Peter and Paul,
But they did not see Khmelnysky.
They waited for the feast of Elijah the Prophet,
But they did not see Khmelnysky.
The Cossacks began to deliberate among themselves,
Like little children:
“Hetman Khmelnysky,
Father Zynovii Bohdan from Chyhyhyn,
Promised to hold a market on the feast of the Transfiguration
In the city of Subotiv.”
So the Cossacks took great care,
They came to the city of Subotiv,
There they met Khmelnysky,
They stuck their swords into the ground,
They took their caps off,

Хмельницькому низький поклон послали:
“Пане гетьмане Хмельницький,
Батьо Зинов наш чигиринський!
Нащо ти нас потребуєш?”
Тоді ж то Хмельницький стиха словами промовляє:
“Ей, козаки, діти друзі!
Прошу я вас: добре дбайте —
Собі гетьмана настановляйте!
Чи нема міждо нами которого козака старинного,
Отамана курінного?
Вже ж я час од часу хворію —
Міждо вами гетьманувати не здолію, —
То велю я вас міждо собою козака на гетьманство обирати —
Буде міждо вами гетьманувати,
Вам козацькі порядки давати!”
Тоді-то козаки стиха словами промовляли:
“Пане гетьмане Хмельницький,
Батьо Зинов наш чигиринський!
Не можем ми самі міждо собою, козаками, гетьмана обібрати,
А желяєм од вашої милості послухати”.
Отоді ж то Хмельницький стиха словами промовляє:
“Ей, козаки, діти, друзі!
Прошу я вас: добре дбайте —
Єсть у мене Іван Луговський,
Котрий у мене двадцять літ за джуру пробував,
Всі мої козацькі звичаї познав,
Буде міждо вами, козаками, гетьманувати,
Буде вам козацькі порядки давати”.
Тоді-то козаки словами стиха промовляли:
“Пане гетьмане Хмельницький,
Батьо Зинов наш чигиринський!
Не хочем ми Івана Луговського, —
Іван Луговський близько ляхів, мостивих панів, живе —
Буде з ляхами, мостивими панями, накладати,
Буде нас, козаків, за невіщо мати!”
Тоді-то Хмельницький стиха словами промовляє:
“Ей, козаки, діти, друзі!
Коли не хочете Івана Луговського,
Єсть у мене Павел Тетеренко”.
“Не хочем ми Павла Тетеренка!”
“Дак скажіте, — говорить, — кого ви желяєте?!”
“Ми, — кажуть, — желяєм Євраха Хмельниченка”.
“Ще ж, — каже, — мойому Євраху Хмельниченку

And they bowed low before Khmelnytsky:
“Pan Hetman Khmelnytsky,
Our Father Zynovii from Chyhyryn,
Why did you summon us?”
Then Khmelnytsky spoke with quiet words:
“O Cossacks, my children, my comrades,
I ask you, take great care,
Elect a hetman to rule over you,
Maybe there is some old Cossack among you,
The otaman of a *kurin*,
I have been sick from time to time,
I can no longer act as hetman over you,
Therefore I command you to elect another Cossack as hetman.
He will command you,
He will give you Cossack orders!”
Then the Cossacks spoke with quiet words:
“Pan Hetman Khmelnytsky,
Father Zynovii from Chyhyryn,
We cannot elect a hetman by ourselves,
We want to hear your advice.”
Then Khmelnytsky spoke with quiet words:
“O Cossacks, my children, my comrades,
I ask you, take great care,
There is Ivan Luhovsky,
He has served me as a squire for twenty years.
He knows all my Cossack customs,
Let him be hetman over you Cossacks,
Let him give you Cossack orders.”
So then the Cossacks spoke with quiet words:
“Pan Hetman Khmelnytsky,
Father Zynovii from Chyhyryn,
We do not want Ivan Luhovsky,
Ivan Luhovsky is friendly with great Polish lords,
He will fraternize with the great Polish lords,
He will treat us Cossacks like dirt.”
Then Khmelnytsky spoke with quiet words:
“O Cossacks, my children, my comrades,
If you do not want Ivan Luhovsky,
Then there is Pavel Teterenko.”
“We do not want Pavel Teterenko!”
“Then tell me,” he said, “whom you want?”
“We want,” they said, “young Ievras Khmelnytsky.”
“My young Ievras Khmelnytsky,” he answered,

Тільки всього дванадцять літ од роду, —
Ще він возрастом — мал, розумом — не дійшлий!”
“Будем, — говорять, — попліч його дванадцять парсон саджати, —
Будуть його добрими ділами наущати,
Буде міждо нами, козаками, гетьманувати
Нам порядки давати”.

Отоді-то козаки добре дбали —
Бунчук-булаву положили,
Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.
Тоді із різних пищаль погримали, —
Хмельниченка гетьманом поздоровляли.
Отоді Хмельницький, як благословеніє синові здав,
Так і в дом одправився
І сказав йому:
“Гляди ж, — говорить, — сину мій!
Як будеш немного Ташликом-рікою гуляти,
На бубни, на суремки вигравати —
Дак будеш отця живого заставати,
А як будеш много Ташликом-рікою гуляти,
На бубни, на суремки вигравати —
Дак не будеш отця живого заставати”.

Тоді ж то Єврась, гетьман молодий,
Ташликом-рікою довго гуляв,
На бубни, на суремки вигравав,
Додому приїжджав, —
І отця живого не заставав.
Тоді-то велів у Штомином-дворі,
На високій горі,
Гроб копати.
Тоді ж то козаки штихами суходіл копали,
Шликами землю виносили, —
Хмельницького похоронили;
Із різних пищаль позвонили, —
По Хмельницькому похорон зчинили.
Тоді ж то козаки, поки старую голову Хмельницького зачували,
Поти і Єврася Хмельниченка за гетьмана почитали!
А як не стали старої голови Хмельницького зачувати,
Не стали і Єврася Хмельниченка за гетьмана почитати!
“Ей, Єврасю Хмельниченку, гетьмане молодий!
Не подобало б тобі над нами, козаками, гетьманувати,
А подобало б тобі — наші козацькі курені підмітати!”

“Is only twelve years old,
He is still short in stature and not ripe in mind.”
“We will seat twelve persons beside him,” they said,
“They will teach him good deeds.
He will be hetman over us Cossacks,
He will give us the orders.”
So the Cossacks took great care,
They laid down the hetman’s scepter and *bunchuk*,
They elected young Ievras Khmelnytsky as hetman.
Then they fired numerous firearms,
And congratulated young Khmelnytsky on becoming hetman.
When Khmelnytsky had blessed his son,
He entered his house,
And said to his son:
“Listen my son,
If you remain on the river Tashlyk
For a short while playing drums and trumpets,
Then you will find your father still alive when you return home.
But if you stay on the river Tashlyk
Playing drums and trumpets for a long time,
Then you will not find your father alive when you return.”
But Ievras, the young hetman,
Stayed on the Tashlyk river,
Playing drums and trumpets for a long time.
And when he returned home,
He did not find his father alive.
He commanded that a grave be dug
On a tall mountain,
In the Shtomyn fields,
The Cossacks dug the ground with their swords,
They carried the soil in their caps,
And they buried Khmelnytsky.
They fired numerous firearms instead of ringing bells,
Thus they celebrated Khmelnytsky’s funeral.
While the Cossacks had Khmelnytsky alive among them,
They respected young Ievras Khmelnytsky as hetman.
But when Khmelnytsky was no longer alive and among them,
They no longer respected young Ievras Khmelnytsky as hetman.
“O Ievras Khmelnytsky, young hetman,
You are not fit to be hetman over us Cossacks,
You are fit only to sweep out our Cossack *kurins*.”

(27A; II, p. 203)

ДУМА ПРО КОЗАЦЬКЕ ЖИТТЯ

Не один козак сам собі шкоду шкодив,
Що від молодої жінки у військо ходив.
Його жінка кляла-проклинала:
“Бодай тебе, козаче-сіромахо, побило в чистому полі
Три недолі:
Перша недоля — щоб під тобою добрий кінь пристав;
Друга недоля — щоб ти козаків не догнав;
Третя недоля — щоб тебе козаки не злюбили
І в курінь не пустили!”
А козак добре дбає,
На жінку не потурає,
Жінці віри не діймає,
Коневи частенько зеленого сіна підкладає,
Жовтого вівса підсипає,
Холодною криничною водою коня напуває,
У поход виступає.
Господь йому дав,
Що під ним добрий кінь не пристав,
Він козаків доганяв;
Що його козаки злюбили,
До себе в курінь пустили,
Ще й отаманом настановили.
Тоді козак у війську пробуває,
Свою новину козакам оповідає:
“Слухайте, панове-молодці,
Як-то жіноцька клятьба дурно йде,
Так, як мимо сухе дерево вітер гуде;
Жіноцькі сльози — дурні, як вода тече”.
Жінка в корчмі пила та гуляла
Та домівки не знала,
Мов її хата к нечистій матері пустою завоняла.
Скоро стала козака з походу сподіватись,
Стала до домівки приходжати,
Стала в печі розтопляти,
Стала той борщ кислий,
Оскомистий, чортзна-колишній
Із-під лави виставляти,
Стала до печі приставляти,
От тим борщем хотіла козака привітати.
Скоро став козак з походу прибувати,
Став до нових воріт, до ламаних, доїжджати;

DUMA ABOUT COSSACK LIFE

Many a Cossack did himself harm
By leaving his young wife behind and joining the army,
And his wife would curse him with curses.
“May you, o miserable Cossack, be plagued
By three misfortunes while in the open field—
May the first misfortune be that your fine horse fall dead beneath you,
May the second misfortune be that you do not catch up with the Cossacks,
And may the third misfortune be that the Cossacks do not like you
And do not let you join the *kurin*.”
But the Cossack took great care,
He did not heed his wife,
He did not believe his wife,
He gave a lot of green hay to his horse to eat,
He poured him yellow oats,
He gave him cold water from the well to drink,
And he set out for the campaign.
The Lord willed it
That his fine horse did not fall dead beneath him,
That he caught up with the Cossacks,
That the Cossacks liked him,
That they let him join the *kurin*,
And that they made him their otaman in addition.
The Cossack stayed in the army,
And told his story to the other Cossacks:
“Listen, my brave lords,
And see how a woman’s curse can have no effect—
Her curse is like a wind blowing through the branches of a dead tree.
A woman’s tears have no value, they are like water running.”
At this time the wife was drinking and making merry at the inn,
And did not visit her home,
Her home began to reek of emptiness.
But as soon as she began to expect the Cossack back from the campaign,
She began to return home,
She began to make fire in the oven,
She began to pull a pot of sour borschch
From under a bench,
This borschch was inedible, God knows how old,
She began to put it close to the fire,
For she wanted to welcome the Cossack with this borschch.
When the Cossack returned from the campaign,
He arrived at the new gate already broken down.

Він з коня не вставає,
Келепом нові-ламані ворота відчиняє,
Козацьким голосом гукає.
Скоро стала козачка козацький голос зачувати,
Та вона не стала против нього дверми виходжати,
Стала, мов сивою голубкою, в вікно вилітати.
Тоді козак добре дбає,
Хорошенько її клепом по плечах привітає,
Карбачем по спині затинає.
Тоді козачка у хату вбігала,
Буцим нехотя той борщ поліном штиркнула,
Ну його к нечистій матері!
У піч обертала,
Новий борщ унов варити зачинала;
До скрині тягла,
Не простого — лляного полотна тридцять локтів узяла,
До шинкарки тягла,
Три кварта не простої горілки — оковити узяла,
З медом та перцем розогривала,
От тим козака частувала та вітала.
Ото вийшла козачка на другий день за ворота,
Аж сидить жінок превеликая рота.
А сказано: жінки, як сороки, —
Одна на одну зглядали
Та й козачку осуджали,
Та й козачці не казали.
Одна таки старушка не втерпіла
І козачці сказала:
“Гей, козачко, козачко!
Десь твій козак нерано з походу прибував,
Що попід очима добрі гостинці подавав”.
То козачка добре дбала,
По-своєму козака покривала:
“Чи ви ж то, жіночки-голубочки, не знаєте,
Що мій козак нерано з походу прибував,
Заставив мене в печі потопити,
Вечеряти варити.
А я пішла по дрова,
Та не втрапила по дрова,
А втрапила по лучину,
Попідбивала собі очі на ключину.
Роблю ж я таки те ремество-синило,
Так воно мені добре взнаки далось:

He did not get off his horse,
He opened with his mace the new gate already broken down,
And he called out in his Cossack voice.
As soon as the Cossack wife heard the Cossack's voice,
She did not merely walk out of the door to greet him,
But, like a gray dove, she flew out through the window.
Then the Cossack took great care,
He welcomed her nicely by hitting her on the shoulders with his mace,
He slashed her across the back with his whip.
The Cossack's wife ran back into the house.
While putting wood on the fire, she knocked over the pot of borshch as if
by accident
So that there was not a drop of borshch left.
Then she went back to the oven and started cooking new borshch.
She went to the chest
And took out thirty ells of linen cloth, not the ordinary kind,
She went to the inn,
And bought three quarts of the finest horilka, not the cheap kind,
She heated it with honey and with black pepper,
And with this she welcomed and feasted her husband.
The next day the Cossack's wife went out into the street,
And saw the company of women sitting there.
As the saying goes, women are like magpies—
They looked at each other,
And they gossiped about the Cossack's wife,
But they did not tell her about it.
Finally one old woman could not keep still,
And said to the Cossack's wife:
"O you Cossack's wife,
Your Cossack must have come home from the campaign late,
For he has brought you such blue circles for under your eyes as a present."
The Cossack's wife took great care,
She covered up for him in her own way:
"O women, my doves, do you not know
That my Cossack has come back late from the campaign?
He made me make a fire in the oven,
To fix his supper.
I went to fetch some firewood,
But I found my way not to where the wood was,
But in among the kindling,
And I ran into a pole.
Then I had to mix some bluing,
It was taking such a long time,

Як я його мішала, так воно мені за очі взялося”.
А козак сидить у корчмі та мед-вино кружає,
Корчму сохваляє:
“Гей, корчмо, корчмо-княгине!
Чом то в тобі козацького добра багато гине?
І сама еси неопатно ходиш
І нас, козак-нетяг, під slučaj без свиток водиш.
Знати, знати козацьку хату,
Скрізь десяту:
Вона соломою не покрита,
Приспою не осипана,
Коло двора нечиста-ма і кола,
На дровітні дров ні поліна.
Сидить в ній козацька жінка, околїла.
Знати, знати козацьку жінку,
Що всю зиму боса ходить,
Горшком воду носить,
Полоником діти напуває!

But I kept mixing it and mixing it until I got blue circles under my eyes.”
The Cossack sat in the inn drinking mead and wine,
Singing praise to the inn.
“O you inn, princess of an inn,
Why do so many Cossack riches vanish in you?
You are not dressed very well,
And we poor Cossacks who go around with you frequently do not own a coat.
Oh, it is easy to recognize a Cossack’s house,
Even among ten houses—
It is not thatched with straw,
It does not have a clay stoop around it,
There is not a single fence post beside it,
And there is not a stick of wood in the shed.
And in this house there sits a Cossack’s wife, all cold,
Oh, it is easy to tell a Cossack’s wife—
She walks around barefoot even in winter,
She has to carry water in a pot,
And to ladle it out for the children instead of soup.”

(28A; II, p. 212)

ДУМА ПРО ВІД'ЇЗД КОЗАКА

В неділю рано-пораненько
Не во всі дзвони задзвонено,
Як у крайньому дому говорено,
Отець і мати сина свого у чужу сторону випроваджає,
Словами промовляє:
“Іди ти, сину, в чужую сторононьку між чужії люди,
Чи не лучче там тобі буде?”

Промовить син словами:
“Не хотілось мені, мати,
В чужій стороні пробувати,
Що будуть мене пришельцем називати”.

Як став козак із двора ізходжати,
Стало три сестриці рідненькі його випроваджати.
Старшая сестра виходила,
Коня за поводи хватала,
Середульшая сестра виходила,
Прощенія прохала,
Менша сестра виходила,
Брата жалібненько питала:

“Брате мій милий,
Як голубонько сивий!
Коли ж ти будеш до нас в гості прибувати?
Відкіля, тебе брата, виглядати,
Чи із чистого поля,
Чи од Чорного моря,
Чи із славного люду — Запорожжя?”

Брат тоє зачуває,
Словами промовляє:
“Сестрице моя рідненькая,
Як зозуленька сивенькая!
Тоді я буду, сестро, до вас в гості прибувати,
Як буде на білому камені жовтий пісок сходжати,
Буде синім цвітом процвітати,
Хрещатим барвінком в чотири ряди білий камінь устилати,
Буде, сестро, в Рождестві червона калина процвітати,
Буде об Новім годі, об святом Василію ягоди зроджати,
Будуть, сестро, о Петрі ріки замерзати,
Тоді я буду, сестро, до вас в гості прибувати”.

Сестра тоє зачуває,
До брата словами промовляє:

DUMA ABOUT A COSSACK SAYING FAREWELL TO HIS FAMILY

Early on a Sunday morning
Before all the bells had started to ring,
People were talking in the last house of the village,
It was a father and mother sending their son off to a foreign land,
And they spoke with words:
“Go, son, to a foreign land, among foreign people,
Maybe you will find better fortune there.”
The son spoke with words:
“I do not want, mother,
To live in a foreign land,
They will call me a stranger.”
As the Cossack began to leave the yard
His three sisters began to see him off.
The eldest sister came out
And held the horse by the reins.
The middle sister came out
And asked his forgiveness,
The youngest sister came out
And asked her brother mournfully:
“O my dear brother,
My gray dove,
When will you come back and pay us a visit?
From which direction will you come—
From the open field,
From the Black Sea,
Or from among the brave men—the Zaporozhian Cossacks?”
The brother heard this
And spoke with words:
“My own sister,
My gray cuckoo bird,
I will come back to pay you a visit,
When yellow sand sprouts on white rock,
When it blooms with blue flowers,
When it covers the white rock with four rows of periwinkles,
When the red holly tree blooms at Christmastime,
When, at New Year’s, on the eve of St. Basil, the holly bears berries,
When, on the feast of St. Peter, the rivers freeze up—
Then, sister, will I pay you a visit.”
The sister heard this,
And spoke to her brother with words:

“Брате мій милий,
Як голубонько сивий!
Яка я на світі стала,
Що я од старих людей сего не чувала,
Що уже жовтому піску на білому камені не сходжати,
Синім цвітом не процвітати,
Хрещатим барвінком в чотири ряди не встилати,
В Рождестві червоній калині не процвітати,
Об Новім годі ягід не зроджати.
Так тобі, брате, до нас в гості не бувати,
Знать тебе, брате, нам в очі не видати,
Ти, брате, сего не гнівися,
Назад завернися,
Отцеві своєму і пані-матці в ноги уклонися,
Будеш ти, брате, на чужій стороні пробувати,
Буде тобі, брате, Господь помагати”.
Бо як трудно-нудно
Тяжко та важко недолугому чоловіку
Против сили важкий камінь зняти,
Также трудно на чужій стороні
Без родини сердешної помирати.

“My dear brother,
My gray dove,
As long as I have lived in this world,
I have never heard even the old people say
That yellow sand can sprout on white rock,
That it can bloom with blue flowers,
That it can cover the rock with four rows of periwinkles,
That, at Christmastime, red holly trees can bloom,
That berries can grow at New Year’s—
So you, brother, will never come back to pay us a visit,
This means, brother, that we will never see you again.
Do not be angry, brother,
Turn back,
Fall at our father’s and mother’s feet,
If you do so, brother, then while you live in the foreign land,
The Lord will help you . . .”
For, just as it is hard and difficult
For a weak man
To lift a heavy stone,
So it is just as difficult
To die in a foreign land without one’s family.

(29A; II, p. 219)

ДУМА ПРО ПОВЕРНЕННЯ УДОВИЧЕНКА ДО МАТЕРІ
(ПОВОРОТ СИНА З ЧУЖИНИ)

В неділю ранньою зорею до Божих церков задзвонено, —
Як у новім дворі раніш того говорено,
Як чужий отець, вторий, названий, чуже дитя кляне-проклинає,
Долю його козацьку молодецьку зневажає,
За хліб, за сіль нарікає, з домівки зганяє!
Його мати стара жалослива була, словами промовляла:
“Ой сину мій, удовиченку, бездольний, безщасний!
Не вельо я тобі зо вторим отцем жити-проживати —
Нехай не буде тебе старий отець, незваний, клясти-проклинати,
Долю твою козацькою зневажати,
За хліб, за сіль нарікати, з домівки зганяти;
А вельо я тобі в чужу сторону од’їжджати”.
То він з своєю матір’ю опрощеніє приймає —
У чужу сторону од’їжджає
Та у чужій стороні живе-проживає,
Нікого перед собою в вічі видом не видає, —
Ні отця, ні матері, ні родини кривної, сердечної.
Тільки має родину кривну, сердечну — жінку-дружину!
То він словами промовляє:
“Дружино кривна, сердечна!
На чужині, на своїй стороні — мати старая!
Чи мені піти, чи поїхати її одвідати!”
То жінка зачуває,
Словами промовляє:
“Ти те знаєш, те й відаєш!”
То скоро став удовиченко з двора з’їжджати,
Під ним коник спіткнеться, —
То удовиченко промовить словами, сльозами обіллється:
“Не знаю, чи буду я свою матір живу заставати”.
То скоро став удовиченко, четвертої неділеньки,
До второго, названого, отця прибувати, —
Став вторий отець, названий, назустріч його виходжати:
“Отже, то, панове-молодці, як же Господь чоловікові привів,
Що з чужої сторони далекої прибував,
Свою матір старую при смерті заставав!”
Скоро його мати старая на Божій постелі вздріла, —
На своє лице християнськеє хрест собі положила:
“Чого ж я бажала, того і діждала! —
Сина свого при смерті в вічі повидала!”

DUMA ABOUT A STEPFATHER AND A WIDOW'S SON

On a Sunday, before the morning star had set, bells were ringing in the holy churches,
But in a new homestead, people were talking even before that hour.
It was a stepfather, a widow's second husband, cursing her son with curses,
Insulting his young Cossack fate,
Begrudging him bread and salt, chasing him out of the house!
His old mother took great pity upon him; she spoke with words:
"O my son, my fatherless, hapless, luckless son,
I advise you not to live with your second father.
May your old stepfather not curse you with curses,
May he not insult your Cossack fate,
May he not begrudge you bread and salt, and chase you out of the house.
I advise you to ride off into a foreign land."
The son said farewell to his mother,
He rode off into a foreign land.
He lived there
And he did not see a familiar face before him,
Neither father nor mother, nor any blood relative.
His only relative was his wedded wife.
So he spoke with words:
"My wedded wife, my dear one,
Far away in my homeland is my old mother—
Should I walk or ride to go and see her?"
When his wife heard this,
She spoke with words:
"You know what is best!"
The widow's son began to mount a horse,
He began to leave the yard.
His horse stumbled beneath him,
Then the widow's son spoke with words, his face streaming with tears:
"I do not know if I will find my mother alive."
On the fourth Sunday, the widow's son
Came to his second father, his stepfather,
And his second father, his stepfather, went out to meet him:
"See, brave young lords, it was God's message
That made this man return from a far distant land,
To find his old mother on her deathbed."
As soon as the old woman saw her son from her death-bed,
She made the sign of the cross over her face:
"What I wanted, I have gotten—
Before dying, I have seen my son!"

(30A; II, p. 229)

ДУМА ПРО СОН

У неділю святую снівся-приснівся вдовиченку
Барзо пречуден сон та ще дуже й предивен.
Скоро він з свого сну розбуджає,
Свого сну козацького не вгадає —
Матері старій словами промовляє:
“Мати моя старенька! Ти людям вгадуєш, малим діткам помагаєш,
Вгадай мені, мати, сей сон,
Що видиться: на отцівському дворі, на моєму,
Три гори кам’янії процвітали, —
Перва гора процвітала красним цвітом виновая”.
“Желає за тебе мужня жона на сторону мандрувати, —
Не будеш ти з нею ніякого промешканія мати —
Дасть тобі Господь діждати Різдва Христова
Альбо найпаче світлого Воскресенія, —
То вона буде квартиру одсувати,
По ринку поглядати, —
Чи не йде муж первий дружини шукати!”
“Друга гора процвітала зеленим цвітом виновая”.
“Желає за тебе вдова багата, гордая,
Не велю тобі, сину, її брати —
Не будеш ти з нею щастя й долі мати, —
Дасть тобі Господь Різдва Христова
Альбо найпаче пресвітлого Воскресенія діждати —
Будуть до неї куми-побратими наїжджати,
Будуть пити та гуляти,
Будеш ти у порога стояти,
Будуть тебе наймитом нарікати,
Будуть тебе ще й на сміх підіймати!”
“Третя гора процвітала білим цвітом кам’яная”.
“Желає за тебе сирота безщасна, безрідна, дівчина молодая, —
Велю я тобі, сину, її брати —
Будеш ти з нею щастя і долю мати.
Де муж з жоною живе-проживає,
Там святий Миколай на радість уходжає”.

DUMA ABOUT A DREAM

On a holy Sunday, a widow's son
Had a very strange and very marvelous dream.
Soon he awoke from his dream,
But he could not interpret this Cossack dream.
So he spoke to his old mother with words:
"O my old mother, you tell people their fortunes and you help little children,
Interpret this dream for me, mother.
It seems that, in father's yard by our house,
Three stone mountains had bloomed—
The first mountain, covered with grapevines, was blooming with red
blossoms."
"A married woman wants to run off with you—
But you should not settle down with her.
The Lord will grant you a peaceful life until the holy Christmastime,
Or at the most, until the luminous feast of Easter.
Then she will open the window a little,
And will look out into the marketplace
To see if her first husband is looking for her."
"The second mountain, covered with grapevines, was blooming with green
blossoms."
"A widow, rich and haughty, is after you,
But I do not advise you, my son, to take her for your wife.
You will not find peace and happiness with her—
The Lord will grant you a peaceful life until the holy Christmastime,
Or, at the most, until the luminous feast of Easter—
Then her friends and relatives will come to visit her.
They will drink and make merry,
But you will stand by the door,
They will speak to you as if to a servant,
And will make fun of you in addition!"
"The third mountain, covered with stones, was blooming with white
blossoms."
"A poor young orphan girl, without family and without fortune, wants to
marry you.
I advise you, my son, to take her for your wife.
You will find happiness with her.
When a man and a woman live together,
St. Nicholas comes and brings them happiness."

(31A; II, p. 230)

ДУМА ПРО ВДОВУ І ТРЬОХ СИНІВ

Ой у святую неділеньку
Рано-пораненьку
Ой не у бору сосна зашуміла,
Не сивая зозуля кувала,
Не дрібна пташка щебетала, —
То бідна удова у своєму домі
З своїми дітьми розмовляла.
Вона ж ручками-пучками
Хліб-сіль одробляла,
Да все синів годувала,
Да у найми не пускала,
На поталу не давала
І все Бога-Творця прохала:
“Поможи мені, Боже,
Синів погодувати,
До розуму подоводити,
І дома постройти,
І їх подружити!..”
То скоро бідная удова
Їх возростила
І грамоти поучила,
До розуму подоводила,
Дома постройла
І їх подружила.
Стали ті сини удовиченки
Жити-проживати,
Стали вони у себе
Різную монету мати,
Стали собі молодих княгинь заручати,
Стали вони своєю матір,
Нещасну удовицю, з подвір'я зсилати:
“Ой іди ти, іди,
Наша мати старая,
Преч із нашого багатого двору,
Бо ти нам невдобна,
Діла робити неспособна;
Годі тебе, наша мати старая,
Штити-поважати,
Своїх жон страхати,
Малих дітей обіжати.
Іди ти, наша мати старая,

DUMA ABOUT A POOR WIDOW AND HER THREE SONS

On a holy Sunday,
Early in the morning,
It was not a pine tree soughing in the forest,
It was not a gray cuckoo cooing,
It was not a tiny bird singing—
It was a poor widow in her home
Speaking to her children.
With the tips of her fingers she would
Take bread and salt
And feed her sons with it,
For she did not want to let them work as servants,
Or to let them perish.
And she kept praying to the holy Lord:
“Help me, O God,
To rear my sons,
To teach them wisdom,
To build them houses,
And to find them wives.”
So the poor widow
Reared her sons to manhood
And schooled them in letters,
And taught them wisdom,
And built them houses,
And found them wives.
The widow’s sons
Started to live well,
They started to have
Great amounts of money.
They started to get engaged to young princesses.
And they started to chase their mother,
The poor widow, out of their yard.
“Oh, go away, go away,
Old mother,
Go away from our fancy yard,
Because we do not want you.
You cannot do anything any more,
We cannot, old mother,
Honor and respect you any longer,
We cannot frighten our wives with you any longer,
Or insult our little children.
Go away, go away, old mother,

Преч із нашого багатого двору —
Будуть до нас
Гості-панове найжджати,
Будуть у нас пити-гуляти,
Тут тобі, наша мати,
Спокою не буде”.
Це бідная вдова зачуває,
Дрібні сльози проливає,
Що мовить словами,
Обіллється гіркими сльозами:
“Як то я вас, сини, годувала,
Як камінь глодала,
А тепера чого я од вас собі дождала —
Що йти на чуже подвір’я проживати..
Я буду в другій кімнаті сидіти,
Ваших діток глядіти”.
“Іди ти, іди, наша мати старая,
Преч із нашого багатого двору —
Будуть у нас гості найжджати
У синіх каптанах,
У китаєвих штанях,
А ти будеш проміждо нас ходити,
Рам’ям трусити —
Нас, молодих челядинів, страмити”.
У святую неділеньку
Рано-пораненьку
Не усі то дзвони дзвонять,
А то тіі три брати
Свою матусю, нещасну удовицю,
З подвір’я ізгоняють.
Найстарший брат
Під руці виводжає,
Середульший брат
У потилицю вибиває,
Найменший брат
Ворітечка одчиняє,
Її, бідну, клене-проклинає:
“Іди, бідная удова,
На чуже подвір’я проживати,
Бо ти нам невдобна —
Робити діла неспособна,
Оце ж тобі шлях-дорога
Широка і довга”.

Go away from our fancy yard.
Rich guests
Will be coming to see us,
They will drink and make merry,
And then you, mother,
Will have no peace.”
The poor widow heard this
And shed fine tears.
Every time she said a word,
She covered her face with bitter tears:
“When I was feeding you, my sons,
It was like swallowing stones.
And this is what I get in return—
Exile to life in somebody else’s yard.
I will sit in another room
And look after your children.”
“Go away, go away, old mother,
Go away from our fancy yard.
Our guests will be coming,
Dressed in blue coats,
In trousers of Chinese silk,
You will walk among us,
And your shoulders will shake,
You will make us young men feel ashamed.”
On a holy Sunday,
Early in the morning,
It was not all the bells ringing
But those three brothers
Chasing their mother, a hapless widow,
Out of their yard.
The oldest brother
Was holding her under the arms,
The middle brother
Was hitting her on the back of the neck,
And the youngest brother
Opened the gate,
And cursed the poor soul with curses:
“Go, you poor widow,
To live in somebody else’s yard,
Because we do not want you.
You cannot do anything any longer.
Here is the road for you—
It is wide and it is long.”

Пішла бідна вдова, плаче,
Стежечки не баче,
Спотикається,
А сидить найменший син
Край віконечка, насміхається:
“Ой дивіться, хлопці, панове-молодці,
Як то наша мати на старість —
Чи вона наливається,
Чи ума лишасться,
Що попід тинами хилляється”.
Обзадумав середульший син,
Що мати наша ні вина не напивалась,
Ні ума не лишалась,
Ні під тином не валялась,
А вона нас годувала
І совершенних літ ожидала,
Думала при синах до старості доживати;
Ми ж її з свого подвір'я зогнали
І перед Богом, і перед людьми
Сміятися стали.
Пішла бідная удова,
Плаче, спотикається,
Іде проти неї чужая-чужанина,
Молодая челядина,
Питається:
“Чого ти, бідна вдово, плачеш?”
“Візьми мене, чужая-чужанино,
Молодая челядино,
На своє подвір'я проживати,
Буду тобі сіни-хату вимітати,
Буду малих дітей доглядати”.
Чужая-чужанина, молодая челядина,
Ворігечка одчиняє,
Бідною вдову до себе зазиває:
“Іди ти, бідна вдово, до мене проживати,
Не будеш мені ні сіней-хати вимітати,
Будеш тільки малих діток
У хаті доглядати
І мені, молодій челядині,
Порядок давати;
Буду тебе за рідную нььку почитати
І до смерті годувати, і до життя годувати,
Тільки будеш у мене повік проживати”.

The poor widow went away crying,
She did not see the path before her and stumbled.
The youngest son sat at a window
And he laughed:
“Look, boys, brave young lords,
What is the matter with our mother in her old age?
Is she drunk,
Or is she touched in the head,
That she is reeling along the fences?”
The middle son remembered
That their mother had not drunk any wine,
And that she was not touched in the head,
And that she had not fallen under a fence,
But that she had reared them,
Had waited for their manhood,
Hoping to spend her old age with her sons.
And they had chased her out of their yard,
Had made fun of her
Before God and before other people.
The poor widow went away,
She cried and she stumbled,
She came across a stranger,
A young person who asked:
“Why do you cry, O poor widow?”
“Take me, stranger,
O young man,
To live in your yard.
I will sweep your hall and your rooms,
I will look after your little children.”
The young man, the stranger,
Opened the gate,
Invited the poor widow in:
“Come to live in my house, O poor widow,
You will not have to sweep the hall and the rooms.
You will only
Look after my little children,
And will teach me, a young man,
To do the right thing.
I will treat you like my own mother,
I will feed you during your life and until your death,
If you will always stay with me.”

Бідная удова у чужої-чужанини,
У молодій челядини проживала,
Тринадцять год проживала,
На чотирнадцятий год
Стали хуртовини наступати,
Стали вдовиченків побивати:
Що первая хуртовина — дома попалила,
Другая хуртовина — у полі й у домі поронила,
Третя хуртовина — скотину поморила
І нічого вдовиченкам не останвила.
Стали вдовиченки жити-поживати,
Нічого у себе не стали мати,
Стали гірко проживати.
У святую неділеньку,
Рано-пораненьку,
Тож не усі дзвони дзвонять,
То про удовиченків усе люди говорять.
Гості-панове пили-гуляли,
За двір виїжджали удовиченків осміяли:
“Що вже, мабуть, в удовиченків
Хліба-солі не стало,
Що вони бідную удову
З свого подвір'я зослали”.
Що у святую неділеньку
Рано-пораненьку
То не сизії орли заклекотали,
Як три братіки од сна уставали,
Білі лиця промивали,
Божих молитов промовляли,
Що мовлять словами —
Обіллються дрібними сльозами.
Став старший син
Братам своїм промовляти:
“Брате мій середульший, брате найменший,
Негарно ми всі утрюх ізробили,
Що ми свою неньку, удову стареньку,
Із свого подвір'я прогналі.
Ходім тепера перед Богом, перед людьми
Гріх-страм потерпімо
І свою неньку, удову стареньку,
На своє подвір'я возьмімо;
Будемо прохати,
Чи не перестане нас Господь

The poor widow lived
At the strange young man's house,
She lived there thirteen years.
In the fourteenth year
Storms began to gather,
They started to punish the widow's sons.
The first storm burned down their houses.
The second storm brought havoc to their fields and homes,
The third storm starved their cattle
And did not leave a thing for the widow's sons.
So the widow's sons began to live
Without any possessions.
They began to suffer very hard times.
On a holy Sunday, early in the morning,
It was not all the bells ringing,
But people talking about the widow's sons.
The rich guests drank and made merry,
But when they left the yard, they laughed at the widow's sons:
"What is this?—it looks as if the widow's sons
Do not have any bread and salt left
Since they have chased the poor widow
Out of their yard."
On a holy Sunday,
Early in the morning,
It was not steel-grey eagles screaming
But the three brothers awaking from their sleep,
Washing their faces,
And saying the Lord's Prayer.
Every time they said a word,
Their faces streamed with fine tears.
The elder brother began to speak
To his brothers:
"O my middle brother and my youngest brother,
We did not act rightly, the three of us,
When we chased our mother, an old widow,
Out of our yard.
Let us go now and repent our sin
Before the Lord and before the people,
And take our mother, an old widow,
Back into our yard.
We will pray,
And maybe the Lord will stop

Хоть мало-немного карати?"
Скоро шапки у руки забрали
І на коліна упали,
Свою неньку, удову стареньку,
На своє подвір'я прохали:
"Іди, ненько, удово старая,
До нас проживати,
Будем дітей поучати,
А молодих жон спиняти,
І тебе за рідную неньку почитати,
Чи не перестане нас Господь карати?"
Бідная удова на сльози не вдаряла,
Словами промовляла:
"Як то я вас, сини, годувала,
Як камінь глодала!
А тепера чого од вас дождала —
Що на чужому подвір'ї проживаю,
Да вже й буду на чужому подвір'ї проживати.
Просіть Бога і Всевишнього Творця,
Щоб перестав вас карати,
А я буду на чужому подвір'ї помирати".
Бідная удова на чужому подвір'ї й померла;
Її слава, її пам'ять
Тайно не пройде;
А тільки її слава,
Її пам'ять пройшла
Міждо морями, міждо землями,
Міждо православними християнами.

Punishing us, if only a little.”
As soon as they took their caps off their heads
And fell on their knees,
They asked their mother, the old widow,
To come back to their yard:
“Come, mother, you old widow,
Come to live with us.
We will teach our children,
And restrain our young wives,
We will treat you like our own mother.
Then maybe the Lord will stop punishing us.”
The poor widow did not heed their tears,
And she spoke with words:
“When I was feeding you, my sons,
It was like swallowing stones!
And now this is what I have received in return—
Life in somebody else’s yard.
Therefore I will go on living in somebody else’s yard.
Pray to the Lord, the Creator on high,
That he may stop punishing you,
For I will die in somebody else’s yard.”
The old widow died in somebody else’s yard,
But her fame and her memory
Will not pass unnoticed.
Her fame and her memory
Have spread
Across the seas and throughout the lands,
Among the orthodox Christians.

(32P; II, p. 255)

ДУМА ПРО СЕСТРУ ТА БРАТА

Ой у святу неділю
То не сива зозуля закувала,
Ні дробная пташка в саду щебетала, —
Як сестра до брата
З чужої сторони
У далекії городи
Листи писала,
Поклон посилала,
Братіка рідненького,
Голубонька сивенького,
У гості прохала:
“Братіку рідненький,
Голубоньку сивенький!
Прибуди до мене,
Одвідай мене,
Бездольною,
И безродною,
И безплеменною,
На чужій чужині
При нещасній моїй хуртовині.
Ой чи я живу, чи я проживаю,
Я на чужій чужині
Більше горювання собі принімаю.
Що я на чужій чужині завдовіла,
З маленькими дітками осиротіла.
І як то, братіку, тяжко та важко
Бездольній, безродній,
Безплеменній
На чужій чужині
Жити-проживати,
То так то, братіку, тяжко та важко,
Не по силі чоловікові
Із сирої землі
Важкий камінь підняти”.
“Сестро моя рідненька,
Голубонько сивенька!
Рад би я до тебе у гості прибувати,
Та не знаю, де тебе шукати вже й мати.
Ой що ти живеш за високими лісами,
За бистрими ріками,
За великими городами”.

DUMA ABOUT A BROTHER AND SISTER

On a holy Sunday,
It was not a grey cuckoo cooing,
And it was not a tiny bird singing in the orchard,
But it was a sister
From a distant foreign land
Writing letters to her brother
In distant cities.
She was sending her greetings,
She was asking her own brother,
A grey dove,
To pay her a visit:
“O my brother,
O grey dove,
Come to me,
Pay me a visit,
Me, the hapless one,
Me, the one without kith,
Me, the one without kin,
In a distant foreign land,
In the midst of a terrible storm.
Oh, whether I live or just make time pass,
In this distant foreign land,
All I bring myself is sorrow.
I have become a widow in this distant foreign land,
I have become just as much an orphan as my little children,
And it is so difficult, so hard, O my brother,
For a hapless woman,
A woman without kith or kin,
To live
In a distant foreign land.
And it is as hard and difficult, O my brother,
As it is for a man
To lift a heavy stone
Off the cold earth.”
“O my sister,
O grey dove,
I would like to come and visit you,
But I do not even know where to look for you.
You live beyond the tall forests,
Beyond swift-flowing rivers,
Beyond great cities.”

“Добре, братіку, учини,
Через високі ліси
Ясним соколом переліни,
Через бистрії ріки
Білим лебедоньком перепливи,
Через великі міста
Сивим голубоньком перелети,
Мов моє серце тугу розважає.
І як то, братіку, тяжко та важко
На святий день на Великдень
Альбо на котрий празник роковий молебний,
Що люди до церкви йдуть,
Як бджоли гудуть,
А з церкви йдуть, як мак процвітає;
Пола з полою черкається,
Брат з сестрою не прощається,
Ой плече з плечем торкає,
Один одного з празником поздоровляє;
Плече з плечем торкає,
Один одного на хліб на сіль, на бенкет зазиває, —
Я ж стою, пребідна сиротина,
Ой ніхто мене не привітає...
Альбо по отцеві, лібо по матері,
Наче воно мене вже й не знає.
Ти ж і сам, брате, добре знаєш,
Як у нашого отця, лібо у матері,
Було що пити альбо з'їсти —
І тоді ні світ ні тьма
В хату вступали,
Кумами, сватами,
Рідними братами називали.
Як пришибла худа, нещаслива хуртовина,
Відреклася й уся названая родина.
І тоді нема ні кума, ні побратима,
Нікому в хату вступити,
Добрим здоров'ям навістити,
Ні з ким стати,
За здоров'я іспитати.
Тільки піду я до святої церкви,
До Божого дому,
Богу помолюся,
На святості подивлюся,
Не раз, не два дробними сльозами обіллюся.

“Do this good deed, O my brother,
Fly over the tall forests,
Like a bright falcon.
Swim across the swift-flowing rivers,
Like a white swan.
Fly over the great cities,
Like a grey dove.
Chase the sorrow out of my heart.
And it is so hard, O my brother, so difficult,
When, on the holy day of Easter,
Or some other church feast,
People go to the church
Humming like bees,
And, walking out of the church, they look like poppies blooming,
And one coat skirt caresses another coat skirt,
And a brother does not say goodbye to his sister,
And a shoulder touches another shoulder,
And they invite each other to share bread and salt and go to a banquet,
And I, a poor orphan, stand alone,
And nobody greets me,
Neither on my father’s nor on my mother’s side,
As if no one knew me.
You yourself, my brother, know well
That at our father’s and mother’s home
There was plenty to eat and drink.
Then neither light nor darkness
Entered the house,
They did not call us their friends,
Their brothers and sisters.
When this cold terrible storm blew in,
Even my husband’s family left me.
And now I have no friends, no relatives,
No one comes to my house
To ask if I am in good health,
I have no one to chat with,
No one to ask about his health,
All I can do is go to the holy church,
To our Lord’s home,
And pray to the Lord,
To look at the holy things,
Covering my face with fine tears many a time.

Отож у мене рідний отець і матуся.
Що вийду я з церкви,
Гляну — вгору високо,
І в землю — глибоко,
І в чужу сторону —
До родини вже й далеко”.
Дай же, Боже, миру царському,
Народу християнському
Од сьогодні всім на здоров’я,
На многая літа,
Многая літа.

My tears are now my father and mother.
When I leave the church,
I look up and the heavens are very far above,
I look down and the earth is very deep.
I look toward my family—
And they are very far away from the foreign land.”
Give, O Lord, to the Tsar’s men,
To the Christian people,
From this day on good health
And long,
Long life.

(33И; II, p. 287)

\$9.95

УКРАЇНСЬКІ
ДУМКИ

UKRAINIAN
DUMY

CLUB
HUR